

СЕКТОРСКА АНАЛИЗА ПРОИЗВОДЊЕ И ПРЕРАДЕ МЕСА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

За потребе ИПАРД 3 програмирања

СЕКТОР: **МЕСО**

Припремио:

Јануар 2020

САДРЖАЈ

1. УВОД И МЕТОДОЛОГИЈА	3
2. ОПИС СТАЊА СЕКТОРА У СВЕТУ, ЕВРОПИ И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	4
2.1.1 ОПИС СТАЊА СЕКТОРА У СВЕТУ	4
2.1.2 ОПИС СТАЊА СЕКТОРА У ЕВРОПИ ПРЕ СВЕГА У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ	11
2.1.3 ОПИС СТАЊА СЕКТОРА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	20
2.1.3.1 ОПИС СТАЊА ПОДСЕКТОРА ПРОИЗВОДЊЕ ГОВЕЂЕГ МЕСА	37
2.1.3.2 ОПИС СТАЊА ПОДСЕКТОРА ПРОИЗВОДЊЕ СВИЊСКОГ МЕСА	51
2.1.3.3 ОПИС СТАЊА ПОДСЕКТОРА ПРОИЗВОДЊЕ МЕСА ОВАЦА И КОЗА	65
2.1.3.4 ОПИС СТАЊА ПОДСЕКТОРА ПРОИЗВОДЊЕ ЖИВИНСКОГ МЕСА	73
3. ПОКРЕТАЧИ РАЗВОЈА У ТРЖИШНОМ ЛАНЦУ ПРОИЗВОДЊЕ И ПРЕРАДЕ МЕСА	82
3.1 ПОЉОПРИВРЕДНА ГАЗДИНСТВА КОЈА СЕ БАВЕ СТОЧАРСКОМ ПРОИЗВОДЊОМ	82
3.2 ОБЈЕКТИ ЗА КЛАЊЕ, РАСЕЦАЊЕ И ПРЕРАДУ МЕСА	88
4. СТРУКТУРА ТРЖИШНОГ ЛАНЦА	94
5. РЕГИОНАЛНЕ ВАРИЈАЦИЈЕ И ДИСПАРИТЕТИ	98
6. SWOT АНАЛИЗА ЗА СЕКТОР ПРОИЗВОДЊЕ И ПРЕРАДЕ МЕСА	104
7. ПОТРЕБЕ ЗА ИНВЕСТИЦИЈАМА, УКЉУЧУЈУЋИ ПРИСТУП КРЕДИТИМА	106
8. НАЦИОНАЛНЕ ПОЛИТИКЕ И РЕГУЛАТИВА	108
9. АНАЛИЗА ТРЕНУТНИХ И ПЛАНИРАНИХ МЕРА ПОДРШКЕ КРОЗ ИНТЕРВЕНЦИЈЕ ИЗ НАЦИОНАЛНОГ БУЏЕТА И ЊИХОВА КОМПЛЕМЕНТАРНОСТ СА ИПАРД ПРОГРАМОМ	110
10. ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕПОРУКЕ	118
10.1 ОПШТИ И СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВЕ ИПАРД 3 ПРОГРАМА ЗА СЕКТОР ПРОИЗВОДЊЕ И ПРЕРАДЕ МЕСА	123
10.2 ПОТЕНЦИЈАЛНИ КОРИСНИЦИ	126
10.3 СПЕЦИФИЧНИ КРИТЕРИЈУМИ ПРИХВАТЉИВОСТИ	127
10.4 ПРИХВАТЉИВЕ ИНВЕСТИЦИЈЕ И ТРОШКОВИ	129
10.5 ИНТЕНЗИТЕТ И ОБИМ ФИНАНСИЈСКЕ ПОДРШКЕ	137
11. РЕФЕРЕНЦЕ	138
12. ПРИЛОЗИ	141
12.1 EUROSTAT ПОДАЦИ О ЖИВИНИ И БРОЈУ ДОМАЋИХ ЖИВОТИЊА	141
12.2 ПОДАЦИ РЕПУБЛИЧКОГ ЗАВОДА ЗА СТАТИСТИКУ ИЗ СЕКТОРА ПРОИЗВОДЊЕ И ПРЕРАДЕ МЕСА	143
12.3 КОМПАРАТИВНИ ПРИКАЗ ПРЕДЛОГА СПЕЦИФИЧНИХ КРИТЕРИЈУМА ДЕМАРКАЦИОНЕ ЛИНИЈЕ ИЗМЕЂУ КОРИСНИКА ИПАРД ПОДРШКЕ И НАЦИОНАЛНИХ МЕРА ПОДРШКЕ РУРАЛНОМ РАЗВОЈУ	144
12.4 КОМПАРАТИВНИ ПРИКАЗ МЕРА ИПАРД 2 ПРОГРАМА У СЕВЕРНОЈ МАКЕДОНИЈИ, ЦРНОЈ ГОРИ, ТУРСКОЈ И СРБИЈИ И ПРЕДЛОГ МЕРА ИПАРД 3 ПРОГРАМА ЗА СРБИЈУ	146

1. УВОД И МЕТОДОЛОГИЈА

Секторска анализа производње и прераде меса у Републици Србији за потребе ИПАРД програмирања спроведена је од стране стручњака компаније SEEDEV. Финансирана је од стране Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, а главни аутор анализе је проф. др Дејан Крњаић.

Ажурирање постојеће секторске анализе меса има за циљ сагледавање стања у производњи и преради меса ради давања препорука Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде за израду мера за унапређење конкурентности и ИПАРД 3 програма Републике Србије за период 2021 - 2027. године.

Анализа сектора меса спроведена је на основу прикупљених података како од стране SEEDEV-а тако и других различитих извора:

- Републичког завода за статистику (РЗС) укључујући:
 - Анкету о структури пољопривредних газдинстава спроведеној од 1. октобра до 30. новембра 2018. године,
 - Попис становништва, домаћинстава и станова у Републици Србији, спроведен у октобру 2011. године,
 - Попис пољопривреде у Републици Србији, спроведен 2012. године,
 - Методолошког материјала и остале документације,
- Министарства за пољопривреду, шумарство и водопривреду, и то пре свега Управе за ветерину и Сектора за аналитику, обухватајући Регистар пољопривредних газдинстава као и друге регистре и базе података,
- Управе за аграрна плаћања о извршењу мера националног аграрног буџета и ИПАРД 2 програма,
- Управе царина Министарства финансија,
- Привредне коморе Србије,
- База података међународних институција FAOSTAT, EUROSTAT, UN Comtrade.

Секторска анализа заснована је на деск анализи кључних података из:

- Стратегије пољопривреде и руралног развоја Републике Србије 2014-2024. године,
- Националног програма руралног развоја 2018-2020. године,
- ИПАРД 2 програма Републике Србије 2014-2020. године,

- Постојеће секторске анализе производње и прераде меса коришћене за припрему ИПАРД 2 програма Републике Србије 2014-2020 године,
- Научних радова и стручних публикација, као и из других релевантних извора публикованих од стране факултета, института, пољопривредно саветодавно стручних служби Србије и других.

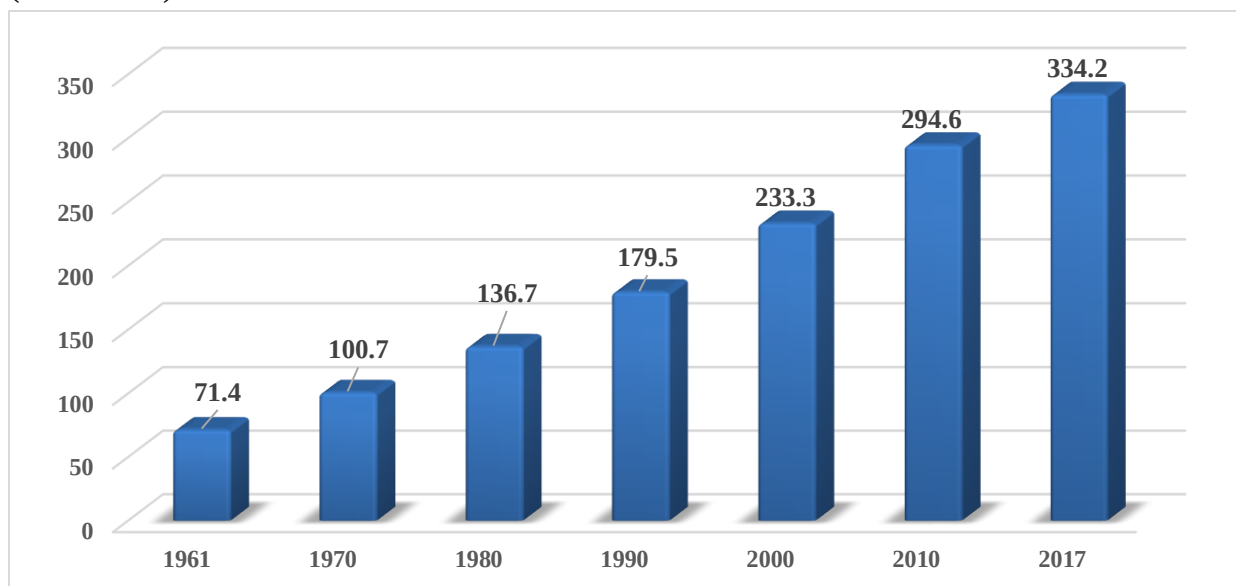
Током прикупљања података за секторску анализу, спроведен је већи број интервјуа са учесницима у тржишном ланцу, а након анализе расположивих информација организована је 15. јануара 2020. године у Институту за хигијену и технологију меса у Београду презентација нацрта секторске анализе на којој је расправљано о налазима и закључцима.

2. ОПИС СТАЊА СЕКТОРА У СВЕТУ, ЕВРОПИ И РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

2.1.1 ОПИС СТАЊА СЕКТОРА У СВЕТУ

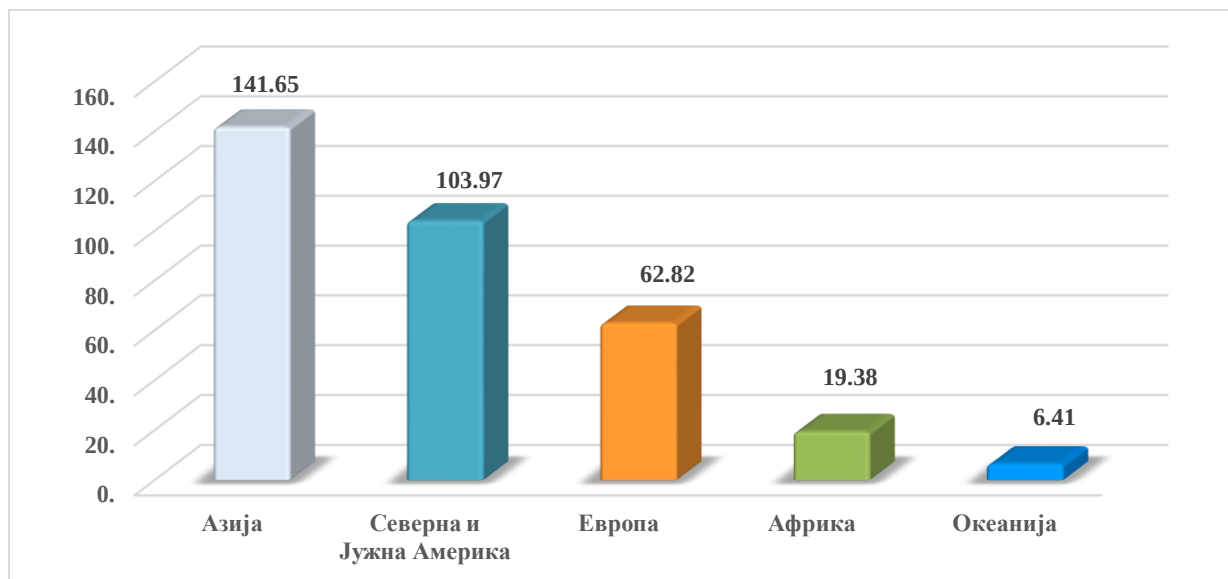
Сектор производње меса у свету доживео је у претходних шездесет година економски бум. Данашња производња меса пет пута је већа него раних шездесетих година када се годишње производило око 70 милиона тона, а која је 2017. године износила преко 330 милиона тона меса (Графикон број 1).

Графикон број 1 – Светска производња меса 1961-2017. године у милионима тона (FAOSTAT)

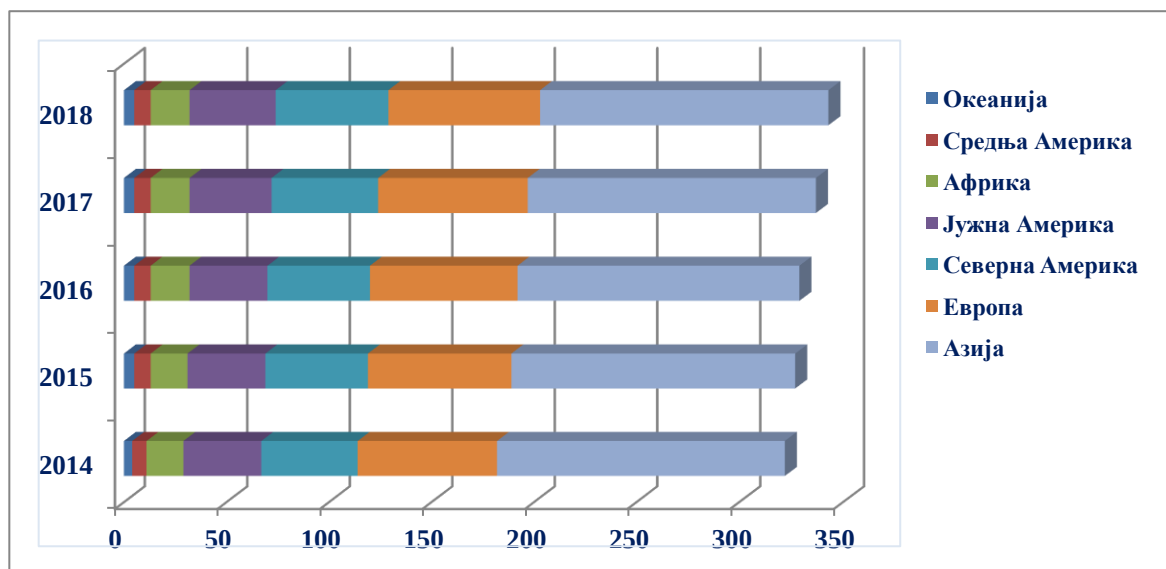

Током 2017. године по укупној количини производња меса била је највећа у Азији са 141,7 милиона тона, а затим у Северној и Јужној Америци са 104 милиона тона и у Европи са 63 милиона тона (Графикон број 2 и Графикон број 3).

Графикон број 2 - Производња меса у одређеним регионима света током 2017. године у милионима тона (FAOSTAT)

Графикон број 3 - Производња меса у одређеним регионима света 2014-2018. године године у милионима тона (FAOSTAT)

Сваке године повећава се количина произведеног меса која је 2016, 2017. и 2018. године износила 327, 332 и 336 милиона тона, и која је 2018. за 1,2% била већа у односу на 2017. годину, односно 2017. за 1% већа у односу на 2016. годину.

На глобалном нивоу током 2018. године повећању производње меса допринеле су Сједињене Америчке Државе, Европска унија и Руска Федерација, који су својом производњом надокнадили пад односно стагнацију производње у два највећа светска произвођача меса Кини и Бразилу. Повећање количине произведеног меса је последица побољшања продуктивности, поједностављених процеса производње и увођења нових технологија, али и интензивнијег клања животиња услед суше која је била присутна у Сједињеним Америчким Државама у првој половини године, у Европској унији током летњих месеци као и у Аустралији скоро током целе године.

Када је подсекторска производња у питању, 2018. године производња говеђег меса забележила је највеће повећање од 2,1%. Повећање производње забележено је и код других подсектора: живинског меса од 1,3%, меса оваца и коза од 0,6% као и свињског меса од 0,6%.

Само повећање броја становника са 3 милијарде 1960. године на 7,7 милијарди људи у априлу 2019. године није једини разлог огромног повећања производње и потрошње меса. Широм света људи имају већи животни стандард тако да чешће и више конзумирају месо и производе од меса.

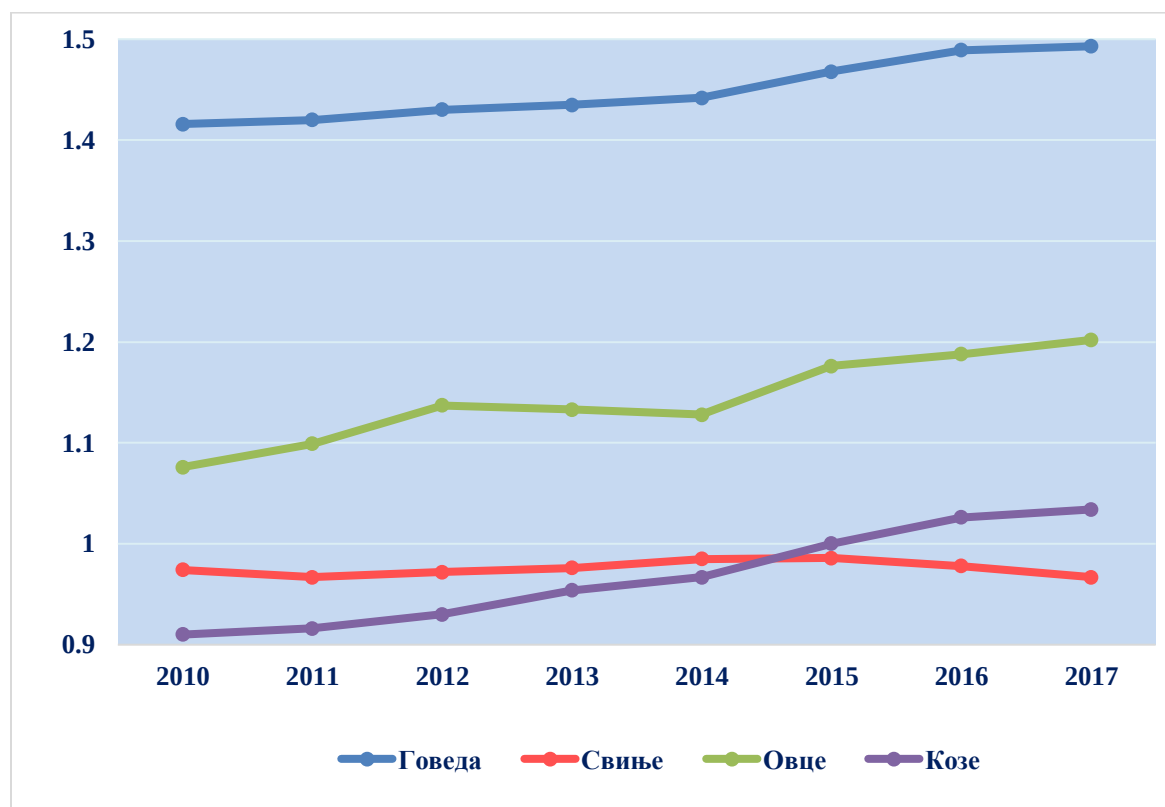
Повећање производње меса је у директној корелацији са повећањем броја домаћих животиња у свету, а њихов број је приказан у табели број 1 као и графиконима број 4 и 5.

ФАО индекс цена хране прати месечне промене међународних цена прехранбених производа. Састоји се од просека пет индексних цена производа, пондерисаних са просечним уделом извоза сваке од датих пет група у периоду 2002-2004. године. ФАО индекс цене меса у октобру 2019. године износио је 182,7, а у графикону број 6 приказано је кретање самог индекса у претходних петнаест година.

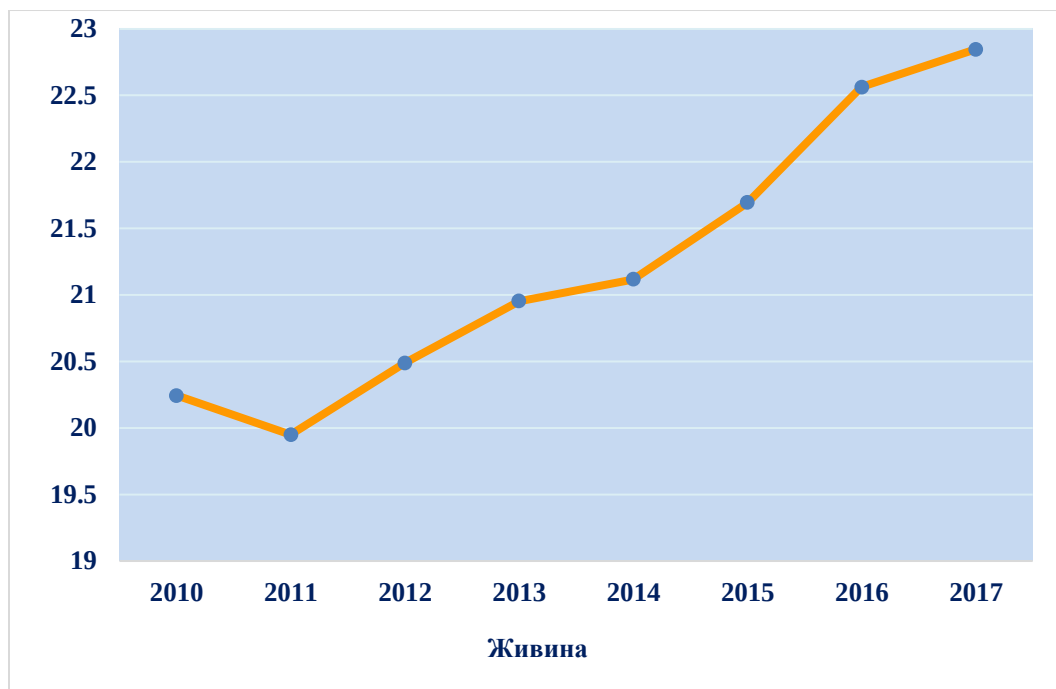
Табела број 1 – Број домаћих животиња у свету у милијардама 2000, 2005. као и у периоду од 2010. до 2017. године (FAOSTAT)

	Говеда	Свиње	Овце	Козе	Живина
2000	1,314	0,899	1,060	0,751	14,391
2005	1,367	0,904	1,094	0,840	17,222
2010	1,416	0,974	1,076	0,910	20,244
2011	1,420	0,967	1,099	0,916	19,950
2012	1,430	0,972	1,137	0,930	20,490
2013	1,435	0,976	1,133	0,954	20,953
2014	1,442	0,985	1,128	0,967	21,118
2015	1,468	0,986	1,176	1,000	21,694
2016	1,489	0,978	1,188	1,026	22,562
2017	1,493	0,967	1,202	1,034	22,847

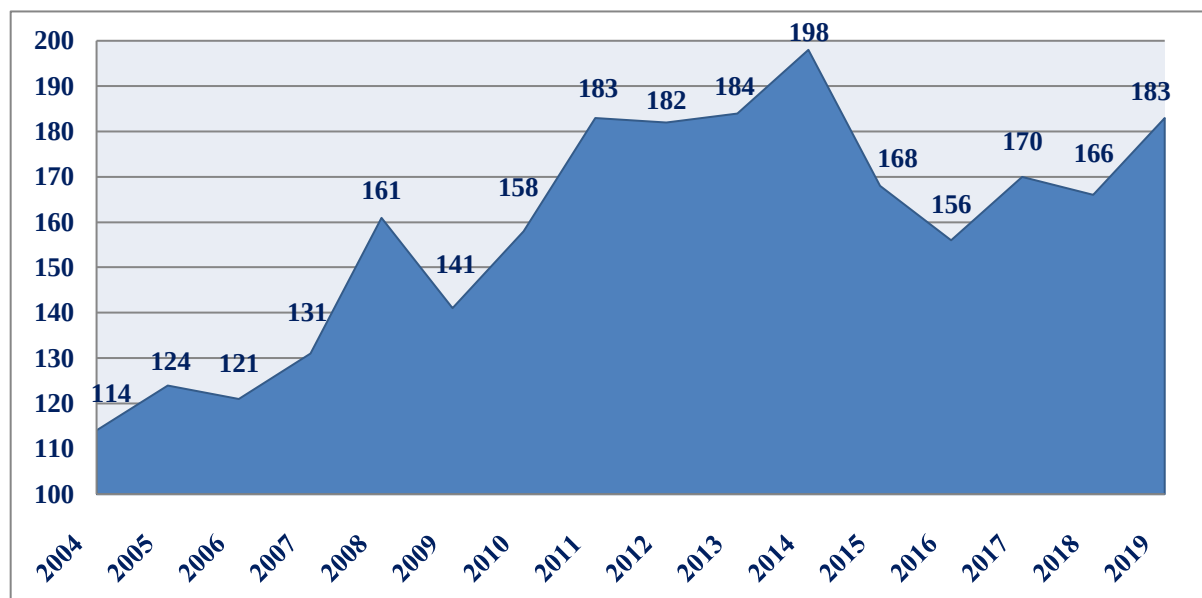
Графикон број 4 - Број говеда, свиња, оваца и коза у свету у милијардама у периоду од 2010-2017. године (FAOSTAT)

Графикон број 5 - Број живине у милијардама у свету у периоду од 2010-2017. године (FAOSTAT)

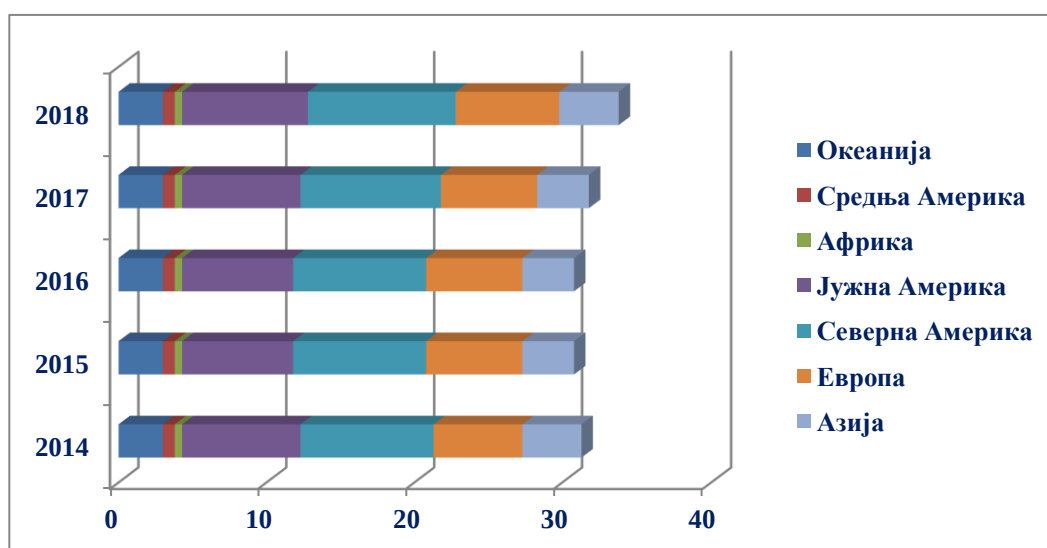
Графикон број 6 - ФАО индекс цене меса 2004-2019. године (FAOSTAT)

Просечна годишња вредност светских цена меса у 2018. години, мерена ФАО индексом цена меса, била је 2,2% нижа него у 2017. години. Томе је допринео пад цена свињског меса за 8,1% као и живинског меса за 4,8%. Цена говеђег меса је била стабилна и код које је забележено тек незнатно повећање цене од 0,2%, а цена овчијег меса је порасла за чак 17%.

Месо представља производ којом се генерално мало тргује у свету и чак 86% потрошње локално се производи. У графикону број 7 приказан је извоз меса из одређених региона света у периоду 2014-2018. године у милионима тона.

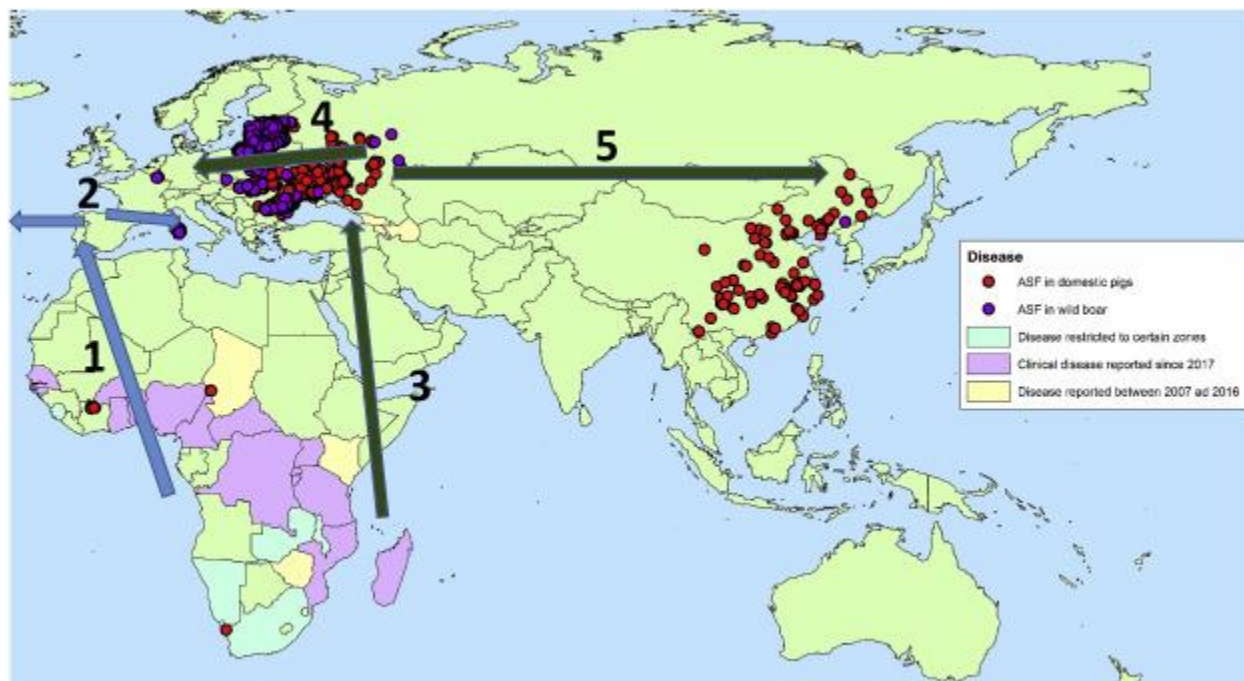
Графикон број 7 – Извоз меса из одређених региона света 2014-2018. године у милионима тона (FAOSTAT)

Појава нарочито опасних заразних болести животиња може довести до огромних здравствених проблема, угинућа и убијања великог броја јединки током спровођења мера контроле и ерадикације инфекција. С једне стране може бити угрожена снабдевеност тржишта производима животињског порекла што последично узрокује већи увоз дефицитарних намирница. С друге стране појава датих прекогранично преносивих болести животиња представља и ограничавајући фактор приступа на светско тржиште услед немогућности извоза живих животиња као и термички необрађених производа животињског порекла.

Избијање и ширење афричке куге свиња у Кини је довело до великог смањења броја свиња у Кини са 442 милиона крајем 2017. године на 310 милиона крајем 2019. године (USDA, 2019). Зараза се проширила и на друге државе Јужне Азије и дошло је до драстичног пада производње у целом региону (Слика број 1).

Слика број 1 - Ширење афричке куге свиња у свету од 2007. до 2019. године (USDA, 2019)

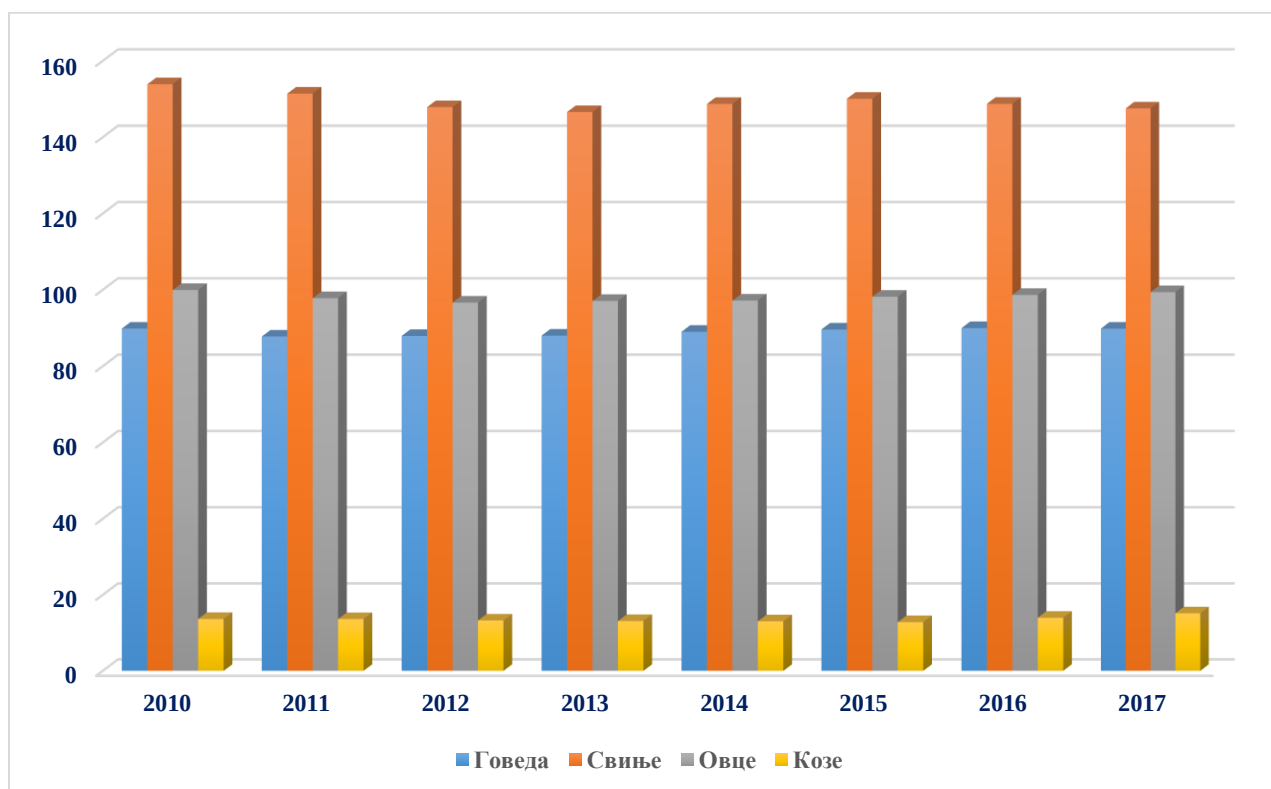
Услед несташнице свињског меса на тржишту Кина је принуђена да повећа увоз са 500 хиљада тона 2014. године на 2,6 милиона тона 2019. односно 3.5 милиона тона 2020. године (Министарство пољопривреде САД - USDA 2019). На светском тржишту свињског меса очекује се 2020. године рекордни ниво промета од 10,4 милиона тона. У Кини се предвиђа 2020. године повећање увоза говедине за 21%, свињетине за 35% и пилетине за 20%. Анализе указују да ће Филипини повећати увоз свињетине за 32% а пилетине за 25%, а Вијетнам увоз свињетине за 50% и пилетине за 12%.

Организација за економску сарадњу и развој (OECD) и Организација за храну и пољопривреду Уједињених нација (FAO) изнели су заједничко предвиђање да ће 2028. године извоз меса на глобалном нивоу бити за 18% већи од просека извоза у периоду 2016-2018. године (OECD/FAO, 2019). Ово представља успоравање раста трговине месом са просечном годишњом стопом од 1,4%, што је значајно ниже у поређењу са стопом од 3% током претходне деценије. Међутим, удео укупне производње меса којим се тргује на светском тржишту ће се повећати.

2.1.2 ОПИС СТАЊА СЕКТОРА У ЕВРОПИ ПРЕ СВЕГА У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ

Европска унија има велику популацију домаћих животиња, која је крајем 2018. године износила: 87,4 милиона говеда, 148,2 милиона свиња, близу 100 милиона оваца и коза као и 1,4. милијарде живине. У графикону број 8 приказан је број говеда, свиња, оваца и коза у државама чланицама ЕУ током претходних година.

Графикон број 8 - Број говеда, свиња, оваца и коза у државама чланицама ЕУ у милионима грла 2010-2017. године (EUROSTAT, FAOSTAT)

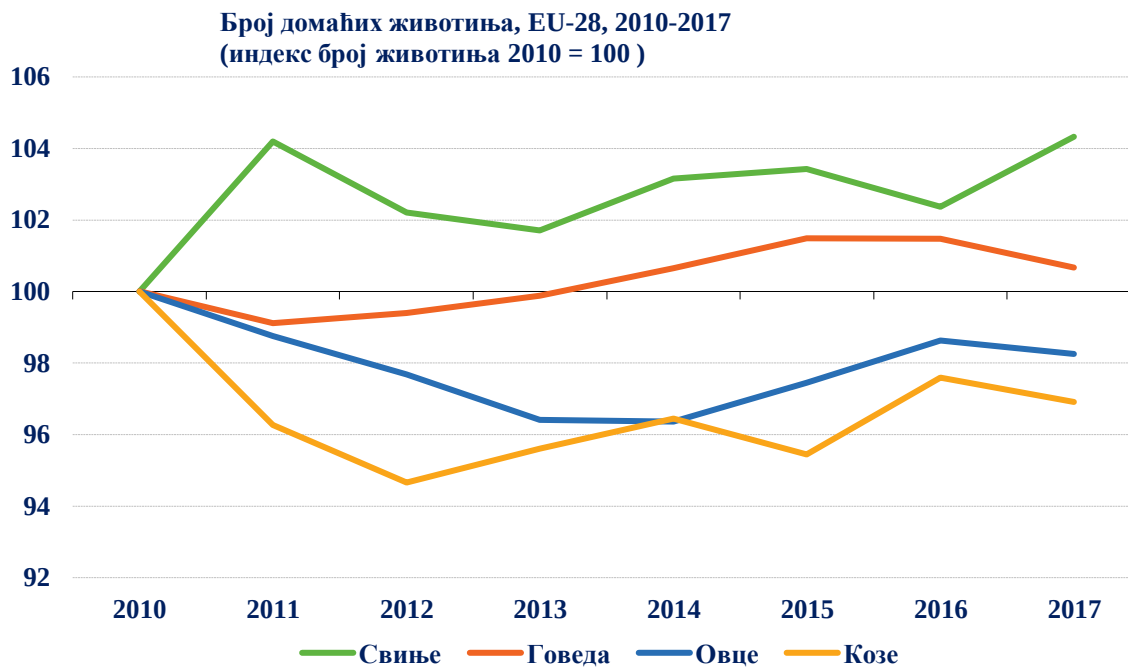
У државама чланицама ЕУ од 2010. године забележене су следеће промене броја домаћих животиња:

- Популација говеда је расла између 2011. и 2015. године, затим се стабилизовала 2016. године и смањила 2017. и 2018. године,
- Популација свиња је 2017. године, након нижих вредности током неколико година, поново била на истом нивоу као и 2011. године, а онда се 2018. године опет смањила,

- Популација оваца падала је између 2010. и 2013. године, након чега се стабилизовала и благо повећала 2015. и 2016. године, а затим поново смањила 2017. године,
- Популација коза је достигла најнижи ниво 2012. године, након чега је дошло до повећања, а затим 2017. до поновног пада.

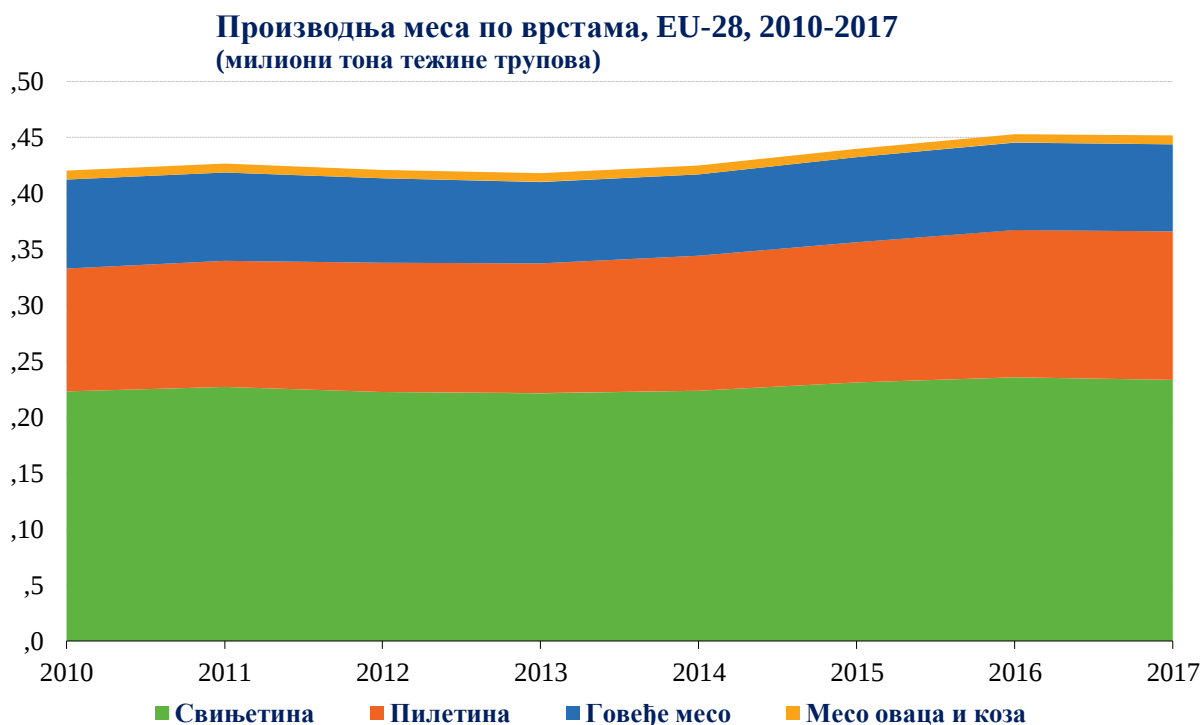
У графикону број 9 приказан је број домаћих животиња у Европској унији у периоду 2011-2017. године у односу на њихов број 2010. године.

Графикон број 9 – Број домаћих животиња у Европској унији у односу на број 2010. године (EUROSTAT)

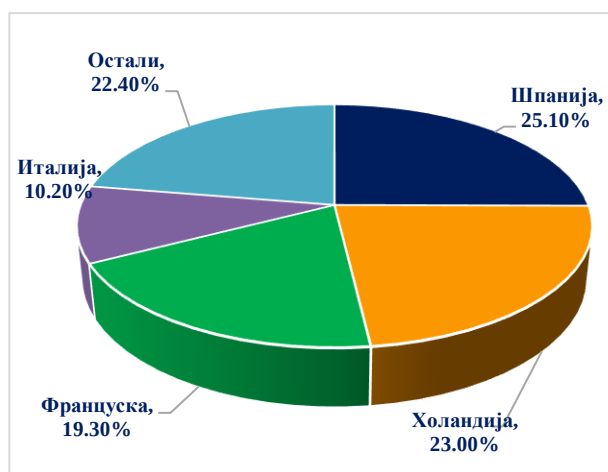

У државама чланицама ЕУ произведено је 45,2 милиона тона меса у 2017. години, од чега је отприлике половина, 23,4 милиона тона, била производња свињског меса (Графикон број 10) Већина животиња је сконцентрисана у неколико држава чланица. Највећи број говеда се узгаја у Француској (21,0% укупног броја у ЕУ), Немачкој (13,9%) и Уједињеном Краљевству (11,1%). У ЕУ од укупног броја свиња у Шпанији се држи 20%, у Немачкој 18,4%, у Француској 8,7%, Данској 8,5%, Холандији 8,2% и Пољској 7,9%. Велика Британија и Шпанија чувају око 45% оваца у ЕУ, а Грчка и Шпанија већину коза. У графиконима 11-15 приказане су ЕУ државе чланице процентуално највећи произвођачи одређене врсте меса 2017. године (EUROSTAT, 2019).

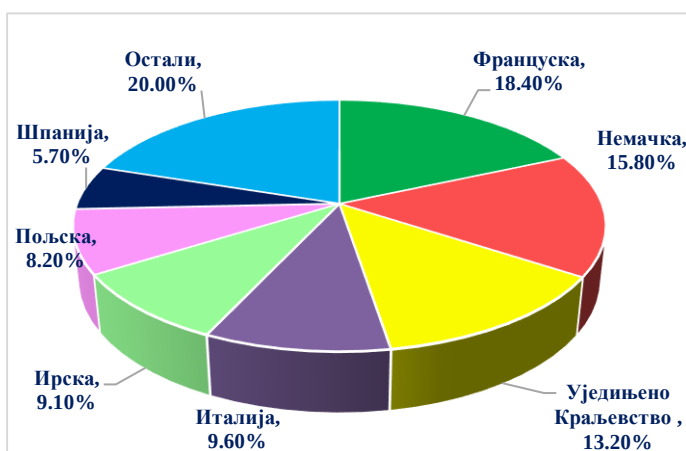
Графикон број 10 – Производња меса по врстама домаћих животиња у Европској унији у периоду 2010-2017. године у милионима тона (EUROSTAT)

Графикон број 11 - Телетина укупна ЕУ производња 1.025 хиљада тона трупова

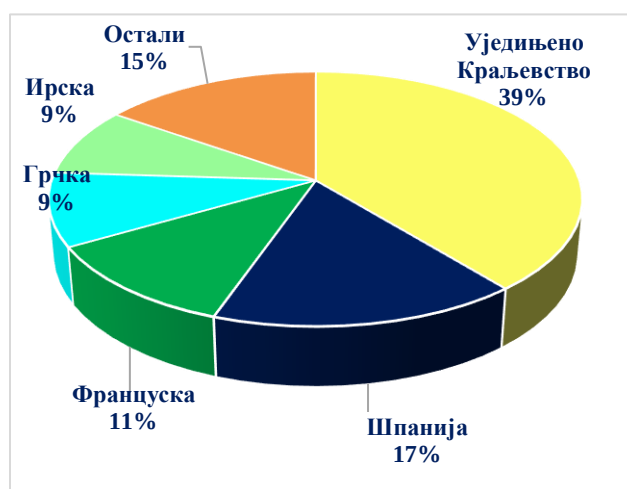
Графикон број 12 - Јунетина укупна ЕУ производња 6.676 хиљада тона трупова

Графикон број 13 - Свињско месо укупна ЕУ
производња 23.362 хиљаде тона трупова

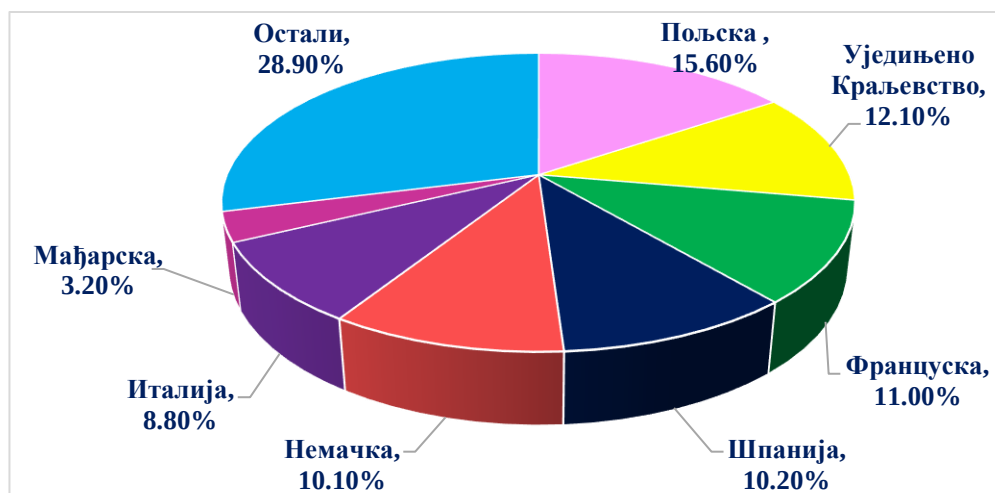

Графикон број 14 – Месо оваца/коза
укупна ЕУ производња 769 хиљада тона

У ЕУ производња живинског меса је 2017. године постигла историјски максимум и укупна производња износила је око 15 милиона тона трупова. Ово представља кумулативно повећање производње од 2010. године за око 25% односно за 3,0 милиона тона живинског меса. Две трећине производње меса пернате живине у ЕУ током 2017. године се одвијало у шест држава чланица, и то у Пољској 15,6%, Великој Британији 12,1%, Француској 11,0%, Шпанији 10,2%, Немачкој 10,1% и Италији 8,8% укупне производње (Графикон број 15).

Графикон број 15 – Производња живинског меса у државама чланица ЕУ (у процентима укупне производње) (EUROSTAT, 2019)

У прилогу секторске анализе табеларно су приказани:

- Укупан број домаћих животиња у Европи 2017. године у милионима,
- Укупна тежина живине заклане у кланицама 2017. и 2018. године у хиљадама тона у Европи.

Европска унија је светски лидер у одрживој производњи у сточарству са испуњеним највишим стандардима заштите животне средине и добробити животиња. Одржива производња се заснива на смањењу негативног утицаја на животну средину, поштовању добробити животиња као и оптимизацији коришћења ресурса.

Захваљујући заједничком правном оквиру који спроводе државе чланице узгој животиња у ЕУ заснива се, између осталог, на следећим принципима:

- забрани употребе хормона, стимулатора раста и додавања у нетерапеутске сврхе антибиотика у храну за животиње,
- обезбеђивању адекватних услова живота који штите здравље и добробит животиња,
- континуираном праћењу добробити животиња уз чување неопходних записа у свим фазама узгоја,
- надзору над условима и временом транспорта животиња ради смањења потенцијалног стреса.

Контрола безбедности и квалитета хране у Европској унији заснива се на јединственом законодавном оквиру који прецизно дефинише принципе и одговорности произвођача хране, а чије поштовање потврђују националне и ЕУ институције. Систем самоконтроле и службене контроле безбедности и квалитета меса у ЕУ је добро организован и ефикасан и спроводи се дуж целог ланца производње покривајући све фазе: од узгоја и исхране животиња, преко транспорта, клања, расечања, прераде, паковања, складиштења и на крају стављања меса или производа од меса у промет.

Европски произвођачи годинама раде на идеји „од њиве до трпезе“. У случају говеда и свиња, то значи да је могуће пратити услове узгоја и клања сваке појединачне животиње обухватајући место узгоја, исхрану, могуће болести као и место и датум клања. Ове информације се прикупљају и чувају захваљујући успостављеном систему обележавања животиња који обезбеђује надзор над производњом у ЕУ. Слично томе, могуће је пратити производњу и порекло меса и производа од меса. Захваљујући овом интегрисаном приступу, у Европској унији се прати читав ланац производње меса, а потрошачима се пружају прецизне информације о пореклу производа које конзумирају.

Најважнији параметри производње и потрошње меса у ЕУ у периоду 2015-2018. године као и процене за 2019. и 2020. године приказане су у табелама број 2-5 (DG AGRI, European Commission, 2019):

- Бруто домаћа производња одређених врста меса у хиљадама тона тежине трупова, која представља нето производњу закланих животиња у ЕУ плус спољнотрговински биланс ЕУ извоза живих животиња умањен са ЕУ увозом живих животиња,
- Нето производња одређених врста меса,
- Увоз и извоз одређених врста меса,
- Укупна потрошња и потрошња по глави становника одређених врста меса, као и удео у укупној потрошњи меса,
- Самодовољност производње одређених врста меса.

Табела број 2 – Производња и потрошња телетине/јунетине у ЕУ у хиљадама тона тежине трупова (DG AGRI, 2019)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Бруто домаћа производња	7.835	8.070	8.104	8.242	8.164	8.110
Увоз живих животиња	0	0	0	0	0	0
Извоз живих животиња	178	219	235	234	197	199
Нето производња	7.657	7.851	7.869	8.008	7.967	7.911
Старих чланица EU-15	6.819	6.974	6.931	7.059	7.031	6.961
Нових чланица EU-N13	838	877	937	949	936	950
Увоз меса	300	304	285	312	303	309
Извоз меса	211	248	271	252	272	285
Укупна потрошња	7.747	7.907	7.883	8.068	7.998	7.935
Потрошња по глави становника (kg)	10,6	10,8	10,8	11	10,9	10,8
Удео у укупној потрошњи меса (%)	17,9	18,0	18,0	17,9	17,8	17,7
Самодовољност производње (%)	101	102	103	102	102	102

Табела број 3 – Производња и потрошња у ЕУ свињског меса у хиљадама тона тежине трупова (DG AGRI, 2019)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Бруто домаћа производња	23.456	23.876	23.673	24.098	24.202	24.557
Увоз живих животиња	0	0	0	0	0	0
Извоз живих животиња	21	10	13	16	13	13
Нето производња	23.436	23.866	23.660	24.082	24.189	24.544
Старих чланица EU-15	19.903	20.261	20.049	20.381	20.547	20.855
Нових чланица EU-N13	3.533	3.605	3.611	3.701	3.641	3.689
Увоз меса	11	12	14	15	16	17
Извоз меса	2.218	2.813	2.574	2.678	3.214	3.689
Укупна потрошња	21.229	21.065	21.100	21.419	20.990	20.898
Потрошња по глави становника (kg)	32,5	32,2	32,1	32,5	31,8	31,6
Удео у укупној потрошњи меса (%)	49,0	48,0	48,2	47,6	46,8	46,6
Самодовољност производње (%)	110	113	112	113	115	118

Табела број 4 – Производња и потрошња меса живине ЕУ у хиљадама тона тежине трупова

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Бруто домаћа производња	13.797	14.503	14.564	15.260	15.635	15.863
Увоз живих животиња	1	2	2	2	2	2
Извоз живих животиња	10	10	8	9	10	10
Нето производња	13.788	14.495	14.557	15.252	15.628	15.856
Старих чланица EU-15	10.318	10.691	10.664	11.049	11.246	11.323
Нових чланица EU-N13	3.470	3.803	3.894	4.203	4.382	4.533
Увоз меса	855	882	789	802	850	867
Извоз меса	1.388	1.546	1.532	1.593	1.665	1.710
Укупна потрошња	13.254	13.831	13.814	14.462	14.813	15.013
Потрошња по глави становника (kg)	22,9	23,8	23,7	24,8	25,3	25,6
Удео у укупној потрошњи меса (%)	30,6	31,5	31,5	32,1	33,0	33,5
Самодовољност производње (%)	104	105	105	106	106	106

Табела број 5 – Производња и потрошња меса оваца/коза у ЕУ у хиљадама тона тежине трупова (DG AGRI, 2019)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Бруто домаћа производња	907	914	925	950	969	960
Увоз живих животиња	0	0	0	0	0	0
Извоз живих животиња	38	52	52	51	61	61
Нето производња	869	862	872	899	908	899
Клање на газдинствима	101	103	99	126	125	124
Старих чланица ЕУ-15	787	778	788	784	787	776
Нових чланица ЕУ-N13	82	84	84	115	121	123
Увоз меса	202	203	173	174	146	155
Извоз меса	20	19	34	29	32	32
Укупна потрошња	1.052	1.046	1.011	1.045	1.023	1.021
Потрошња по глави становника (kg)	1,8	1,8	1,7	1,8	1,7	1,7
Удео у укупној потрошњи меса (%)	2,4	2,4	2,3	2,3	2,3	2,3
Самодовољност производње (%)	86	87	91	91	95	94

Европска унија се 2018. години одликовала самодовољношћу производње меса која је за телетину/јунетину износила 102%, за живинско месо 106%, а за свињско 113%. Једино за месо оваца и коза није постигнута самодовољност производње, иако је иста порасла са 86% 2015. године на 91% 2017. и 2018. године. Анализе Генералног директората Европске комисије за пољопривреду и рурални развој (DG AGRI) предвиђају и даљи раст у ЕУ процента самодовољности производње меса оваца и коза.

У укупној потрошњи меса у ЕУ 2018. године највећи удео са 46,8% има свињско месо, затим следе месо живине са 32,1%, телетине/јунетине са 17,9% и на крају месо оваца/коза са 2,3%. Од 2015. године удео потрошње телетине/јунетине односно меса оваца/коза је процентуално на истом нивоу, док се удео свињског меса смањивао са 49 на 47,6% а месо живине повећао са 30,6 на 32,1%. DG AGRI-а предвиђа и даље смањивање удела потрошње свињског меса и повећавање удела потрошње меса живине у потрошњи меса у ЕУ.

Када је нето производња меса у питању она је 2018. године у односу на 2015. годину порасла код меса живине за 10,6%, телетине/јунетине за 4,6%, меса оваца/коза за 3,5% и свињског меса за 2,4%.

У ЕУ очекује се 2019. године пад нето производње телећег и јунећег меса од 1%, а услед нестабилности на тржишту Турске предвиђа се смањење извоза за 16%. Током 2019 године услед појаве великог броја жаришта афричке куге свиња у Кини дошло је до наглог пораста потражње свињског меса на светском тржишту, као и повећања извоза ЕУ од 20% у односу на 2018. годину. Предвиђа се током 2020. године даљи раст производње свиња од 1,5%. Производња меса живине је захваљујући доброј потражњи како у ЕУ тако и на светском тржишту током 2019. године порасла за 2,5%. Раст производње требао би да се настави и у 2020. године, јер услед скока цене свињског меса потрошачи конзумирају веће количине живинског меса. Очекује се повећање од 1% производње овчијег меса у ЕУ што је повезано са интензивнијом потражњом на Блиском Истоку и у Кини.

Свеукупно, очекује се 2019. године у ЕУ пад потрошње меса по глави становника за 0,5%, пре свега услед мање понуде меса на тржишту, а предвиђа се исти тренд и у 2020. години.

Вредност спољнотрговинске размене пољопривредних производа ЕУ износила је 2018. године 275 милијарди еура. Како је дата вредност равномерно подељена између извоза (137 милијарди еура) и увоза (138 милијарди еура) постојао је мали трговински дефицит ЕУ. Између 2002. и 2018. године, вредност спољнотрговинске размене пољопривредних производа је више него удвостручена, што је еквивалентно просечном годишњем расту од 5,0%, при чему је извоз (5,8%) растао брже од увоза (4,3%) (EUROSTAT, 2019).

Када су животиње и храна животињског порекла у питању током 2018. године највећи извоз ЕУ чинили су млечни производи и јаја (35% односно 10 милијарди еура) као и месо и производи од меса (34% односно 10 милијарди ЕУР) (EUROSTAT, 2019). Код увоза пољопривредних производа у ЕУ, током 2018. године 76% укупне вредности (21 милијарда ЕУР) отпало је на увоз рибе, ракова и водених бескичмењака. До 2011. године извоз из ЕУ животиња и хране животињског порекла био је значајно нижи од увоза, али након тога долази до великог повећања извоза. Као резултат овог тренда ЕУ је 2018. године забележила трговински суфицит од 1,2 милијарде евра у спољнотрговинској размени ове групе пољопривредних производа. Извоз животиња и хране животињског порекла био је 2018. године око 2,5 пута већи него у 2002. години, што је еквивалентно просечној годишњој стопи раста од 5,9%. У истом периоду просечна годишња стопа раста увоза животиња и хране животињског порекла износила је 3,8%.

2.1.3 ОПИС СТАЊА СЕКТОРА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Бруто додата вредност (БДВ) пољопривреде, шумарства и рибарства у периоду од 2013. до 2018. године износила је између 286,2 и 321,2 милијарде РСД. Учешће пољопривреде, шумарства и рибарства у бруто домаћем производу Републике Србије (БДП) кретало се од 5,4 до 6,4%, а у укупној бруто додатној вредности Републике Србије (БДВ) између 6,0 и 7,4%. Учешће пољопривреде, шумарства, лова и риболова у укупној запослености Републике Србије смањило се са 19,9% 2014. године на 15,9% године 2018. године, али заједно са бројем запослених у прехранбеној индустрији и 2018. године бележи високо учешће укупне запослености од 19,8%.

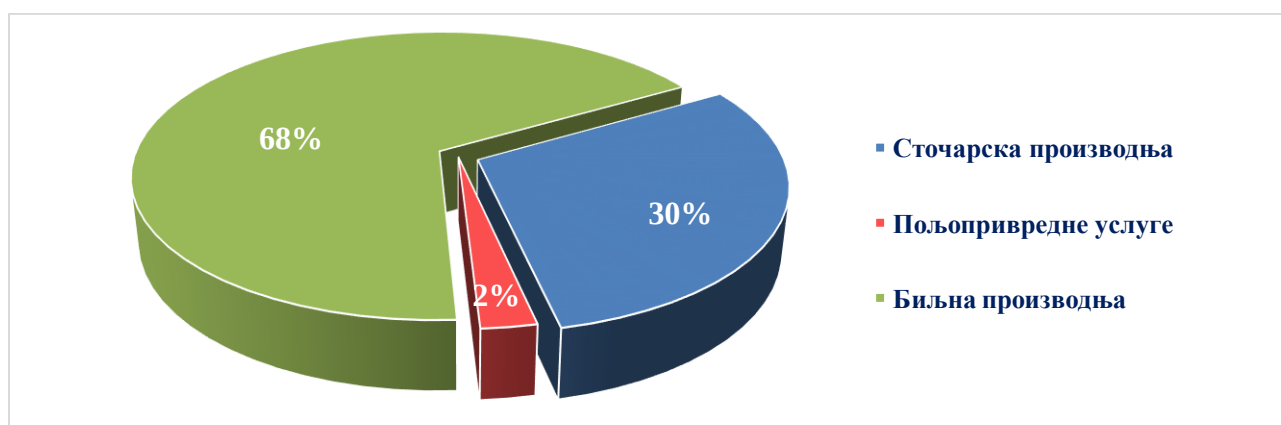
У табели број 6 приказане су вредности производње пољопривредних добара и услуга – аутопута у произвођачким ценама текуће године у милијардама РСД у периоду од 2013-2018. године.

Табела број 6 - Вредности производње пољопривредних добара и услуга – аутопута у произвођачким ценама текуће године у милијардама РСД у периоду од 2013-2018. године (РЗС)

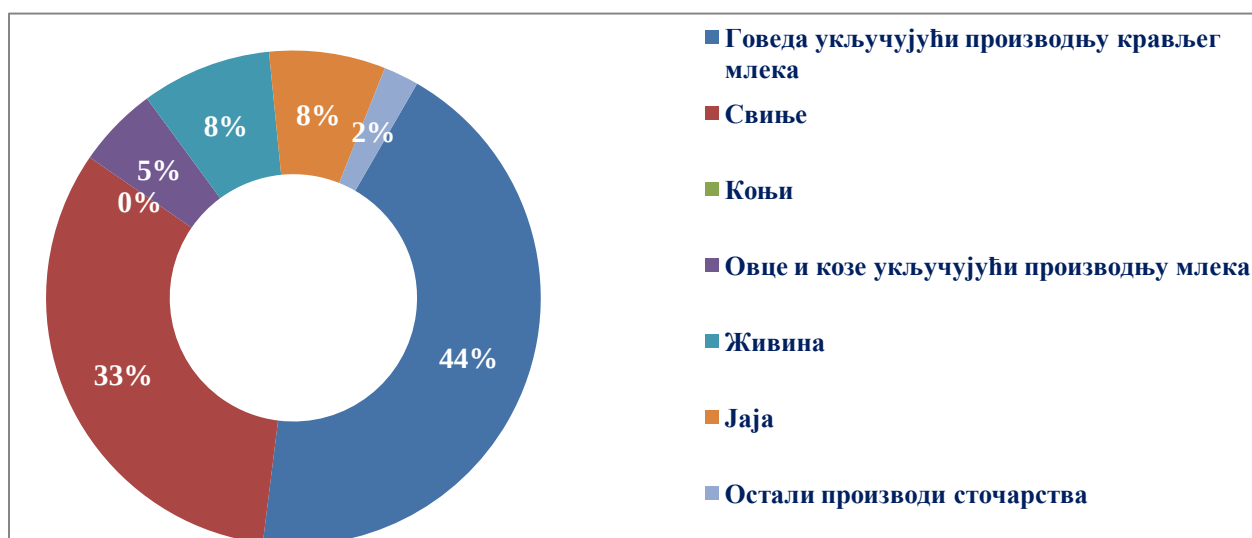
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Производња пољопривредних добара и услуга	565,52	584,30	534,78	589,82	543,75	589,70
Производња пољопривредних добара	552,08	569,28	520,97	574,82	529,89	574,70
Биљна производња	378,83	390,75	351,93	419,40	357,06	398,51
Сточарска производња	173,25	178,53	169,04	155,41	172,83	176,19
Стока	118,89	123,13	111,01	104,28	120,48	114,53
Говеда	32,40	32,11	31,70	30,35	31,04	33,69
Свиње	60,98	65,77	57,10	54,27	66,20	57,50
Овце и козе	8,12	10,11	8,97	6,00	8,42	8,30
Живина	17,18	14,99	13,16	13,29	14,44	15,01
Производња млека, јаја и осталих производа	54,35	55,40	58,03	51,17	52,36	61,66

У периоду 2013–2018. године просечно учешће вредности производње - аутопута сточарства у укупној производњи пољопривредних добара и услуга износило је 30,4%, док је учешће аутопута биљне производње било 67,1%. У Републици Србији учешће аутопута сточарства у укупној производњи пољопривредних добара и услуга је ниже у односу на државе чланице Европске уније код којих је сточарска производња учествовала са 39,2% у укупној вредности производње пољопривреде 2015-2016. године (EUROSTAT 2019). У графиконима број 16 и број 17 приказана је структура вредности производње аутопута пољопривреде у 2018. години као и структура вредности производње аутопута сточарства у 2018. години (РЗС 2019).

Графикон број 16 - Структура вредности производње аутопута пољопривреде Републике Србије у 2018. години (РЗС)

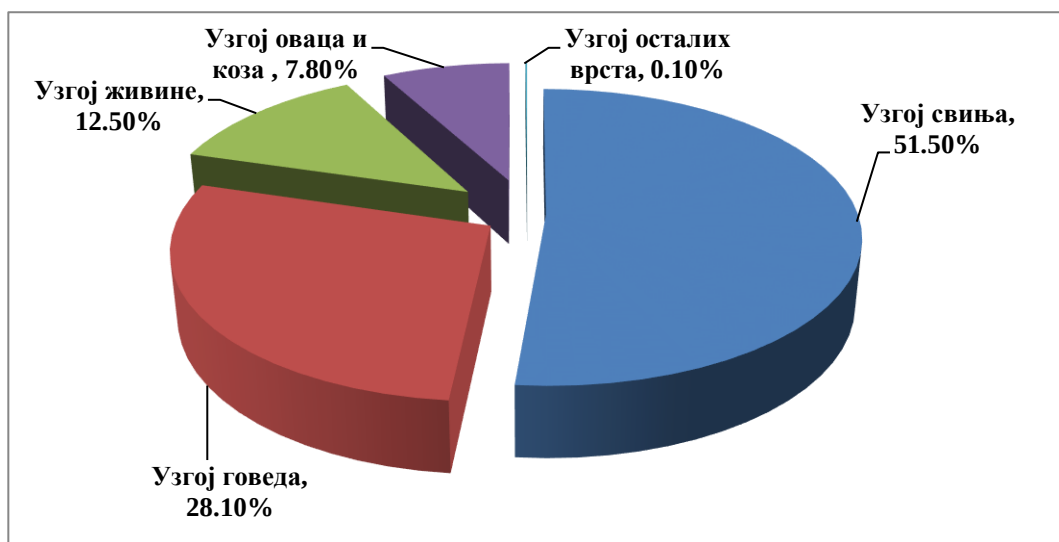
Графикон број 17 - Структура вредности производње аутопута сточарства Републике Србије у процентима у 2018. години (РЗС)

У периоду 2007–2018. године, у структури вредности сточарске производње просечно узгој стоке учествује са 68,3%, а производи сточарства (млеко, јаја и остали производи) са 31,7%.

У узгоју стоке највеће учешће у структури вредности производње има узгој свиња (51,5%), затим узгој говеда (28,1%), узгој живине (12,5%) и узгој оваца и коза (7,8%) (Графикон број 18) (РЗС 2019).

Графикон број 18 - Структура вредности производње аутопута узгоја стоке домаћих животиња у процентима у 2018. години (РЗС)

На основу вредности производње пољопривредних добара и услуга (аутопута) у произвођачким ценама текуће године у периоду од 2013-2018. године удео узгоја стоке без производње млека у укупној пољопривредној производњи кретао се од 19,41 до 20,94%.

Имајућу и виду све изнете податке, укључујући учешће пољопривреде, шумарства и рибарства у БДП-у и БДВ-у Републике Србије, структуру вредности производње аутопута пољопривреде Републике Србије као и структуру вредности производње – аутопута узгоја стоке – домаћих животиња, може се закључити да сектор меса учествује између 1,12 и 1,33% у формирању БДП-а односно 1,24 до 1,54% БДВ-а.

Прираст стоке дефинише се као производња живе мере стоке током године као резултат приплода, пораста и това-гајења стоке, и чине га:

- разлика масе живе стоке на крају и на почетку године;
- разлика масе извезене и увезене живе стоке;
- укупна бруто маса заклане стоке на територији Републике Србије.

У табели број 7 представљени су показатељи прираста стоке - количине у хиљадама тона остварене производње у периоду од 2013. до 2018. године, као и остварена динамика раста прираста стоке 2018. у односу на претходну 2017. годину.

Табела број 7 - Производња основних сточарских производа – прираст количина у хиљадама тона (РЗС)

Прираст	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Индекс 2017 = 100%
Говеда	161	155	155	152	153	152	99,3
Свиње	381	400	415	434	437	431	98,5
Овце	61	63	65	58	63	64	101,6
Живина	128	121	116	117	129	143	110,9
Укупно	731	739	751	761	777	790	101,67

У табели број 8 приказан је број грла на крају године у Републици Србији.

Табела број 8 - Број грла на крају године у Републици Србији године у милионима (РЗС)

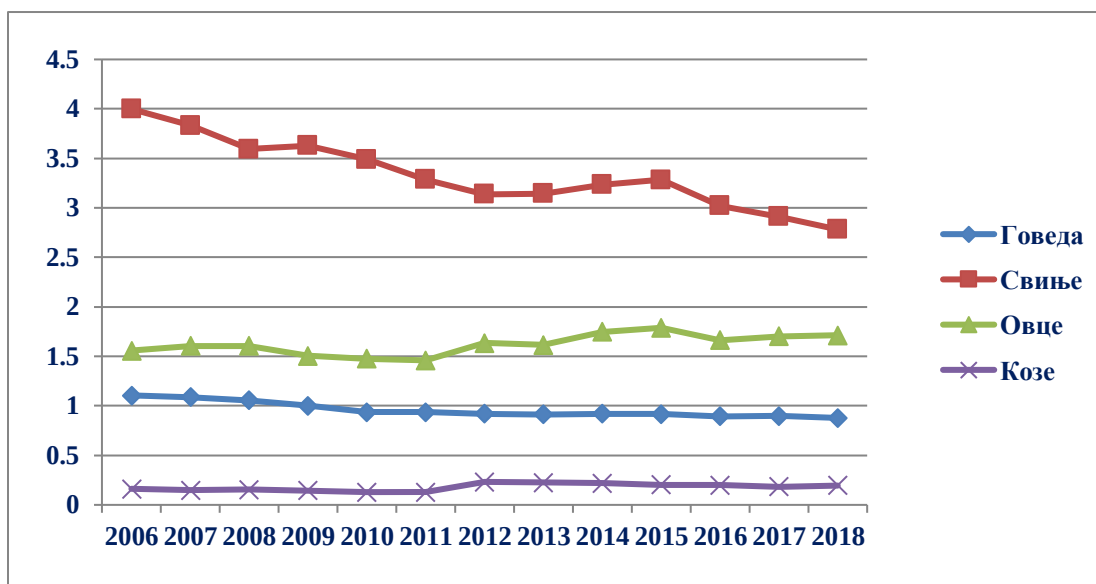
Број грла на крају године у милионима	Говеда	Свиње	Овце	Козе	Живина
2006	1.106	3.999	1.556	162	16.595
2007	1.087	3.832	1.606	149	16.422
2008	1.057	3.594	1.605	155	17.188
2009	1.002	3.631	1.504	143	22.821
2010	938	3.489	1.475	129	20.156
2011	937	3.287	1.460	130	19.103
2012	921	3.139	1.635	232	18.234
2013	913	3.144	1.616	225	17.860
2014	920	3.236	1.748	219	17.167
2015	916	3.284	1.789	203	17.450
2016	893	3.021	1.665	200	16.242
2017	899	2.911	1.704	183	16.338
2018	878	2.782	1.712	196	16.232

Према подацима приказаним у саопштењу Републичког завода за статистику, у Републици Србији, са стањем на дан 1. децембра 2018, у односу на претходно стање, већи је укупан број оваца за 0,4% и коза за 7,3%, док је мањи укупан број говеда за 2,3%, свиња за 4,1% и живине за 0,7%. У односу на десетогодишњи просек (2008–2017), укупан број говеда мањи је за 6,5%, свиња за 14,7%, коза за 14,2% и живине за 11,1%, а већи је број оваца за 5,6%.

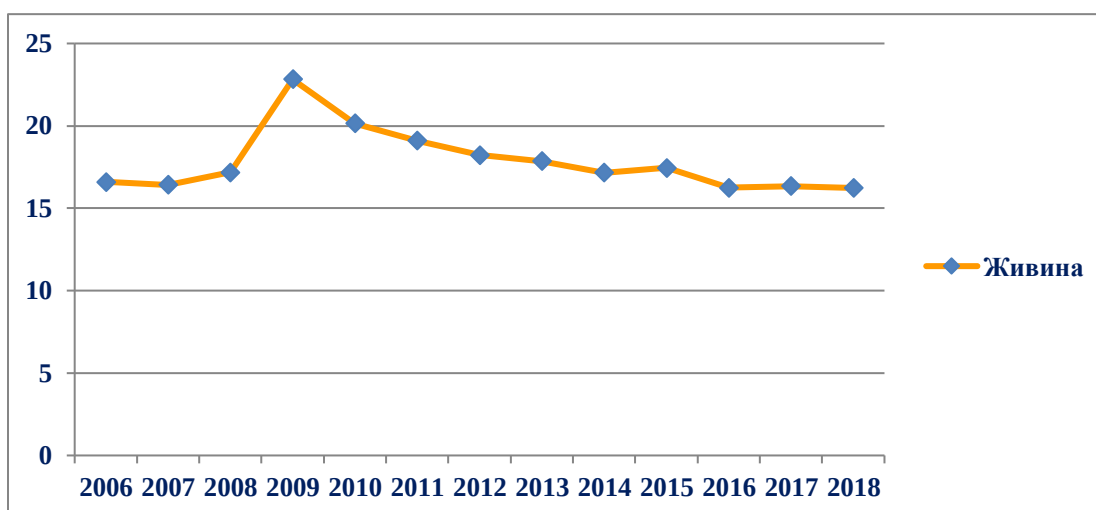
Поређењем стања броја животиња на дан 1. децембра 2018 у односу на 1. децембар 2006. године у Републици Србији добија се још бољи увид у драстичан пад сточног фонда, а укупан број говеда мањи је за 20,61%, свиња за 30,43% и живине за 2,19 %, а већи је број оваца за 10,03% и коза за 20,99%.

У графиконима број 19 и 20 приказан је број говеда, свиња, оваца, коза као и живине на крају године у Републици Србији године у милионима.

Графикон број 19 - Број говеда, свиња, оваца и коза на крају године у Републици Србији године у милионима (РЗС)

Графикон број 20 - Број живине на крају године у Републици Србији године у милионима (РЗС)

Један од најважнијих критеријума интензитета - заступљености сточарства представља број условних грла (УГ) по јединици коришћене пољопривредне површине. Ниво густине сточарске производње у Републици Србији од 0,6 УГ/ха нижи у односу на просек земаља ЕУ-28, где износи 0,77 УГ по хектару коришћене пољопривредне површине. У самој Европској унији постоје велике разлике у заступљености сточарске производње од 0,25 УГ/ха коришћене пољопривредне површине у Бугарској до 3,6 у Холандији односно 3,9 УГ/ха у Малти. Важно је истаћи да је укупан број УГ у земљама ЕУ током претходних деценија био релативно стабилан, док на жалост у Републици Србији константно опада.

Прехрамбена индустрија има значајну улогу на тржишту рада и у српској економији и која је 2012. године генерисала 3,4% БДП (4,1% БДВ-а), а заједно са производњом пића и дувана током периода 2004-2012. године просечно око 4,3% БДП (5,3% БДВ). Прехрамбена индустрија је у 2012. години запослила приближно 88.000 радника, што чини 3,9% укупне радне снаге, односно 23% запослених у прерађивачкој индустрији (Влада Републике Србије 2016).

Према подацима Агенције за привредне регистре Републике Србије (АПР) током 2017. и 2018. године са шифрама 1011 прерада и конзервисање меса, 1012 прерада и конзервисање живинског меса, као и 1013 производња месних прерађевина било је у активном статусу 1020 друштава са ограниченом делатношћу, предузетника, акционарских друштава, задруга и ортачких друштава. У сектору прераде меса у 2017. години пословало је 370 компанија који су имали 13.743 запослених и укупне приходе од 128.899 милиона динара.

У Регистру Управе за ветерину почетком децембра 2019. године налазило се 439 одобрених објеката који се баве клањем, расечањем и прерадом меса. У Србији, поред малих занатских објеката, послује око 120 произвођача средњих и већих капацитета, који у понуди укупно имају више од 200 брендова. Бројна истраживања показују да пет водећих домаћих компанија заузима скоро половину вредносног учешћа на тржишту (Митровић, 2016).

Према подацима Привредне коморе Србије, производња меса је у Србији за две деценије опала са 650.000 на 450.000 тона годишње. Од минимума производње меса која је 2013. године била 441.000 тона претходних неколико година дошло је повећања производње која је 2018. године износила 517.000 тона. Привредна комора Србије је изнела мишљење да су највеће кочнице у развоју сектора примарна производња која се одвија на малим газдинствима и неодговарајући расни састав, јер поскупљују производњу и откуп, а и саму производњу чине неконкурентном. Према подацима Републичког завода за статистику, у нашој земљи се у просеку годишње произведе укупно по глави становника 73,9 килограма

меса и то 43,3 килограма свињског мяса, 15,1 килограм живинског мяса, 10,9 килограма говеђе, јунеће и телеће мяса, као и 4,6 килограма мяса оваца и коза (јагњетина, јаретина).

По производњи мяса по глави становника Република Србија се налази иза држава чланица Европске уније. Грчка, Италија, Пољска, Мађарска и Аустрија производе од 80 до 100 килограма мяса по глави становника, а Француска, Немачка и Шпанија до 120 килограма по становнику. Ако се Србија упореди са водећим ЕУ произвођачима мяса, Ирском, Холандијом и Данском, значајно заостаје, јер те земље имају производњу од 200 до 300 килограма по становнику.

У табели број 9 приказани су подаци Републичког завода за статистику о производњи мяса у Републици Србији у периоду од 2013. до 2018. године, а у табели број 10 приказана је прогноза бруто домаће производње мяса преко броја закланих говеда, свиња и оваца у 2019. години.

Табела број 9 - Производња мяса у Републици Србији у хиљадама тона у периоду 2013-2018. године (РЗС)

Производња мяса у хиљадама тона	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Говеђе	70	73	77	77	71	76
Свињско	249	258	278	301	307	303
Овчије	30	27	30	34	30	32
Живинско	92	94	86	88	95	106
Укупно	441	452	471	500	503	517

У Републици Србији велики број животиња се закоље изван регистрованих објекта. Иако се по правилу месо користи за сопствене потребе, стотине хиљаде оваца, коза и свиња се кољу у дворишту. У прилогу секторске анализе приказана је прогноза клања стоке ван кланица у Републици Србији по месецима током 2019. године.

У табели број 11 приказани су према пореклу и месту клања прираст, бруто домаћа производња и клање стоке у 2018. године. Бруто домаћа производња представља укупно заклану стоку на територији Републике Србије којој је додат извоз живе стоке и одузет увоз живе стоке.

Табела број 10 - Прогноза бруто домаће производње меса у Републици Србији током 2019. године у хиљадама грла (РЗС)

	2019.		
	I полугодиште	II полугодиште	Укупно
Говеда	153	202	355
Телад	52	75	127
Краве	17	27	44
Јунице	9	11	20
Бикови и волови	75	89	164
Свиње	2196	2930	3.126
Овце	847	705	1.552

У Републици Србији током 2018. године просечна потрошња меса по глави становника износила је 41 килограм, и то 5,6 говеђег меса, 16,4 свињског меса, 16,9 пилећег меса и меса остале живине, као и 2,3 килограма меса осталих врста домаћих животиња. Просечна потрошња сувог меса по глави становника током 2018. године била је 5,4 килограма, а сухомеснатих производа и прерађевина од меса 13,4 килограма. У Републици Србији по глави становника током 2018. године потрошило се укупно 60 килограма меса и производа од меса (РЗС, 2019).

Највећи светски потрошачи меса, близу сто килограма меса годишње по становнику, су Сједињене Америчке Државе и Аустралија. Месо се у великим количинама троши и у Западној Европи где сваки становник поједе између 80 и 90 кг меса годишње. У Европи се највише просечно по становнику годишње конзумира месо у Француској 102, у Италији 91 и у Немачкој 90 килограма,. У Европској унији се највише просечно по становнику годишње потроши свињског меса 45,3, затим живинског 23, говеђег, јунећег и телећег 16,9 и јагњећег три килограма.

У табели број 12 приказана је производња меса и најзначајних месних производа у Републици Србији у периоду од 2013-2018. године, а у графикону број 21 изнети су подаци о количини произведених месних производа у тонама у истом периоду.

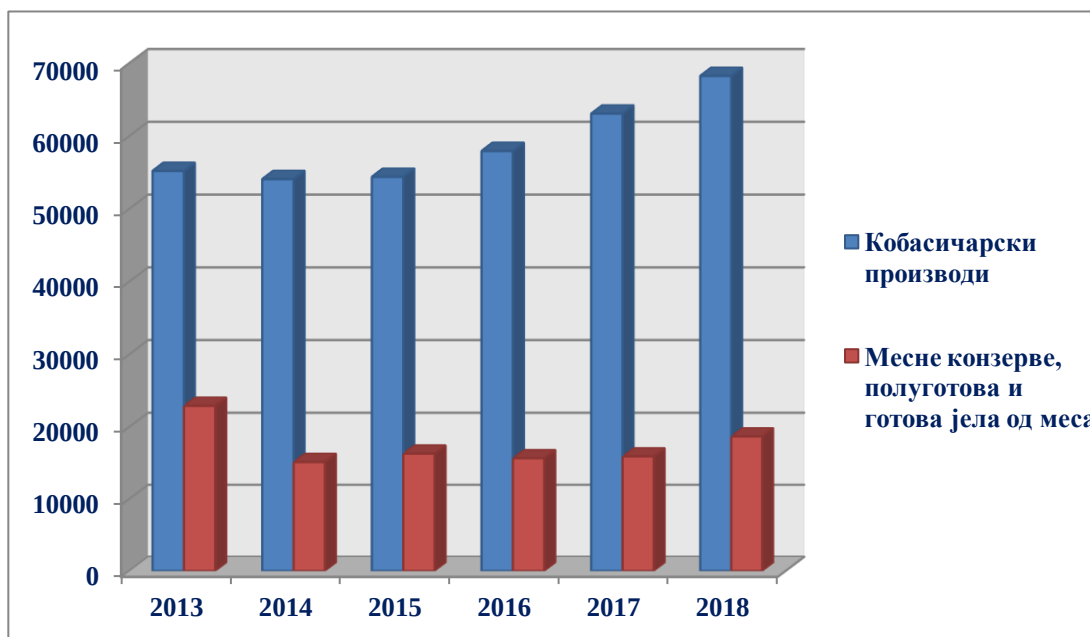
Табела број 11 - Прираст, бруто домаћа производња и клање стоке према пореклу заклане стоке и месту клања у Републици Србији током 2018. године у тонама (РЗС)

Република Србија 2018. година	Бруто маса	Нето маса
Говеда		
Прираст у живој маси, t	152408	
Укупно заклана стока на територији Републике Србије, t	145384	75619
Бруто домаћа производња t	154957	80598
Заклана стока у кланицама, t	85658	44553
Просечна маса заклане стоке у кланицама, kg	495	257
Свиње		
Прираст у живој маси, t	430508	
Укупно заклана стока на територији Републике Србије, t	452419	344911
Бруто домаћа производња t	438370	334200
Заклана стока у кланицама, t	223843	170652
Просечна маса заклане стоке у кланицама, kg	101	77
Овце		
Прираст у живој маси, t	64387	
Укупно заклана стока на територији Републике Србије, t	62015	32055
Бруто домаћа производња t	63965	33064
Заклана стока у кланицама, t	3773	1950
Просечна маса заклане стоке у кланицама, kg	32	17
Козе		
Прираст у живој маси, t	6282	
Укупно заклана стока на територији Републике Србије, t	5897	4100
Бруто домаћа производња t	5908	4107
Заклана стока у кланицама, t	41	29
Просечна маса заклане стоке у кланицама, kg	63	44
Живина		
Прираст у живој маси, t	143475	
Укупно заклана стока на територији Републике Србије, t	147010	105505
Бруто домаћа производња t	147236	105668
Заклана стока у кланицама, t	131010	94023
Просечна маса заклане стоке у кланицама, kg	2.39	1.71

Табела број 12 – Производње меса и најзначајнијих производа од меса у Републици Србији у периоду од 2013-2018. године у тонама (РЗС)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Свеже или расхлађено говеђе и телеће месо, трупови, полутке или четвртине, с костима	11468	14014	12745	12765	16468	11985
Свеже или расхлађено говеђе и телеће месо, у комадима	3496	4008	12091	13739	14794	2892
Свеже или расхлађено свињско месо, трупови или полутке	35404	57130	53144	56025	46976	44212
Свеже или расхлађено свињско месо, бутлови, плећке и комади од њих, с костима	14167	18319	15042	10140	17151	29982
Остало свеже или расхлађено свињско месо	2666	3647	4605	3757	1364	1489
Свеже или расхлађено јагњеће и овчије месо	461	470	543	514	865	636
Јестиви кланични отпаци говеда, свиња, оваца, коза, коња и осталих копитара свежи или расхлађени	4342	5196	5510	5875	5638	3926
Смрзнуто говеђе месо	664	515	459	41	199	107
Смрзнуто свињско месо, трупови и полутке	-	34	297	-	3154	1703
Свеже или расхлађено пилеће месо, цело	31887	26743	24372	26232	26919	30824
Свеже или расхлађено пилеће месо (бројлери), у Комадима	5072	6850	9427	4310	8305	28750
Смрзнуто пилеће месо, цело	1394	2965	298	406	184	405
Смрзнуто пилеће месо, у комадима	875	1005	1908	615	778	4109
Јестиви отпаци и остаци од живине	930	891	744	563	863	1579
Свињски бутлови, плећке и делови од њих, с костима (сољени, у саламури, сушени или димљени)	6867	6694	7504	7235	7758	8422
Свињска трбушина (сланина прошарана месом) и делови од ње, с костима, сољени, у саламури, сушени или димљени	4217	4778	8251	8928	9118	6157
Остали делови свињетине, сољени, у саламури, сушени или димљени	4264	5171	3122	2689	4444	3521
Говедина, јунетина и телетина, сољена, у саламури, сушена или димљена	451	462	290	364	440	671
Остало месо и јестиви отпаци, сољени, сушени или димљени; јестиво брашно и прах од меса и других кланичних производа	547	869	892	1191	541	1639
Кобасице и слични производи од јетре	8054	5981	4471	7466	7851	9659
Кобасице и слични производи од меса, остатака или крви	62044	59019	63174	56732	63696	62680
Остало месо перади, припремљено или конзервисано	639	1058	1126	623	570	562
Припремљене или конзервисане свињске шунке и одресци шунке	6115	10377	5386	6738	5808	5992
Свињске плећке и одресци плећке, припремљени или конзервисани	12569	2443	2177	2032	2392	2054
Готова јела од свињског меса са < 40% али > 20% меса и јестивих месних отпадака	1815	1321	2060	1296	286	484
Остале прерађевине од свињског меса	1235	1368	7184	6200	8645	7328
Припремљено или конзервисано говеђе месо или изнутрице	1103	1161	1251	1177	703	1310

Графикон број 21 – Производња месних производа у Републици Србији у периоду од 2013-2018. године производња у тонама (РЗС)

Република Србија је дуго времена имала позитивну спољнотрговинску размену производа сточарства. Међутим претходних неколико година присутан је тренд пораста увоза и смањења извоза.

Од 2010. године дошло је до драстичне промене спољнотрговинског биланса живих животиња, меса и других јестивих делова животиња као и производа од меса, тако да је Република Србија од суфицита који је 2010. године износио 78,7 милиона долара дошла до дефицита који је 2018. године био 31,1 милион долара (UN Comtrade).

И подаци Републичког завода за статистику као и анализе Привредне коморе Србије указују на негативан тренд спољнотрговинске размене меса и производа од меса са повећањем увоза у односу на извоз.

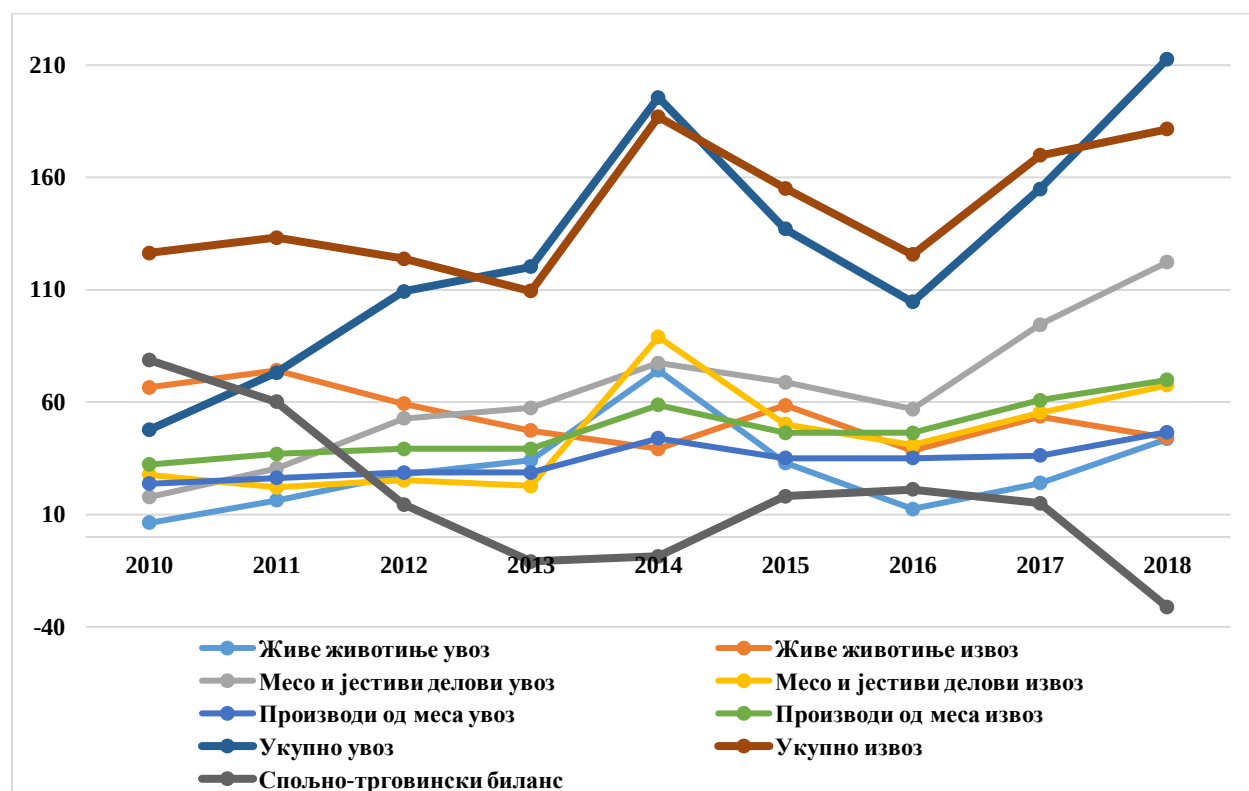
Главни извозни партнери Републике Србије су Босна и Херцеговина и Црна Гора, а увозни Хрватска, Немачка, Шпанија, Мађарска, Босна и Херцеговина и Холандија.

У табели број 13 као у графикону број 22 приказани су трговински биланси увоза и извоза живих животиња, меса и месних прерађевина Републике Србије у периоду од 2010 до 2018. године у милионима доларима.

Табела број 13 - Трговински биланси увоза и извоза живих животиња, меса и месних прерађевина Републике Србије у милионима долара од 2010 до 2018. године (UN Comtrade, 2019)

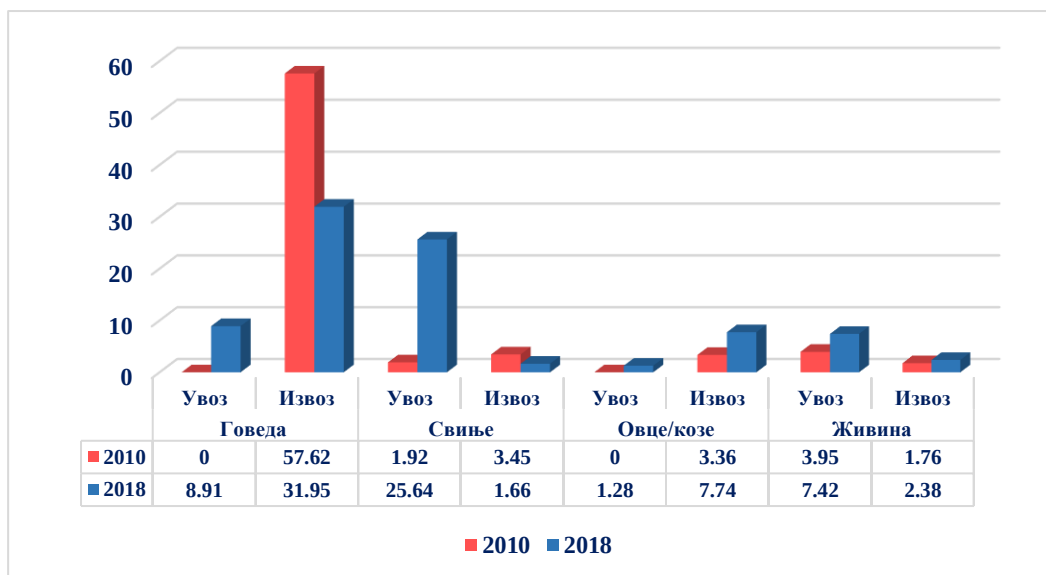
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Живе животиње	Увоз	6,26	16,32	27,85	34,08	74,21	33,00	12,51	24,01	43,71
	Извоз	66,58	74,14	59,31	47,39	39,20	58,62	38,43	53,61	44,16
Месо и јестиви делови	Увоз	17,78	30,55	52,83	57,47	77,41	68,91	56,86	94,51	122,27
	Извоз	27,64	22,15	25,27	22,71	89,06	50,18	40,95	55,34	67,54
Производи од меса	Увоз	23,69	26,26	28,69	28,69	43,97	35,17	35,17	36,29	46,68
	Извоз	32,24	36,97	39,27	39,27	58,74	46,37	46,37	60,83	69,86
Укупно	Увоз	47,74	73,13	109,36	120,24	195,59	137,08	104,54	154,82	212,66
	Извоз	126,46	133,26	123,85	109,38	187,01	155,17	125,75	169,78	181,56
Спољно-трговински биланс		78,73	60,14	14,49	-10,86	-8,59	18,086	21,21	14,97	-31,11

Графикон број 22 - Трговински биланси увоза и извоза живих животиња, меса и месних прерађевина Републике Србије у милионима доларима од 2010 до 2018. године

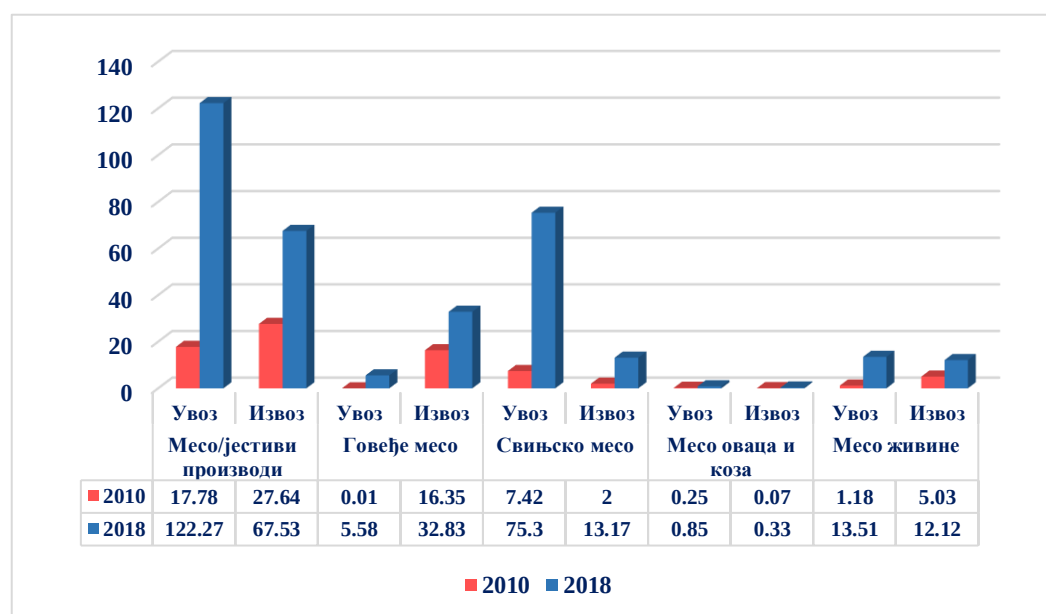

У графиконима 23-25 приказани су подаци Републике Србије о увозу и извозу живих животиња, меса као и производа од меса 2010. и 2018. године у милионима долара (UN Comtrade, 2019).

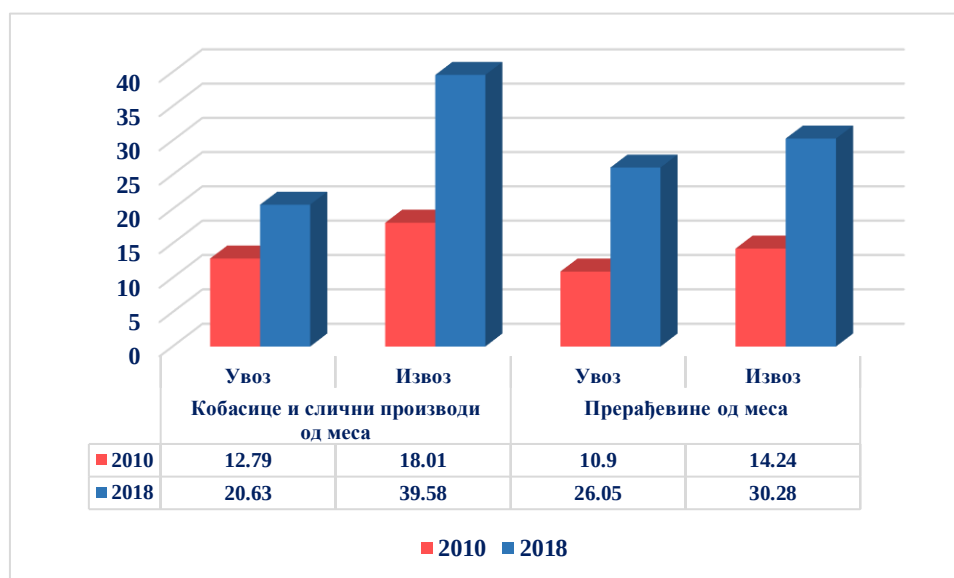
Графикон број 23 - Република Србија - увоз и извоз живих животиња 2010. и 2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

Графикон број 24 - Република Србија - увоз и извоз меса и других јестивих производа 2010. и 2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

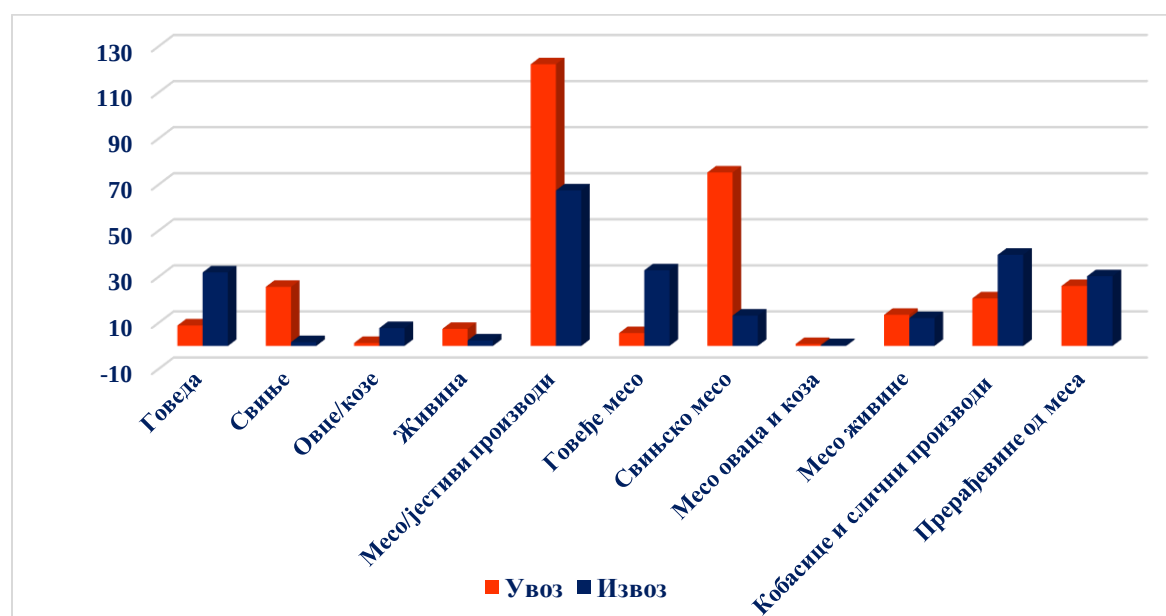

Графикон број 25 – Република Србија - увоз и извоз кобасица и прерађевина од меса 2010. и 2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

У графикону број 26 приказан је спољнотрговински биланс увоза и извоза живих животиња, меса као и производа од меса Републике Србије 2018. године у милионима долара.

Графикон број 26 - Република Србија - спољнотрговински биланс увоза и извоза живих животиња, меса као и производа од меса 2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

Поређењем спољнотрговинског биланса увоза и извоза стоке, меса као и производа од меса Републике Србије 2010. и 2018. године може се закључити следеће:

- Извоз говеда из Републике Србије је и даље већи од увоза и суфицит 2018. године износио је 23,04 милиона долара, али од 2010. године стално опада вредност извоза за просечно 2,85 милиона долара односно 4,95 % годишње,
- Увоз свиња је 2018. године био вишеструко већи од извоза, и остварен је дефицит од 24,98 милиона долара,
- Током 2018 године увезено је приплодних грла свиња у вредности 1,91, прасади од 9,72 и товљеника 14,01 милиона долара,
- У односу на 2010. годину извоз оваца и коза се 2018. године повећао за 230%, а током 2018. године остварен је суфицит од 6,48 милиона долара,
- Као и 2010. тако и 2018. године увоз је већи од извоза пернате живине, обухватајући и родитеље и једнодневни пилиће, а дефицит је током 2018. године износио 5,04 милиона евра,
- Увоз меса и других јестивих производа животиња је 2018. године у односу на 2010. годину порастао за 687%, а извоз у истом периоду је порастао за 244%,
- Дефицит спољнотрговинског биланса меса и других јестивих производа животиња у 2018. години износио је 54,74 милиона,
- Увоз свињског меса је са 7,42 милиона 2010. годину порастао на 75,3 милиона долара 2018. године, односно за 1015%,
- У 2018. години извоз од увоза говеђег меса је био већи за 27,25 милиона долара, свињског меса мањи за 60,13 милиона долара, меса оваца и коза мањи за 0,52 милиона долара а меса пернате живине мањи за 1,39 милиона долара,
- Током 2018. године извоз од увоза кобасица и сличних производа од меса (царински тарифни број 1601) био је већи за 18,95 милиона долара, а прерађевина од меса (царински тарифни број 1602) за 4,23 милиона долара.

У Републици Србији 2018. године укупно за живе животиње и месо:

- подсектор производње говеђег меса остварио је суфицит од 50,29 милиона долара ,
- подсектор свињског меса остварио је дефицит од 86,11 милиона долара,
- подсектор меса оваца и коза остварио је суфицит од 5,95 милиона долара,
- подсектор меса пернате живине остварио је дефицит од 6,43 милиона долара.

Током 2018. године Република Србија је остварила суфицит у спољнотрговинском билансу увоза и извоза производа од меса (царински тарифни бројеви 1601 и 1601) за укупно 23,18 милиона долара.

Органска сточарска производња у Републици Србији је регулисана Законом о органској производњи („Службени гласник РС”, број 30/10) као и Правилником о контроли и сертификацији у органској производњи и методама органске производње („Службени гласник РС”, број: 48/11). Иако је протекло скоро десет година од успостављања ефикасног система контроле и сертификације, органски узгој домаћих животиња ради производње меса се одвија на малом броју објеката. У табели број 14 приказан је број домаћих животиња који су обухваћени системом органске производње у Републици Србији.

Табела број 14 - Број животиња обухваћен органском производњом у Републици Србији (МПШВ)

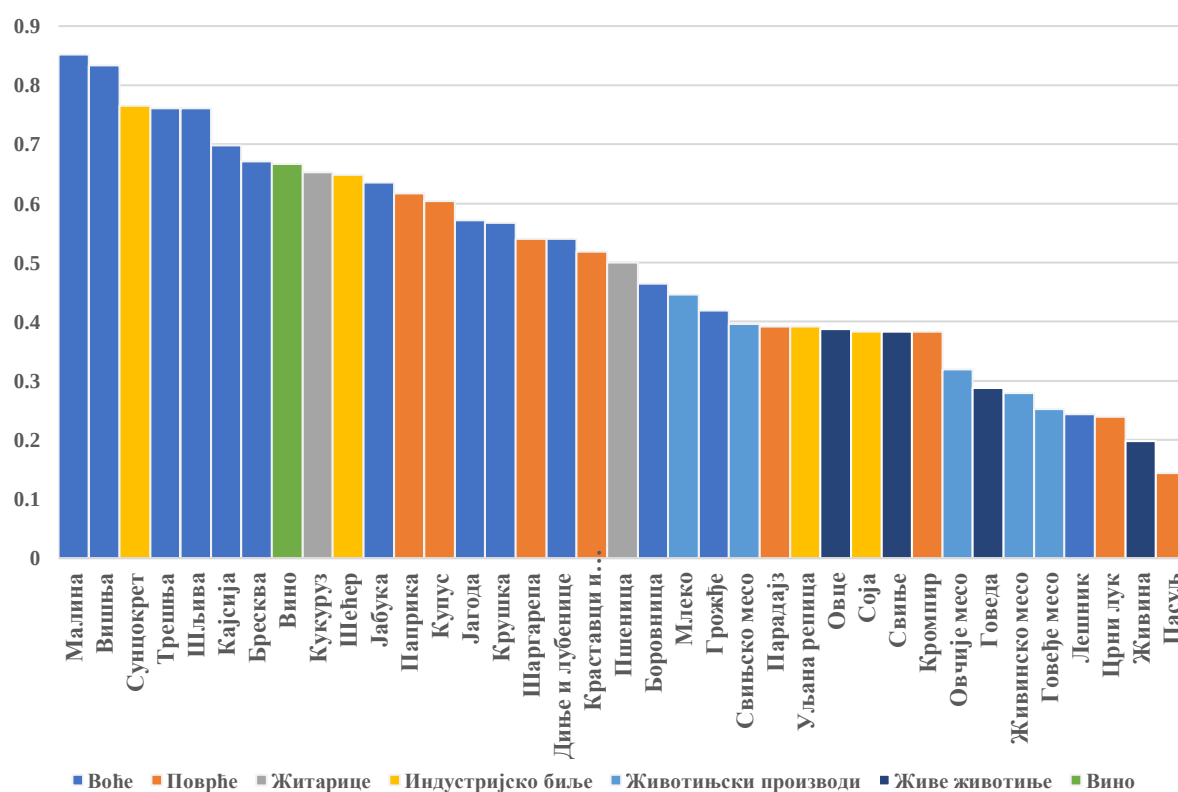
Врста животиње	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Овце	2.837	4.031	3.153	4.848	4.378	4.665	5.138
Свиње	206	175	76	232	283	87	284
Говеда	1.428	2.176	2.726	2.746	2.895	3.094	3.594
Козе	211	946	1.154	1.686	1.406	2.048	1.486
Живина	2.034	1.390	1.140	1.380	3.158	4.415	6.735

Сектор сточарства у Републици Србији има велики потенцијал због веома повољних услова за производњу хране за животиње. Према подацима АПР-а из 2018. године регистровано је 116 компанија које се баве производњом хране за животиње, а око 20% производње се извози. Важно је истаћи да у Републици Србији близу 1.500.000 ха чине ливаде и пашњаци који представљају велики потенцијал који се тренутно недовољно користи за исхрану животиња.

SEEDDEV је на основу 30 различитих критеријума извршио анализу конкурентности пољопривредне производње у Републици Србији за 2018. годину, која је обухватила и биљну и сточарску производњу (Графикон број 27). Анализа конкурентности је рађена по методологији коју је развио SEEDDEV, а ова изузето комплексна методологија у обзир узима податке: о производњи, засејаности, броју грла, прирасту и броју клања, извозним ценама, увозним ценама, приносима, извозу и увозу, мерећи и упоређујући њихове уделе и трендове у последњих пет година са основним конкурентима, како појединачним земљама тако и групама земаља (ЕУ 15, државе нове чланице ЕУ, ЦЕФТА, ЦИС, свет) (SEEDDEV, 2019).

Код сточарске производње анализа конкурентности је спроведена и за живе животиње (говеда, свиње, овце, живину) као и за месо (говеђе месо, свињско месо, овчије месо, живинско месо). Сама анализа конкурентности утврдила је највећу конкурентност код живих животиња за овце, затим свиње и говеда, а на крају живину. Када је производња меса у питању најконкурентнија је производња овчијег меса, затим свињског и живинског меса и на крају говеђег меса.

Графикон број 27 – Конкурентност пољопривредне производње у Републици Србији за 2018. годину (SEDEV)

2.1.3.1 ОПИС СТАЊА ПОДСЕКТОРА ПРОИЗВОДЊЕ ГОВЕЋЕГ МЕСА

Према Анкети о структури пољопривредних газдинстава спроведеној 2018. године у Републици Србији говедарством се бави око 130 хиљада односно 23% свих пољопривредних газдинстава и на којима се држи 881,2 хиљаде говеда (РЗС, 2019). Ово представља пад од 26,6% у броју газдинстава и 3% у броју грла у односу на 2012. годину.

Према подацима РЗС крајем 2018. године укупан број говеда износио је 878.336 и мањи је за 25,3% у односу на период 1988-90. године, за 9,3%, мањи је у односу на просек 2008-2017. године и за 2,3% мањи је у односу на 2017. годину (Табела број 15). Према подацима годишњег истраживања о сточарству, број говеда је у константном опадању у периоду 2008–2018. године. Линеарна процена тренда показује да број говеда у просеку опада за око 13,5 хиљада годишње. Уколико се оваква динамика настави, очекује се да ће у години следећег Пописа пољопривреде 2022. године бити регистровано око 827 хиљада грла говеда (РЗС, 2019).

Око две трећине грла говеда налази се у региону Србија – југ, док је једна трећина у региону Србија – север. Регион са највећим бројем грла је Регион Шумадије и Западне Србије, са око 46% укупног броја грла. С друге стране, уочава се велика разлика између северног и јужног дела Србије у просечној величини стада говеда у газдинству која износи 16,2 односно 5,2 грла. У поређењу са подацима из 2012. године, може се приметити да се смањује удео газдинстава са малим стадом, мањим од 10 грла, а све је већи удео газдинстава са већим стадом.

Анализом резултата Анкете о структури пољопривредних газдинстава из 2018. године установљено је да у Републици Србији има 24,3 хиљаде газдинстава која су у неком виду специјализована за говедарску производњу и да она чине 18,6% газдинстава која се баве говедарством, што представља раст од 3,1 процентна поена (п. п.) у односу на 2012. годину. На специјализованим газдинствима узгаја се 261,4 хиљаде грла, од којих је 12,4% на газдинствима специјализованим за узгој и тов говеда, а 19,2% на газдинствима која се баве комбиновано узгојем говеда за млеко и тов говеда.

Узгој и тов говеда се одвија на 1.100 специјализованих газдинстава за тај вид производње као и на 3.600 газдинстава са комбинованим узгојем говеда за млеко и тов говеда, што представља у односу на Попис пољопривреде из 2012. године пад од 23,3% односно 54,7%. Ниво специјализације газдинстава је највиши у Региону Шумадије и Западне Србије, где је регистрован највећи број специјализованих газдинстава, као и највећи број грла на њима.

Табела број 15 – Број говеда у Републици Србији 2010-2019. године у хиљадама (МПШВ)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019 процена
Број на почетку године	1002	938	937	921	913	920	916	893	899	878
Приплод	462	459	435	374	381	364	350	349	347	340
Увоз	0	2	5	0	1	1	1	3	8	10
Извоз	74	81	54	44	33	54	34	48	35	30
Заклано	436	368	387	318	320	302	324	284	325	310
Угинуло	17	13	13	19	22	15	16	14	15	12
Број на крају године	938	937	921	913	920	916	893	899	878	876

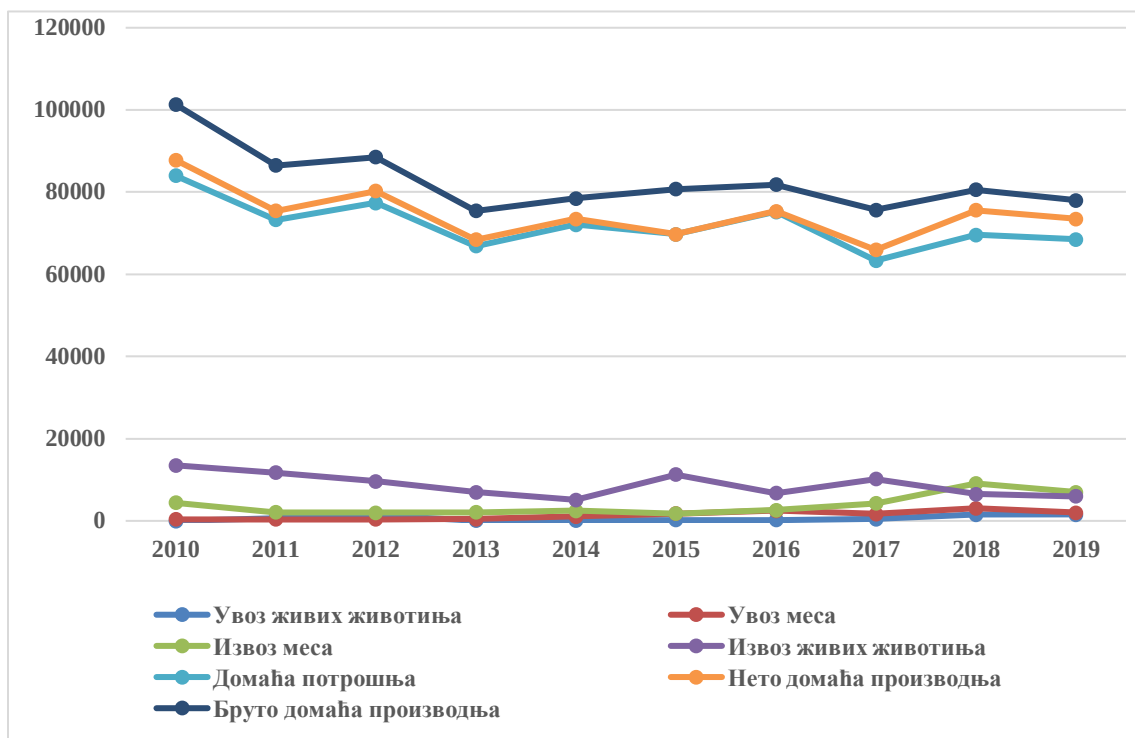
Прираст стоке у говедарској производњи у 2018. години износио је 152 хиљаде тона и мањи је за 0,7% у односу на 2017. годину. Производња говеђег меса у 2018. години је износила 76 хиљаде тона и већа је за 7% у односу на претходну годину. Биланс говеђег меса укључујући бруто домаћу производњу, увоз живих животиња, извоз живих животиња, нето домаћу производњу, увоз меса, извоз меса и домаћу потрошњу приказани су у табели број 16 и графикону број 28.

Табела број 16– Биланс говеђег меса у тонама 2010-2019. године у тонама (МПШВ)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019 процена
Бруто домаћа производња	101 319	86 533	88 541	75 412	78 445	80 773	81 863	75 638	80 598	78 000
Увоз живих животиња	-	642	1 384	59	166	251	231	453	1 554	1 500
Извоз живих животиња	13 516	11 730	9 670	7 004	5 119	11 307	6 724	10 154	6 532	6 000
Нето домаћа производња	87 802	75 446	80 255	68 467	73 492	69 717	75 370	65 937	75 619	73 500
Увоз меса	358	359	378	485	1 050	1 765	2 447	1 694	3 073	2 000
Извоз меса	4 381	2 075	1 968	2 098	2 490	1 754	2 625	4 286	9 100	7 000
Домаћа потрошња	83 977	73 284	77 410	66 854	72 052	69 728	75 192	63 345	69 592	68 500
Самодовољност производње (%)	120,6	118,1	114,4	112,8	108,9	115,8	108,9	119,4	115,8	113,9

Иако се број говеда смањивао 2019. године у односу на 2010. годину за 12,6%, истовремено смањење броја становника Републике Србије као и низак стандард потрошача довели су до тога да је и даље већа домаћа производња говеђег меса у односу на домаћу потрошњу.

Графикон број 28– Биланс говеђег меса у тонама 2010-2019. године у тонама (МПШВ)

По количини произведеног говеђег меса Република Србија се у периоду од 2012-2017. године налазила на 87. месту у свету, а по количини извезеног говеђег меса у периоду од 2013-2018. године на 54. месту у свету (SEEDEV 2019). Самодовољност производње говеђег меса у Републици Србији у периоду од 2010. до 2019. године кретала се од 108,9 до 120,6%, односно просечно 114,9%.

Производња говеђег меса је грана пољопривреде у којој Србија може да буде конкурентна, првенствено због значајних потенцијала у испашаи, али и због приступа ценовно конкурентној сточној храни из Војводине (SEEDEV, 2017). Производња је претежно концентрисана у централној Србији и то у руралним подручјима (чак 4/5 говеда). Потенцијал за производњу је значајан, али недовољно искоришћен, производња је већином екстензивна са застарелом технологијом.

Структура произвођача није конкурентска предност, али и не мора да јој буде препрека. Укупан број газдинстава која се баве узгојем говеда је око 130.000, а почетком децембра 2019. године у Управи за ветерину било је 1970 регистрованих објеката за тов говеда, од којих 589 имало капацитете за држање од 100 и преко животиња. Према Попису пољопривреде из 2012. године газдинства која су узгајала до 29 говеда чинили су 98 одсто произвођача и 76 одсто производње. Оваква структура има велики утицај на обезбеђивање

прехранбене сигурности али и доводе до смањења легалне потрошње. Ова екстензивна производња је врло конкурентна, јер не захтева велика улагања нити поставља захтеве за додатном радном снагом.. Процењује се да се чак 50 одсто говеђег меса производи за непознатог купца, 20 одсто за сопствене потребе и око 30 одсто за организовани тржишни ланац (SEEDEV, 2017).

Расни састав говеда у Србији је добар и може да обезбеди раст подсектора. Производња говеђег меса највећим делом је базирана на домаћем шареном говечету у типу сименталца (56 одсто) и сименталцу (25 одсто). Овај тип говечета је добро прилагођен условима у Србији и има добар потенцијал конверзије, како за производњу меса, тако и млека, што у значајној мери утиче не само на производну, него и продајну цену.

Узгој товних раса говеда постаје све више актуелан у Републици Србији, првенствено код оних узгајивача који располажу пространим пашњацима за узгој по систему „крава-теле“. Главна одлика товних раса говеда је њихово рано стасавање и добра могућност адаптације на различите услове држања. Говеда товних раса нису захтевна када је исхрана у питању и могу се узгајати уз коришћење лошије зелене масе. Додатно њихов узгој није финансијски захтеван јер од разлику говеда млечне расе није потребно имати значајна улагања у објекте и опрему, а и мањи је утрошак људског рада код држања ових говеда.

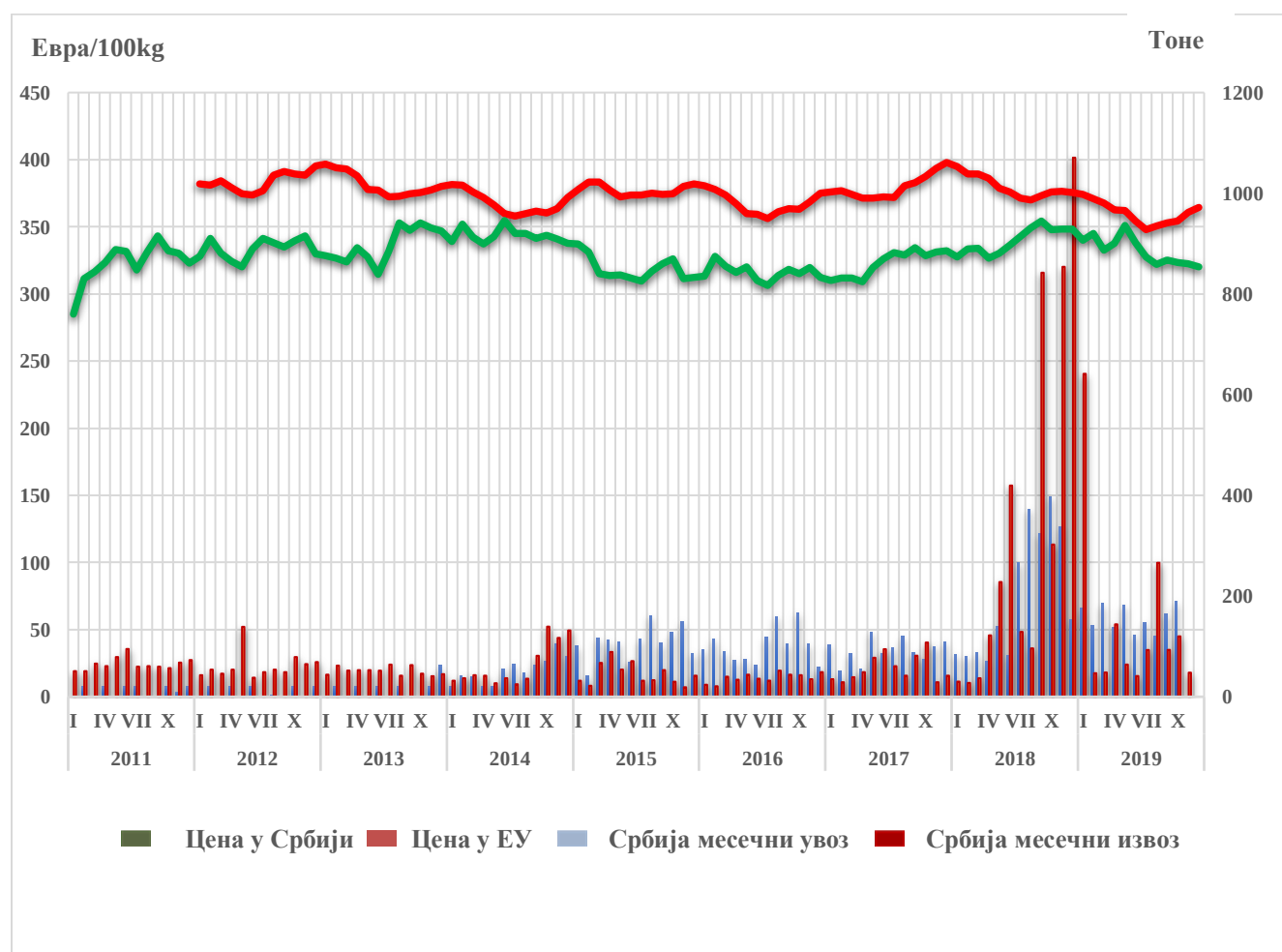
У Републици Србији товне расе чине мали број грла од укупног броја плоткиња свих раса говеда. Након доношења Закона о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју, у току 2013. године у контролу одгајивачког програма говеда укључена су и грла товних раса.

У Србији се највише од товних раса говеда гаје грла расе абердин ангус и херефорд, а значајно мање лимузин, шароле и белгијско плаво. У целокупном матичном запату у централној Србији грла товних учествују са око 1%, са тенденцијом пораста популације у наредном периоду (Институт за сточарство Београд-Земун, 2019). Грла абердин ангус расе су најзаступљенија са 93% док остатак од 7 % чине грла херефорд расе. У производном запату преовлађују такође грла ангус и херефорд расе као и грла лимузин, шароле, белгијске плаве расе и њихови мелези. Грла товних раса се у централној Србији најчешће гаје у систему крава-теле. Највеће популације ангус грла налазе се на територији Рашког и Златиборског округа, док су грла херефорд расе најзаступљенија на подручју Моравичког округа (Институт за сточарство Београд-Земун, 2019). У прегледу расне структуре контролисаних запата у АП Војводини у 2018. години товне расе говеда учествују са 2,75% односно укупно 3003 грла (Департман за сточарство Универзитет у Новом Саду Пољопривредни факултет, 2019). Од товних раса у Војводини су у 2018. години заступљена говеда расе херефорд (44,77% од укупног броја говеда товних раса), ангус (36,00%), шароле

(13,89%), лимузин (5,21%) и блонд акитен (0,13%), а највећи број грла се налазе на територији Зрењанина, Врбаса, Кикинде и Вршца.

Србија је на тржиштима у региону конкурентна са квалитетом и ценом телетине и јунетине и може значајно да повећа извоз. Ова констатација се односи пре свега на потписнице ЦЕФТА споразума, Турску као и државе чланице ЕУ. Цене у Србији су ниже за око 20% него у ЕУ што и доприноси већем извозу од увоза јунећег меса (Графикон број 29).

Графикон број 29 - Цена јунећих полутки у Србији и у ЕУ као у увоз и извоз Републике Србије (SEEDEV)

С обзиром на ову чињеницу Србија би требало да има већи извоз ове врсте меса. Међутим, то није случај о чему говори податак да вредност на годишњем нивоу извоза телетине и јунетине укључујући и живе животиње у периоду 2010-2016. просечно износи 45,4 милиона УСД. То је мало у односу на потражњу за говеђим месом у окружењу и у односу на укупну вредност производње. Један од основних разлога била је могућност извоза у ЕУ само

одређених категорија младе јунади („baby-beef”) завршне тежине између 350 и 400 kg живе ваге, коју достижу јединке са 5-6 месеци старости. Међутим од ове одобрене квоте за извоз у ЕУ „baby-beef“ меса од 8.700 тона Србија је искористила само 439 тона 2015. године, 557 тона 2016. године, 565 тона 2017. године, 1.162 тоне 2018. године и до 19.09.2019. године 768 тона (DG AGRI, 2019).

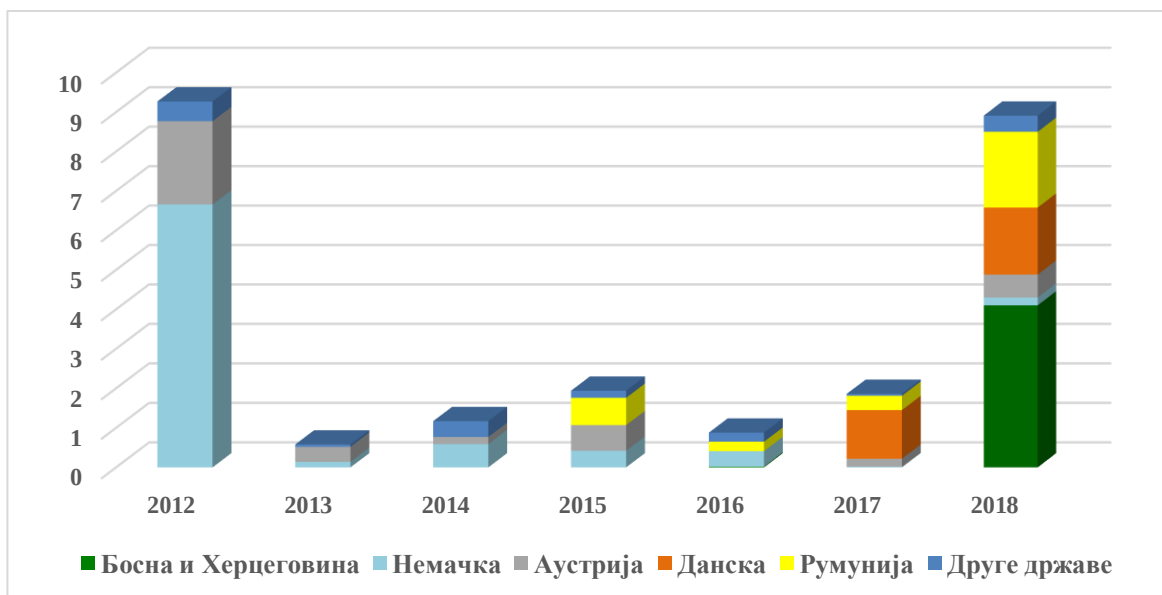
На Генералној Скупштини Међународне организације за здравље животиња (ОИЕ) 30. маја 2019. године Република Србија добила је сертификат о занемарљивом ризику од болести лудих крава (БСЕ). Овај сертификат нашим произвођачима доноси повлашћен статус у међународној трговини и омогућава извоз старијих јединки, јунади и говеда као и њиховог меса.

Захваљујући Споразуму о слободној трговини потписаном 30.01.2018. године започет је бесцарински извоз 5.000 тона говеђег меса годишње из Србије на турско тржиште што је резултирало тиме да је у Турској 2018. године од 54.000 тона увезене говедине 3.609 тона било из Србије (Графикон 30). Просечна увозна цена тоне говеђег меса по подацима Турске, била је 3.959 евра, а једино је Србији више плаћано, чак 5.314 евра по тони, а разлог томе је исхрана без ГМО (Гулан, 2019).

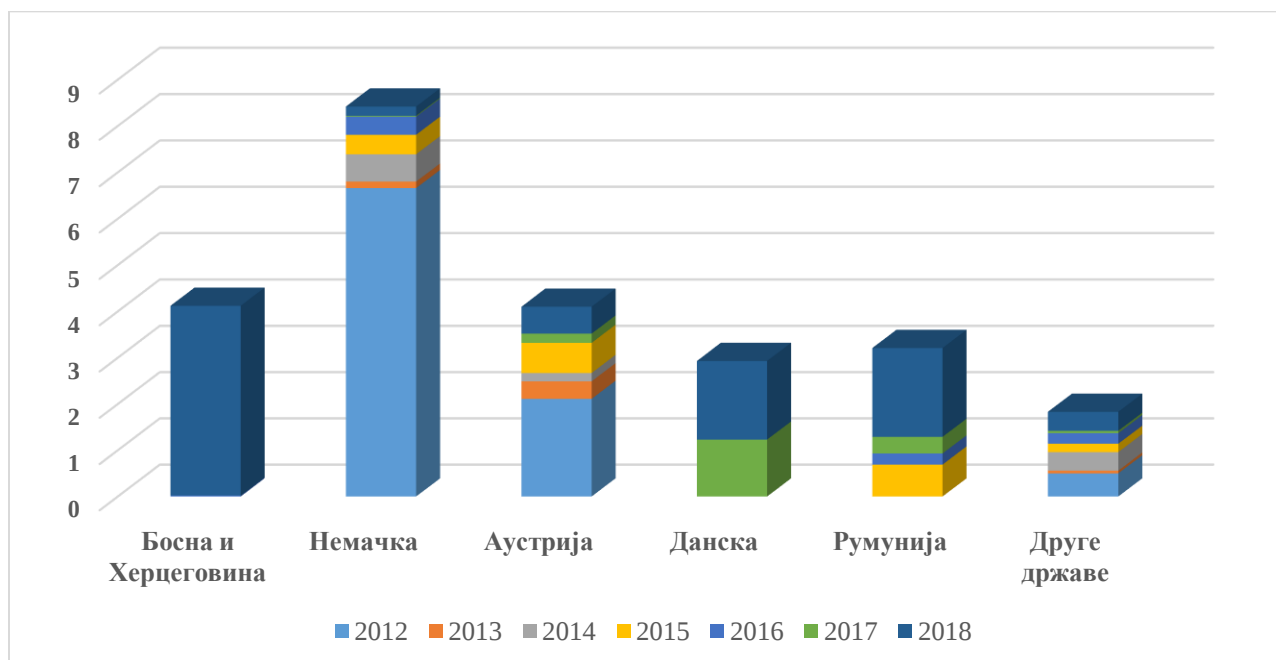
На графиконима број 30-38 приказан је у периоду 2012-2018. године увоз и извоз говеда односно говеђег меса Републике Србије у милионима долара, као и државе из којих односно у које су реализовани увоз односно извоз. Као што је и раније истакнуто подсектор производње говеђег меса има суфицит у спољнотрговинском промету који је 2018. године износио 50,29 милиона долара.

.

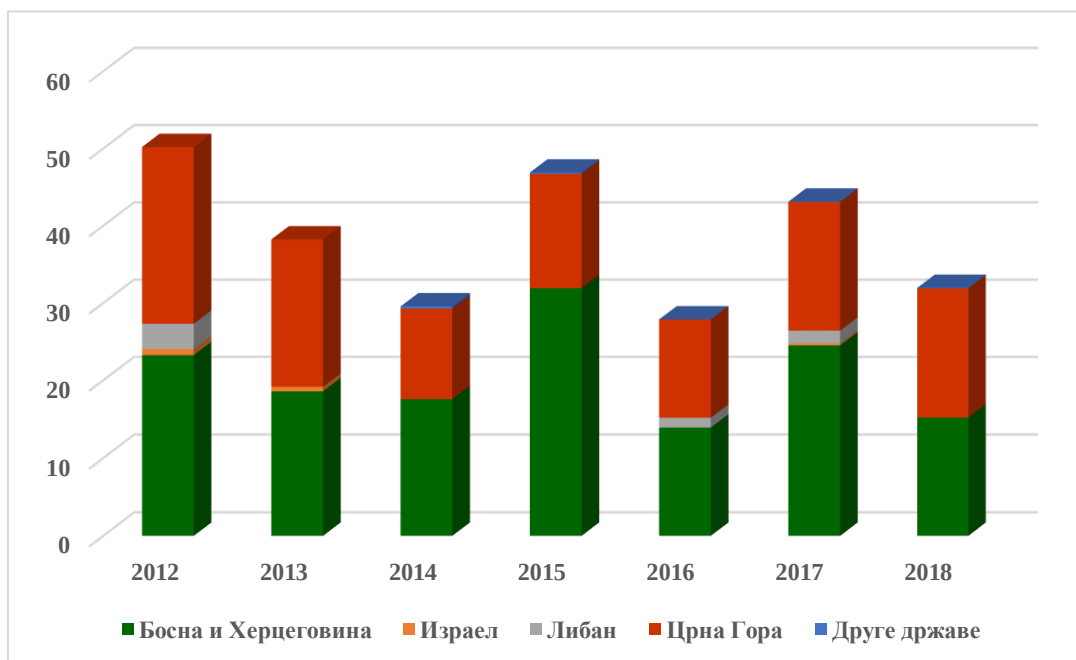
Графикон број 30 – Увоз говеда у Републику Србију у периоду 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

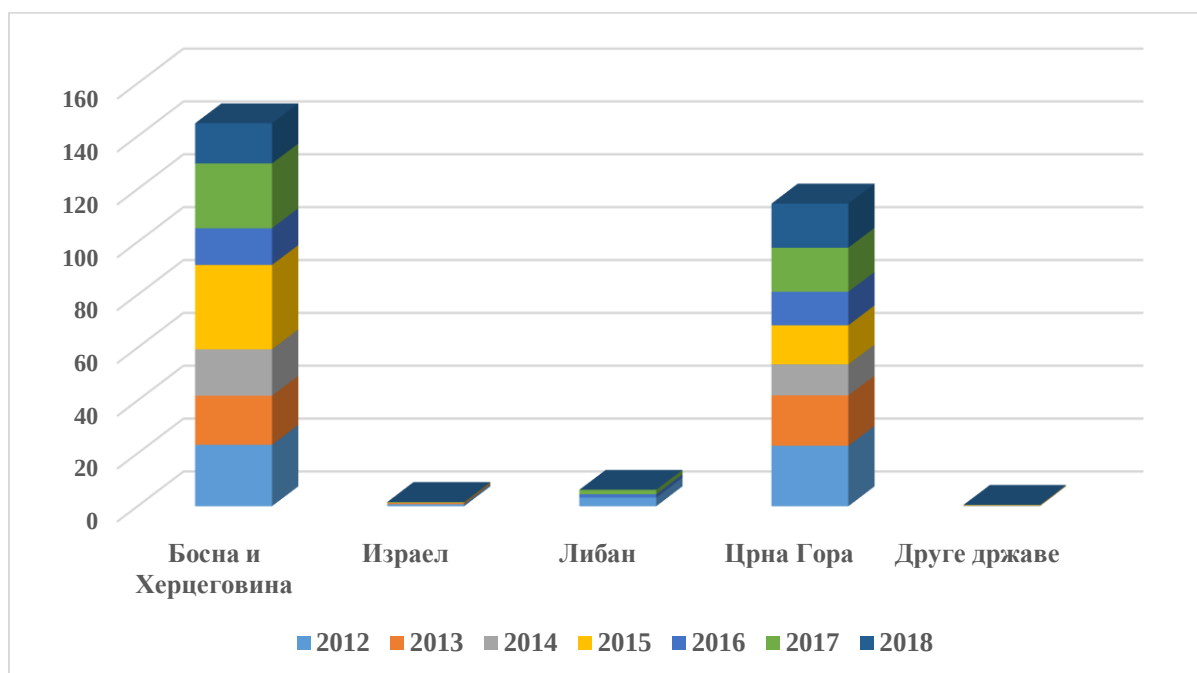
Графикон број 31 – Државе из којих је реализован у Републику Србију увоз говеда у периоду од 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

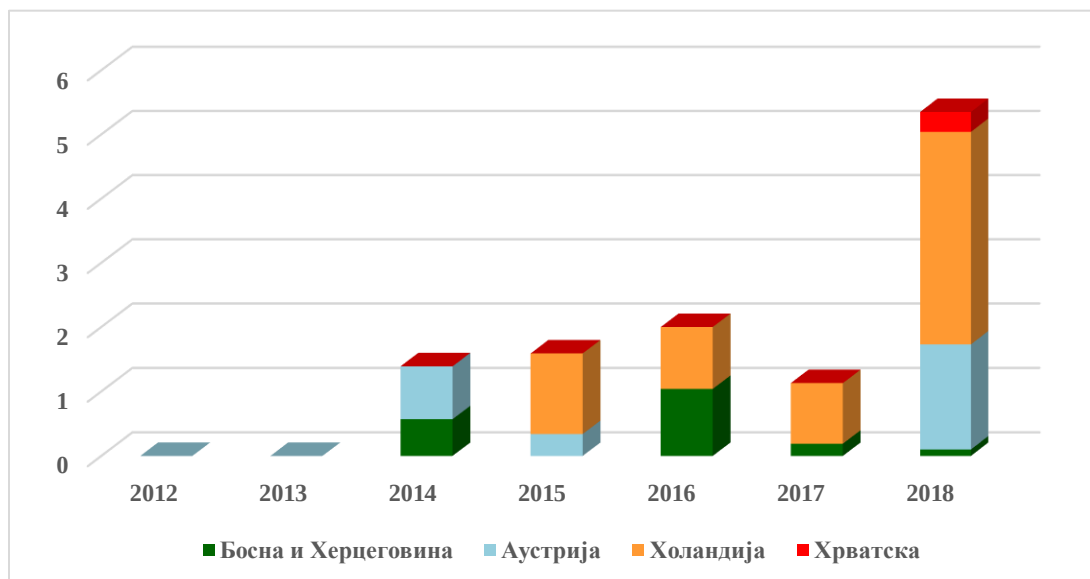
Графикон број 32 – Извоз говеда из Републике Србије у периоду 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

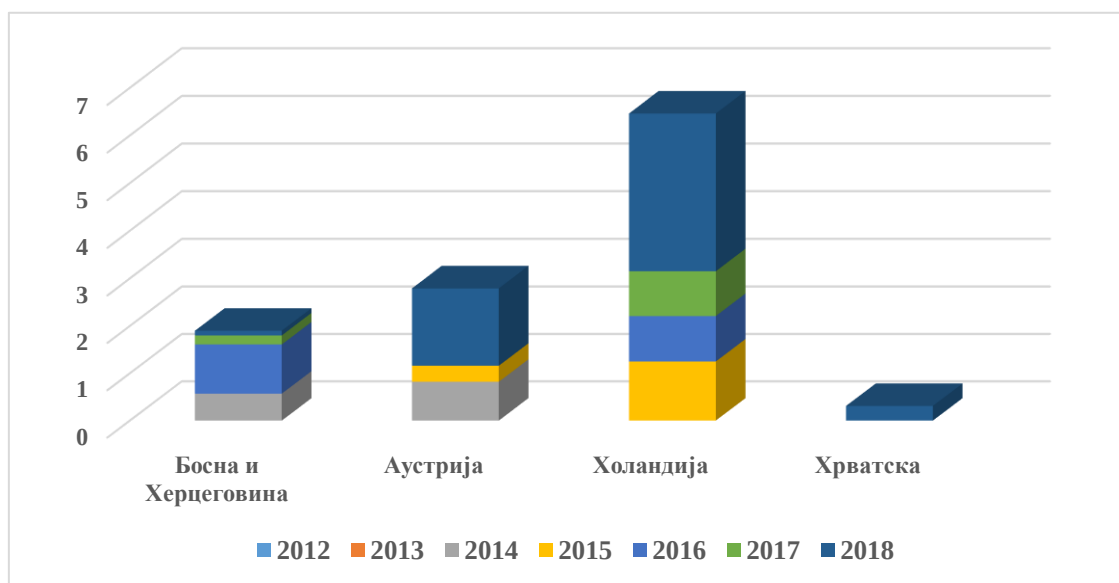
Графикон број 33 – Државе у које је реализован извоз из Републике Србије говеда у периоду од 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

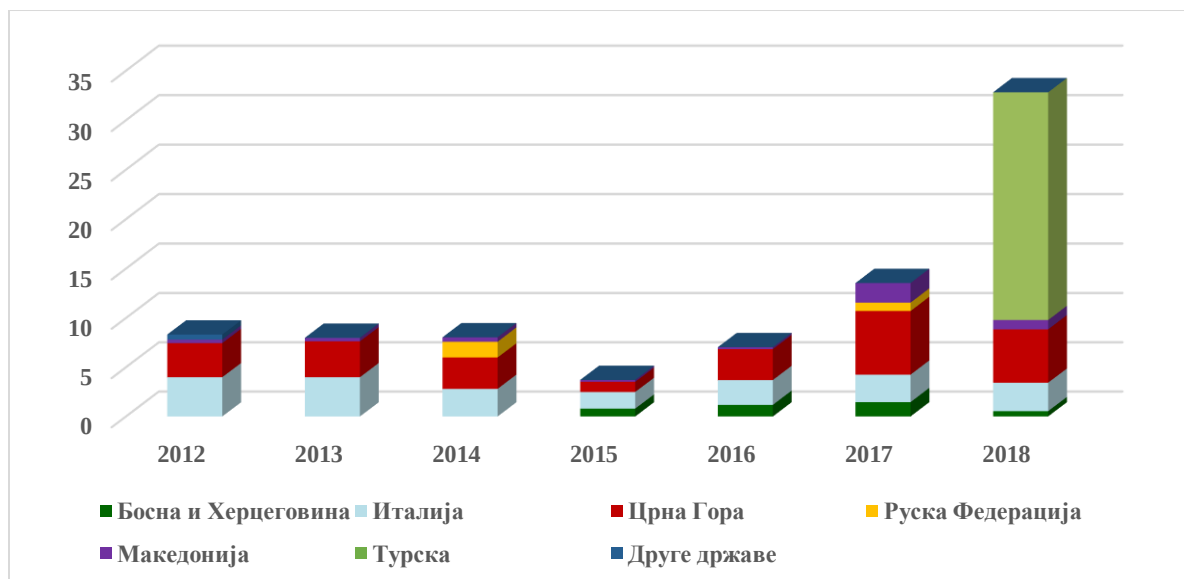
Графикон број 34 – Увоз говеђег меса у Републику Србију у периоду 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

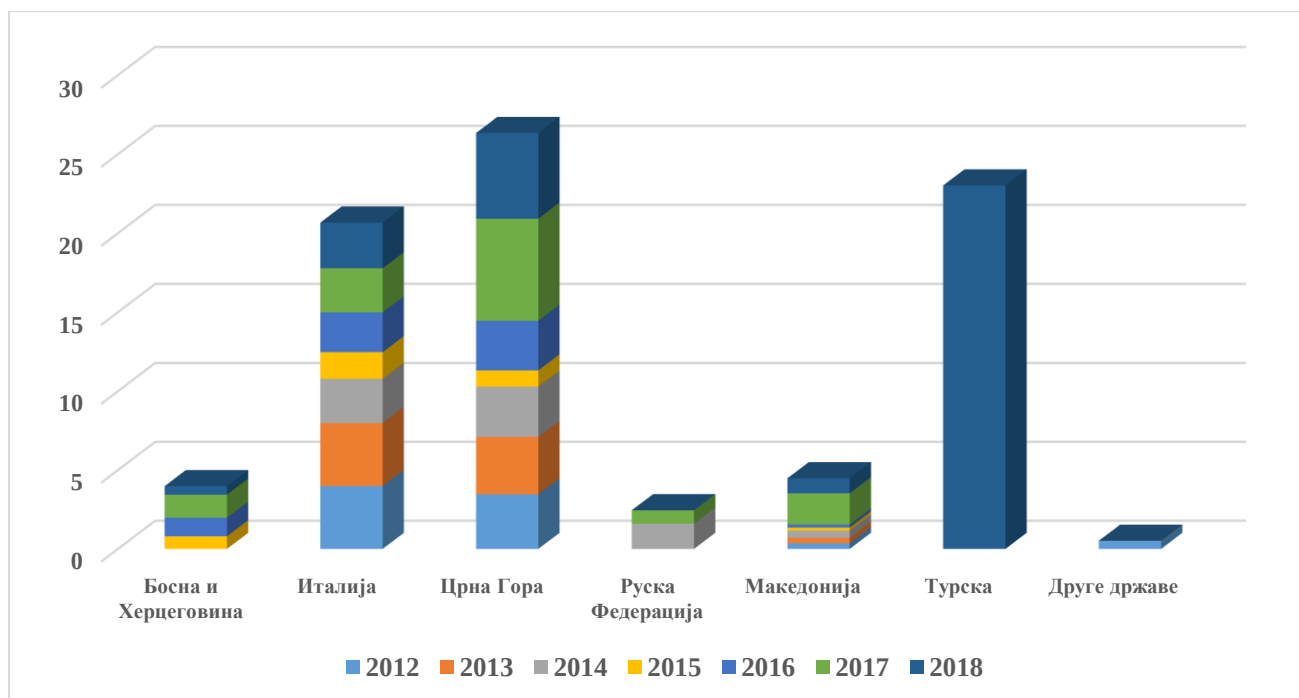
Графикон број 35 – Државе из којих је реализован увоз у Републику Србију говеђег меса у периоду од 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

Графикон број 36 – Извоз говеђег меса из Републике Србије у периоду 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

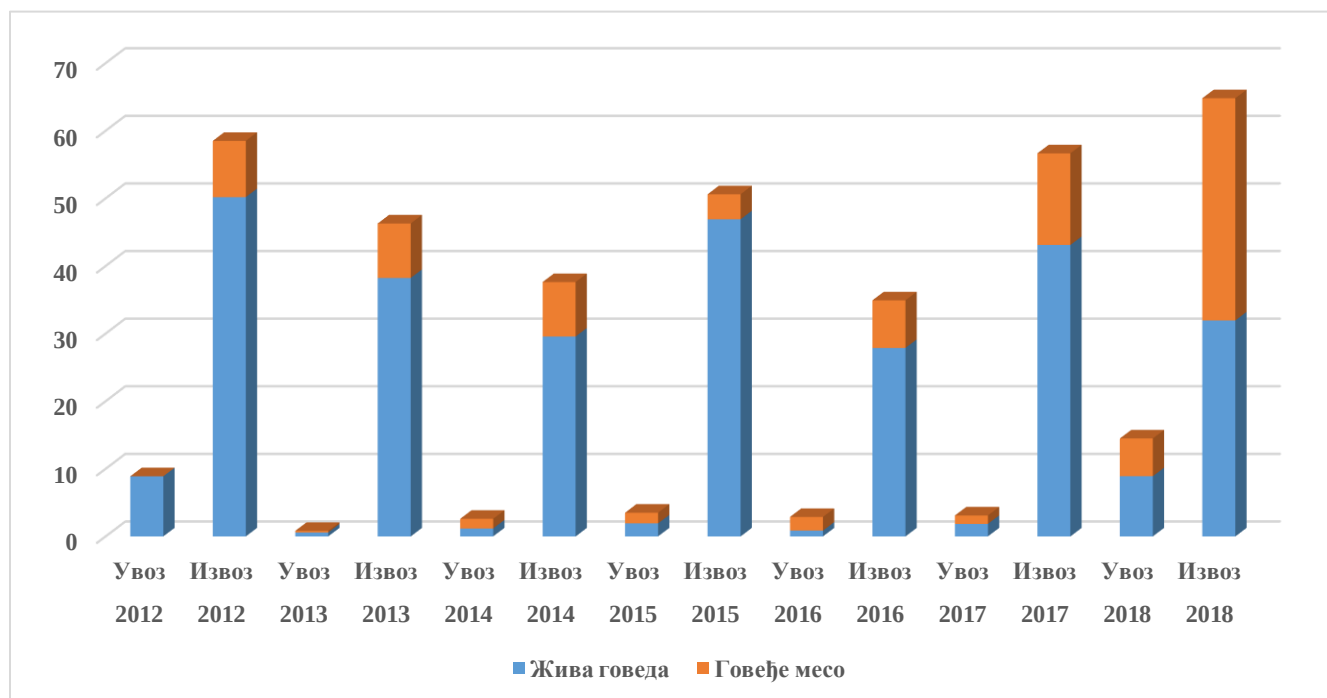

Графикон број 37 – Државе у које је реализован извоз из Републике Србије говеђег меса у периоду од 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

На графикону број 38 приказан је биланс трговинске размене, увоза и извоза, говеда и говеђег меса Републике Србије у милионима долара у периоду од 2012-2018. године (UN Comtrade).

Графикон број 38 – Биланс трговинске размене говеда и говеђег меса Републике Србије у периоду од 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

Главни увозни партнери Републике Србије, када су жива говеда у питању, су Немачка и Аустрија, а 2018. године повећан је увоз телад из Румуније као и Босне и Херцеговине. Претходних година вредност увоза живих говеда у Републику Србију је просечно износила око 3,5 милиона долара годишње.

Вредност извоза живих јединку у периоду 2012-2018. године износила је између 28 и 50 милиона долара. Извоз јунади и телад се реализује континуирано у Босну и Херцеговину као и у Црну Гору, а претходних година извозни партнери Републике Србије били су и Либан и Израел.

Република Србија не увози велике количине меса говеда, просечно у вредности од 1,7 милиона долара годишње, а увоз се реализује из Холандије и Аустрије.

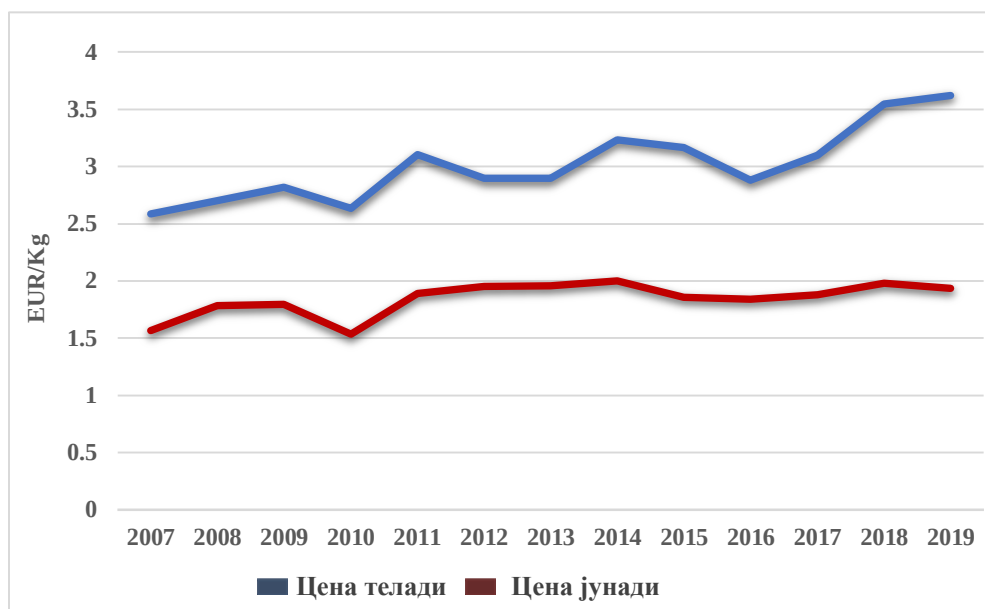
Република Србија годинама извози телетину и јунетину пре свега у Црну Гору и у Италију. На годишњем нивоу просечна вредност извоза у периоду 2012-2017. године је била око 8 милиона долара. Током 2018. године извезено је на ново тржиште, Турску, јунећег меса у

вредности од 23 милиона долара, што је допринело рекордном годишњем укупном извозу мяса говеда од близу 33 милиона долара.

SEEDDEV дужи низ година прати цене телади и јунади у Републици Србија, а на графикону број 39 приказане су цене у периоду од 2007-2019 године у еврима по кг живе ваге.

Како циклус това јунади је временски дуг, произвођачи након добијања вести о отварању или потенцијалном отварању иностраних тржишта повећавају своје капацитете това, и последично расте цена телади што и поскупљује импите. Претходних година повећан је увоз телади за тов пре свега из држава чланица ЕУ.

Графикон број 39 – Цене телади и јунади у Републици Србији у периоду од 2007-2018 године у еврима по кг живе ваге (SEEDDEV)

Имајући у виду статус нарочито опасних заразних болести, добијени у мају 2019. године сертификат о занемарљивом ризику од болести лудих крава, успостављен систем идентификације и регистрације говеда и последично следљивост у производњи, као и одличан квалитет говеђег мяса Република Србија је веома конкурентна у производњи јунади као и телећег и јунећег мяса. Како је Босна и Херцеговина у периоду од 2015. до 2018. године годишње увозила из ЕУ говеђег мяса између 32,2 и 36,8 хиљада тона, а Северна Македонија између 10 и 12,4 хиљада тона, Република Србија има могућност и да повећа извоз телећег односно јунећег мяса и у државе потписнице ЦЕФТА споразума.

Одређене анализе тржишта указују да последњих година Европској унији недостаје око 300.000 тона јунетине годишње са тенденцијом и даљег пораста дефицита наредних година. Република Србија може у овоме да види своју шансу да дугорочно снабдева тржиште ЕУ јунетином (Пантелић, Централно удружење одгајивача говеда сименталске расе, 2017).

И државе Блиског истока и Северне Африке могу да буду веома интересантна тржишта за извоз подсектора производње и прераде меса говеда.

Веома је важно отворити већи број извозних тржишта како сами произвођачи не били у ситуацију која се одиграла 2019. године. Тада је услед затварања тржишта Турске дошло до великих вишкова јунади и јунећег меса на домаћем тржишту и огромних проблема у пласману повећане производње.

За унапређење подсектора производње и прераде говећег меса кључно је успостављање сталног дијалога и сарадње између јавног и приватног сектора, односно између државних органа са једне стране и произвођача и прерађивача са друге. Требало би приступити детаљној анализи тренутног стања и усвојити програм и утврдити циљеве унапређења производње и прераде меса и спроводити договорене активности односно мере, које периодично треба преиспитивати и по потреби додатно усавршити.

Неке од мера које би требало применити ради унапређења товног говедарства изнео је у децембру 2017. године председник Удружења одгајивача товних раса говеда Чедомир Кецо:

- унапредити организацију производње – узгој товног подмлатка и утовљене јунади за познатог купца,
- обезбедити пласман меса из Србије на тржишта Кине, Турске, Руске Федерације и ЕУ,
- подстаћи повећање броја грла на газдинствима која се баве товом јунади, којих ако се изузму мала газдинста са 2-3 грла, има око 6.400 и на којима се током године ако се женска грла остављају за приплод тови око 75.000 телади сименталске расе,
- обезбедити производњу довољне количине квалитетне хране за тов јунади,
- извршити мапирање постојећих капацитета за тов јунади у Републици Србији,
- подржати оснивање производних група товљача јунади по окрузима, као и сточарских задруга са повезивањем у коморски систем,
- повезати производне групе товљача и сточарске задруге са кланицама и уговорити пласман утовљене јунади односно услужни тов јунади,
- пронаћи потенцијалне партнере у тову односно купце из ЕУ,
- подстаћи осигурање това јунади,

- утврдити стандарде и цене везане за квалитет (рандман) и уградити их у уговоре,
- вршити промоцију економске исплативости това јунади и могућности извоза,
- вршити промоцију товног говедарства и товних раса говеда укључујући израду брошура и организацију сточних изложби,
- унапредити добијање практичног знања у пољопривредним школама о товним и аутохтоним расама говеда,
- унапредити правни оквир у Републици Србији (Правилник о харемском парењу, Закон о пашњацима...)
- забранити клање женске телади товних раса,
- забранити извоз мушке телади испод 250 кг тежине,
- дозволити увоз телади за тов, као и увоз телади за тов ради извоза утовљене јунади,
- дозволити увоз товних раса говеда од 6 месеци старости и приплодних јуница,
- обезбедити подстицаје за набаву грла товних раса као и за вештачко осемењавање,
- допунити листу товних раса у Србији са новим расама: салерс и сименталац,
- повећати подстицаје за краве товних расе говеда,
- омогућити власницима стада у систему „крава-теле” да без надокнаде користе пашњаке и да их уз помоћ локалне управе одржавају,
- омогућити контролисано коришћење пашњака у заштићеним зонама и националним парковима (Фрушка гора, Делиблатска пешчара, Хомоље, Копаоник, Босутске шуме...), као и коришћење државних пашњака,
- омогућити добијање повољних субвенционисаних кредита за набавку товних раса за приплод и тов, на пример преко Развојног фонда Србије и Развојних фондова у Војводини са грејс периодом од 12 месеци и роком враћања кредита после 24 месеца са каматом од 2-3%,

Потребно је унапредити коришћење свих расположивих пашњака у Републици Србији и дати могућност коришћења односно закупа пашњака у полузатвореним и затвореним националним парковима као и подстицаја за квалитетне приплодне товне краве и бикове не само чистих раса него и мелеза чистих раса (Чедомир Кецо, председник Удружења одгајивача товних раса говеда, 2019).

2.1.3.2 ОПИС СТАЊА ПОДСЕКТОРА ПРОИЗВОДЊЕ СВИЊСКОГ МЕСА

Према Анкети о структури пољопривредних газдинстава спроведеној 2018. године у Републици Србији свињарством се бави близу 320 хиљада односно 56,6% свих пољопривредних газдинстава и на којима се држи 3,3 милиона свиња (РЗС, 2019). Ово представља пад од 10 % у броју газдинстава и 4,1% у броју грла у односу на 2012. годину.

Према подацима РЗС 01.12.2018. године укупан број грла свиња износио је 2,782 милиона и мањи је за 38% у односу на период 1988-90. године, за 14,7% је мањи у односу на период 2008-17. године, а за 4,1% је мањи у односу на 2017. годину (Табела број 17). Према подацима годишњег истраживања о сточарству, број свиња је имао опадајући тренд, а линеарна процена показује да у просеку опада за око 75 хиљада годишње. Уколико се оваква динамика настави, очекује се да ће у години следећег Пописа пољопривреде 2022. године бити регистровано око 2,6 милиона свиња (РЗС, 2019).

Број грла свиња је приближно једнак у северном и јужном делу Србије, а регион са највећим бројем је Регион Војводине, са око 44,9% укупног броја грла. Поред тога треба истаћи да се уочава велика разлика између северног и јужног дела Србије у просечној величини стада свиња у газдинству која износи 19,1 односно 7 грла. У поређењу са подацима из 2012. године, може се приметити да се повећава удео газдинстава са једном или две свиње, као и удео газдинстава са стадом већим од 50 свиња, а уочено је смањење удела у категоријама стада од 3 до 49 грла свиња.

Анализом резултата Анкете о структури пољопривредних газдинстава из 2018. године установљено је да у Републици Србији има 18,3 хиљаде газдинстава која су у неком виду специјализована за свињарство и да она чине 5,7% газдинстава која се баве држањем свиња, што представља пад од 2,4 процентна поена (п.п.) у односу на 2012. годину. На специјализованим газдинствима узгаја се 806,4 хиљаде грла, од којих је 69% регистровано на газдинствима специјализованим за тов свиња, 28,8% на газдинствима специјализованим за узгој и тов свиња комбиновано, а 2,2% на газдинствима специјализованим за узгој свиња. У односу на Попис пољопривреде из 2012. године за 5,2% већи је број грла свиња које се гаје на газдинствима специјализованим за свињарство, а ниво специјализације газдинстава је највиши у Региону Војводине.

Табела број 17 – Број свиња у Републици Србији 2010-2019. године у хиљадама

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019 процена
Број на почетку године	3631	3489	3287	3139	3144	3236	3284	3021	2911	2782
Приплод	6267	6162	5805	5822	5668	5791	5824	5725	5611	5700
Увоз	10	23	55	118	330	172	77	123	252	180
Извоз	42	36	32	31	26	29	28	23	22	22
Заклано	5728	5795	5453	5684	5657	5654	5853	5706	5745	5700
Угинуло	619	556	524	219	223	232	283	229	224	190
Број на крају године	3489	3287	3139	3144	3236	3284	3021	2911	2782	2750

Прираст стоке у производњи свиња је у 2018. години износи 601 хиљаду тона и мањи је за 1,5% у односу на 2017. годину. Производња свињског меса у 2018. години је износила 303 хиљаде тона и мања је за 1,1% у односу на претходну годину. У периоду између 2010. и 2018. године опао је број свиња за 20%, а количина меса је чак повећана за 14%, што је потврда да комерцијална газдинстава која данас имају мањи сточни фонд са бољом генетиком свиња и исхраном постижу много боље производне резултате.

Биланс свињског меса укључујући бруто домаћу производњу, увоз живих животиња, извоз живих животиња, нето домаћу производњу, увоз меса, извоз меса и домаћу потрошњу приказани су у табели број 18.

Табела број 18 – Биланс свињског меса у тонама 2010-2019. године

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019 процена
Бруто домаћа производња	303 628	312 776	289 893	293 403	294 092	313 603	339 314	337 877	334 200	335 000
Увоз живих животиња	726	1 452	4 389	10 024	26 980	11 664	2 993	7 067	11 309	8000
Извоз живих животиња	1 650	1 222	898	840	708	801	802	652	598	600
Нето домаћа производња	302 704	313 007	293 383	302 587	320 363	324 466	341 505	344 292	344 911	342 400
Увоз меса	11 188	14 987	22 210	21 502	35 619	35 775	23 374	47 180	56 090	50 000
Извоз меса	5 563	7 007	8 816	8 152	28 247	22 301	15 310	21 488	19 688	20 000
Домаћа потрошња	308 793	321 380	307 098	316 188	327 735	337 940	349 568	369 985	381 313	372400
Самодовољност производње (%)	98,33	97,32	94,40	92,80	89,73	92,80	97,07	91,32	87,64	89,96

По количини произведеног свињског меса Република Србија се у периоду од 2012-2017. године налазила на 35. месту у свету, а по количини извезеног свињског меса на 31. месту у свету (SEEDDEV, 2019). Самодовољност производње свињског меса у Републици Србији у периоду од 2010. до 2019. године кретала се од 87,64% до 98,3% односно просечно 92.14%, односно претходних десетак година око 10% домаће потрошње подмирује се из увоза.

Тако је 2018. године годишња производња меса у Републици Србији износила око 344.000 тона, а поред тога додатно је увезено око 56.000 тона свињског меса, које се углавном користи у преради и производњи трајних и полутрајних производа. Чињеница је да Република Србија већ дужи временски период није конкурентна ни по цени нити по квалитету са свињским месом произведеним у ЕУ.

За разлику од других подсектора, узгој и тов свиња представља веома интензиван систем производње који се између осталог заснива на:

- савременим техничко-технолошким решењима,
- држању високопродуктивних раса свиња,
- објектима који задовољава строге технолошке стандарде,
- одгоју у објектима затвореног типа,
- објектима са савременом опремом за храњење и напајање,
- исхрани комплетним смешама,
- одржавању прописаних зоохигијенских услова,
- ригорозном придржавању мера биоигурности, превенције и контроле болести, као и дезинфекције, дезинсекције и дератизације.

За успешно успостављен узгој и тов свиња потребне су значајне инвестиције у адекватну инфраструктуру и ресурсе газдинства, као и одговарајућа стручна оспособљеност запослених. Имајући у виду тренутно стање разумљиво је што производња свиња у Републици Србији 25-30% скупља него у ЕУ, а сама продуктивност и квалитет нису на жељеном нивоу.

У оквиру EBRD FAO пројекта „Политички дијалог између приватног и јавног сектора у области меса и млека“ спроведеног у Републици Србији 2014-2015. године извршено је применом InterPIG модела поређење кључних карактеристика производње и производних перформанси, цене хране као и трошкова производње свиња у Републици Србији са одабраним државама ЕУ и света.

У следећих неколико табела и графикону презентовани су најважнији резултати дате анализе који јасно указују на разлоге неконкурентности производње свињског меса у Републици Србији.

Табела број 19 – Кључне карактеристике производње свиња у Републици Србији и државама чланицама ЕУ (EBRD FAO, 2015)

	Чешка	Данска	Холандија	ЕУ просек	Србија
Број одлучене прасади по крмачи годишње	23.19	29.62	28.33	25.41	25.09
Дневни прираст товљеника у грамима	745	905	795	780	725
Конверзија хране код товљеника	3.47	2.7	2.6	2.91	3.1
Просечна тежина свиња на клању у килограмима	111	107	116	117	101
Укупна тежина меса у полуткама по крмачи годишње у килограмима	1869	2247	2464	2165	1792

Табела број 20 – Кључне производне перформансе крмача у Републици Србији и државама чланицама ЕУ (EBRD FAO, 2015)

	Данска	Холандија	Ирска	Чешка	ЕУ просек	Србија
Број опрашене прасади по леглу	15.1	13.8	12.6	11.4	12.5	12
Смртност пре одлучења %	13.7	13	11.1	9	12.3	7.7
Број одлучене прасади по леглу	13.03	12.01	11.17	10.4	10.9	11.1
Индекс прашења	2.27	2.36	2.3	2.23	2.29	2.26
Смртност након одлучења %	2.9	2.2	2.6	4.2	2.72	4.7
Смртност током това %	3.4	2.4	2.3	2.9	2.55	3.2
Број продатих свиња по крмачи годишње	27.71	27.04	24.43	21.52	24.09	23.16

Табела број 21 – Кључне перформансе након одлучења и током това у Републици Србији и државама чланицама ЕУ (EBRD FAO, 2015)

	Данска	Холандија	Ирска	Чешка	ЕУ просек	Србија
Просечна тежина на клању у kg	107.2	116.4	104.5	111	117	101.5
Количина конзумиране хране по свињи у kg	247	266	266	332	298	277
Просечан дневни прираст свињи у грамима	724	649	676	627	667	590
Конверзија хране код одлучене прасади/товљеника	2.47	2.45	2.49	3.24	2.7	2.94

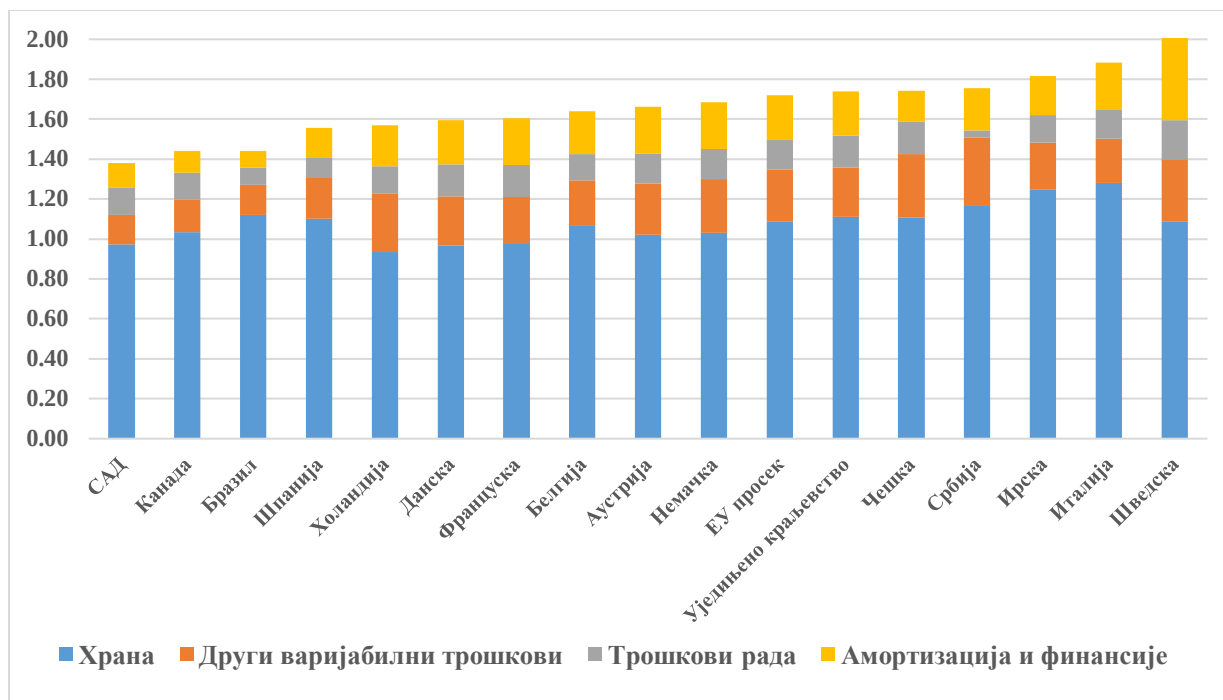
Табела број 22 – Цена хране за свиње у Републици Србији и државама чланицама ЕУ (EBRD FAO, 2015)

Евра по тони	Холандија	Немачка	Шпанија	Уједињено Краљевство	Србија
Храна за крмаче	274	302	251	253	247
Храна за одлучену прасад	369	359	457	359	389
Храна за товљенике	289	256	283	295	244
Просечна цена хране	302	274	289	298	262

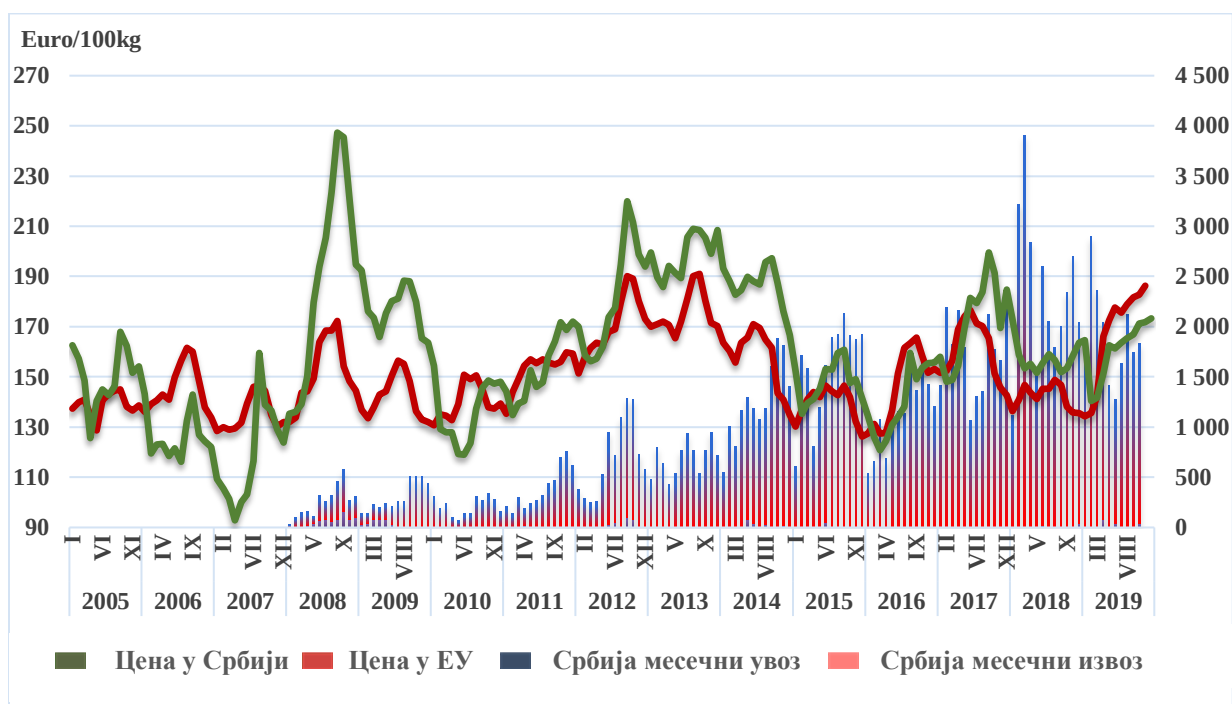
Табела број 23 – Цена хране у еврима по kg полутке у Републици Србији и државама чланицама ЕУ (EBRD FAO, 2015)

	Чешка	Данска	Холандија	ЕУ просек	Србија
Цена хране у еврима по kg полутке	1.11	0.97	0.94	1.09	1.17

Графикон број 40 – Трошкови производње свиња у еврима по kg полутке у Републици Србији и одређеним државама чланицама ЕУ (EBRD FAO, 2015)

Графикон број 41 - Кретање цена свињских полутки (евро/100kg) у Републици Србији и ЕУ, као и увоза и извоза свињског меса у Републици Србији у тонама у периоду 2005-2019. године (SEEDEV 2019)

SEEDDEV дужи низ година прати кретање цена прасади, товљеника као и свињског меса, а на графикону број 39 приказане су у периоду од 2007-2019 године цене свињских полутки (евро/100kg) у Републици Србији и ЕУ, као и увоз и извоз свињског меса у Републици Србији у тонама.

Увоз свиња и свињског меса је директно повезан са кретањем цена у Републици Србији и Европској унији, а како су претходних година цене биле значајно ниже у државама чланицама ЕУ то је довело до огромног спољнотрговинског дефицита овог подсектора, који је 2018. године износио 86,11 милиона долара.

У периоду 2012-2018. године Република Србија увозила је живе свиње просечно у вредности од 27 милиона долара годишње, а највише из Хрватске, Мађарске и Немачке.

Највећи увоз свиња у Републику Србију је био 2014. године када је износио 62 милиона долара. Тада је услед политичког и економског сукоба између Руске Федерације и ЕУ, велики део производње свињског меса Републике Србије извезен у Руску Федерацију и то у укупном износу од 53,7 милиона долара. Повећан увоз 2014. године представљао је супституцију за повећан извоз свињског меса произведеног у Србији.

Извоз живих свиња Републике Србије на годишњем нивоу износи око 2 милиона долара и реализује се искључиво у Црну Гору и Босну и Херцеговину.

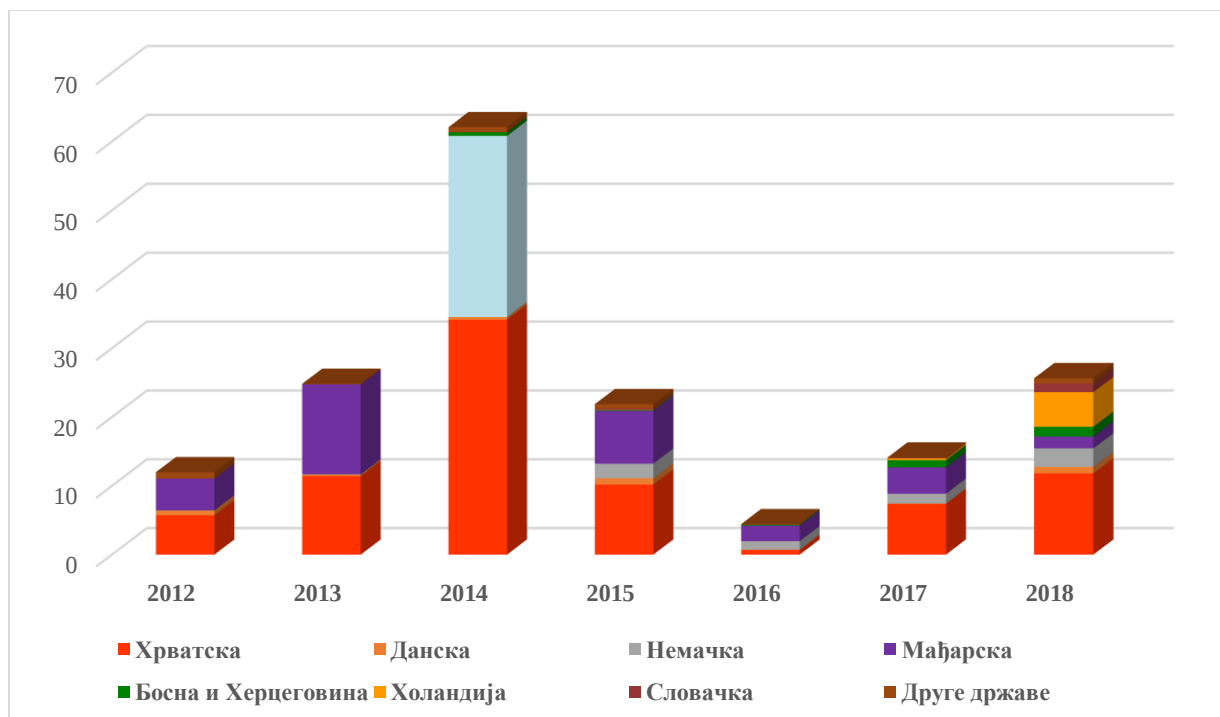
Република Србија увози огромне количине свињског меса, које су у периоду од 2012-2018. године на годишњем нивоу износиле између 29 и 75 милиона долара, односно просечно 46 милиона долара. Највише свињског меса се увози из Шпаније у просеку око 26 милиона долара годишње, Немачке око 8 милиона долара и Мађарске око 6 милиона долара.

У периоду од 2016-2018. године Република Србија је извозила свињско месо у вредности од око 15,5 милиона годишње и то у Црну Гору, Руску Федерацију и Републику Северну Македонију. Услед већ поменуте забране увоза свињског меса из ЕУ у Руску Федерацију, Република Србија је извезла свињско месо у Руску Федерацију у вредности од 53,7 милиона долара 2014. године и 24,34 милиона долара 2015. године, као и у Белорусију 2014. године у вредности од 2,89 милиона долара.

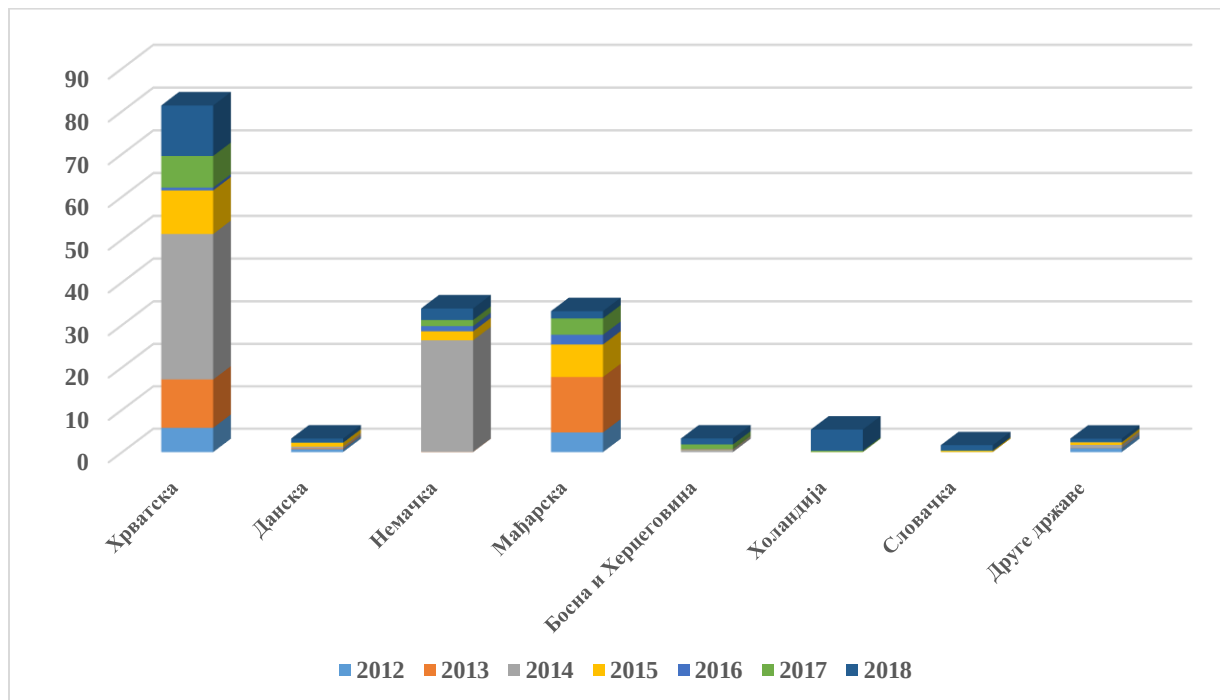
На графиконима број 42-49 приказан је у периоду 2012-2018. године увоз и извоз свиња односно свињског меса Републике Србије у милионима долара као и државе из којих односно у које су реализовани увоз односно извоз.

На графикону број 50 приказан је биланс трговинске размене свиња и свињског меса Републике Србије у периоду од 2012-2018. године у милионима долара.

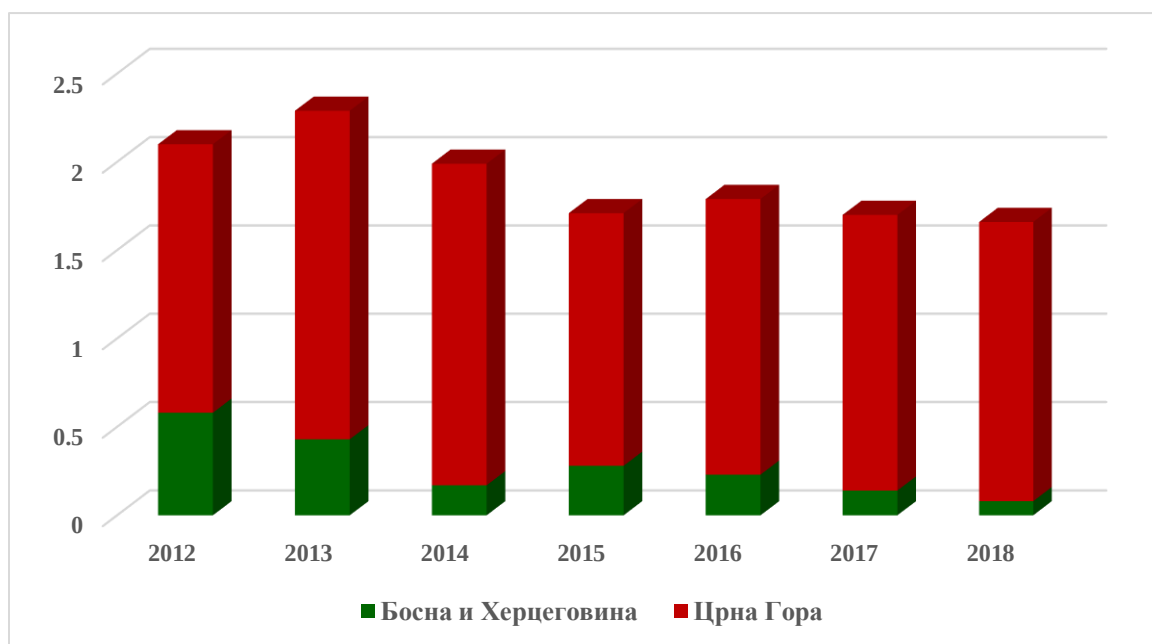
Графикон број 42 – Увоз свиња у Републику Србију у периоду 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

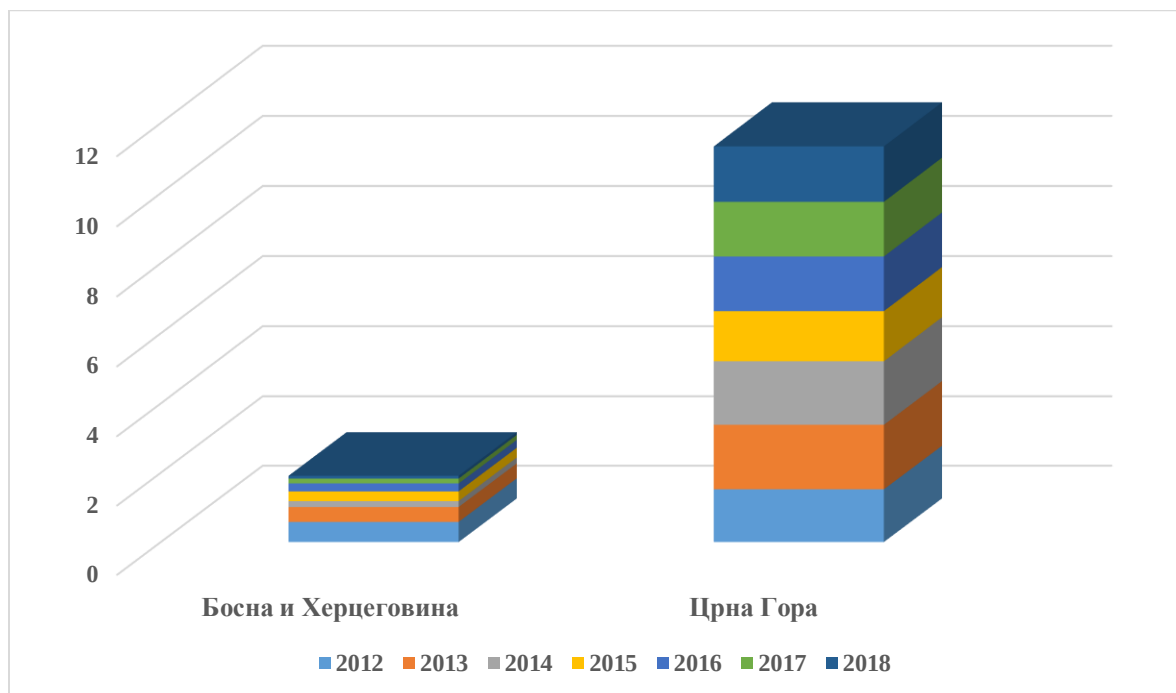
Графикон број 43 – Државе из којих је реализован увоз у Републику Србију свиња у периоду од 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

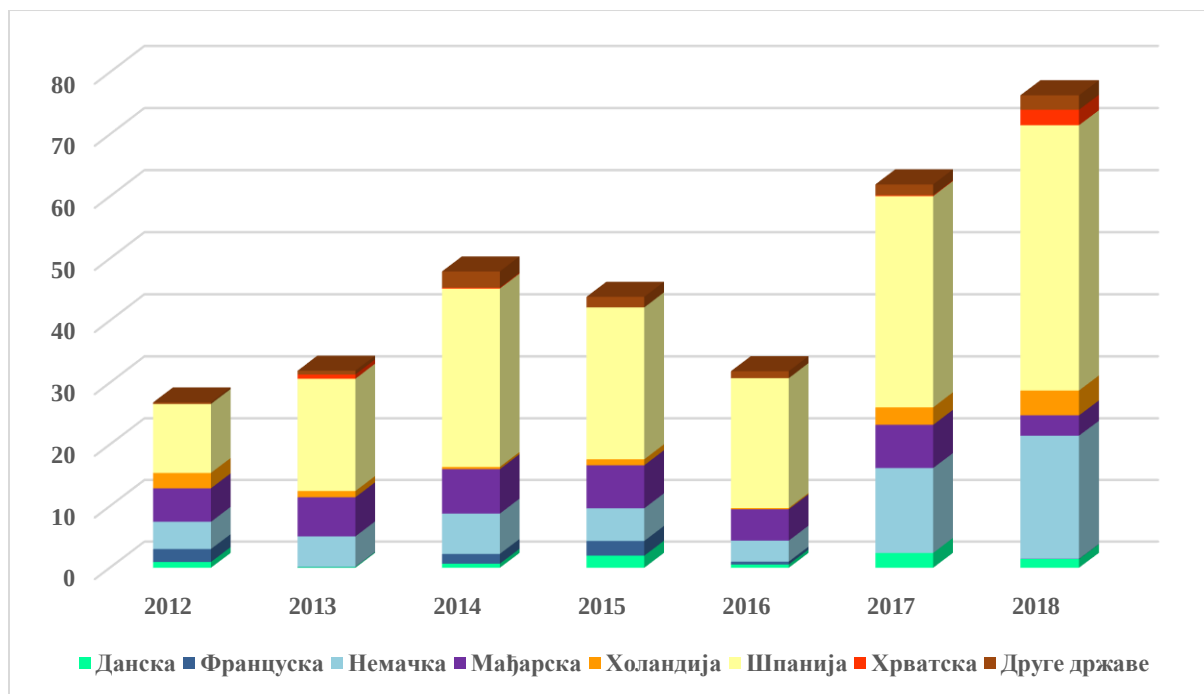
Графикон број 44 – Извоз свиња из Републике Србије у периоду 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

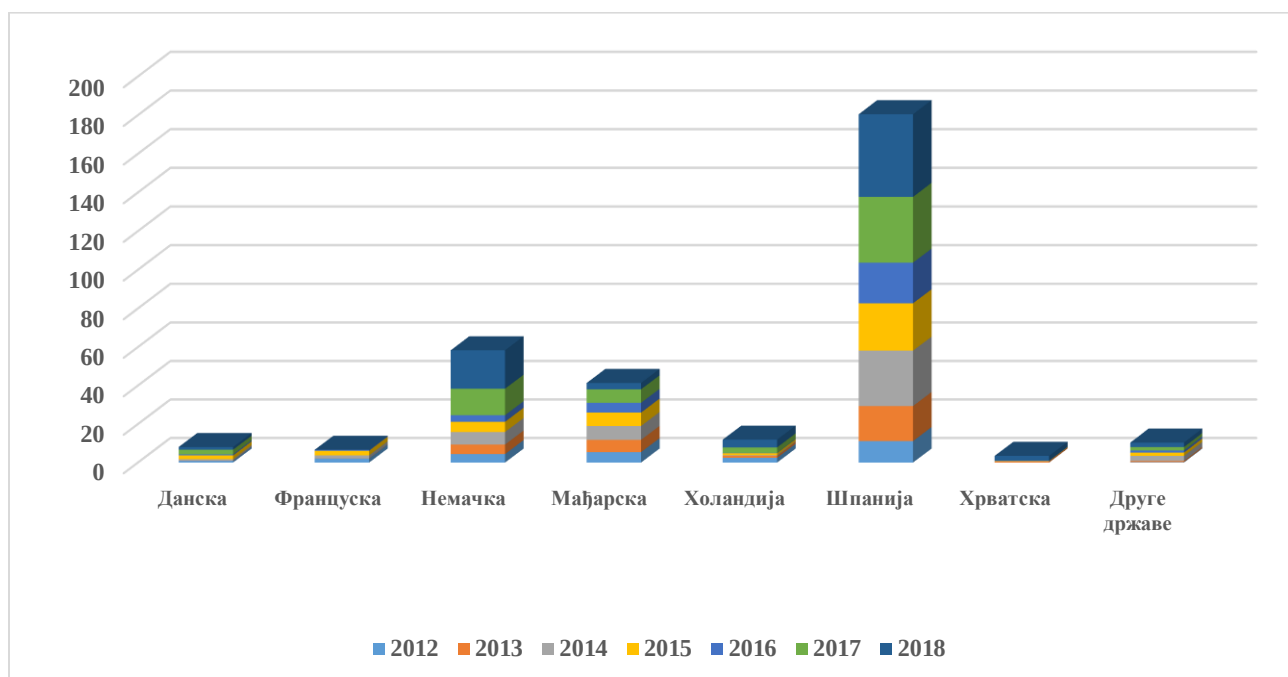
Графикон број 45 – Државе у које је реализован извоз из Републике Србије свиња у периоду од 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

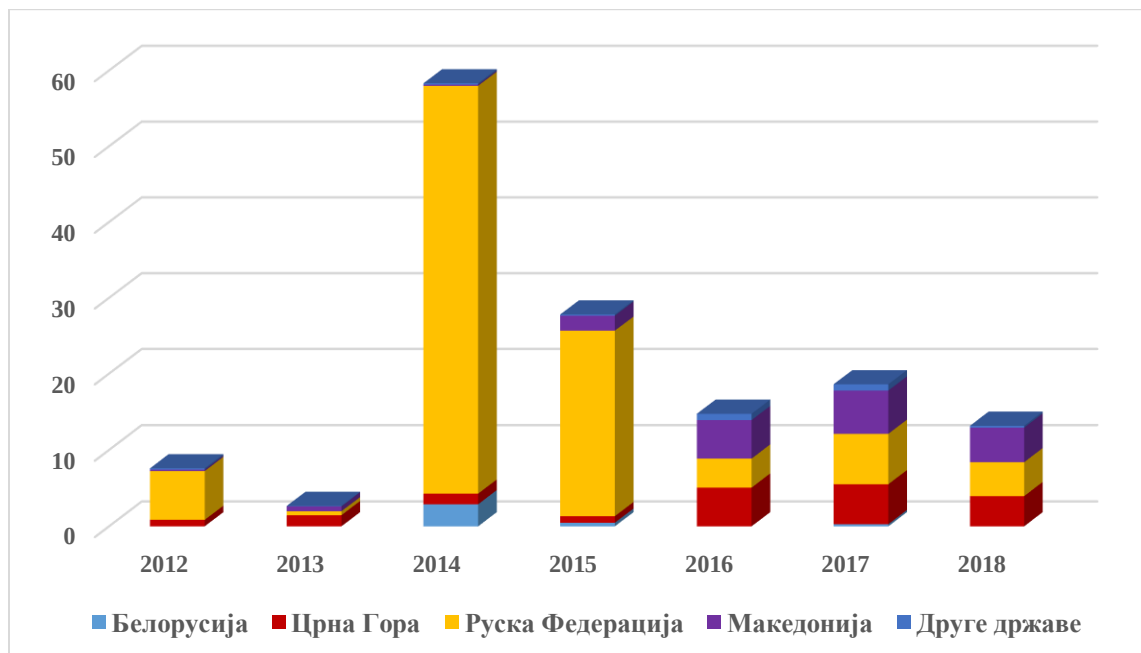
Графикон број 46 – Увоз свињског меса у Републику Србију у периоду 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

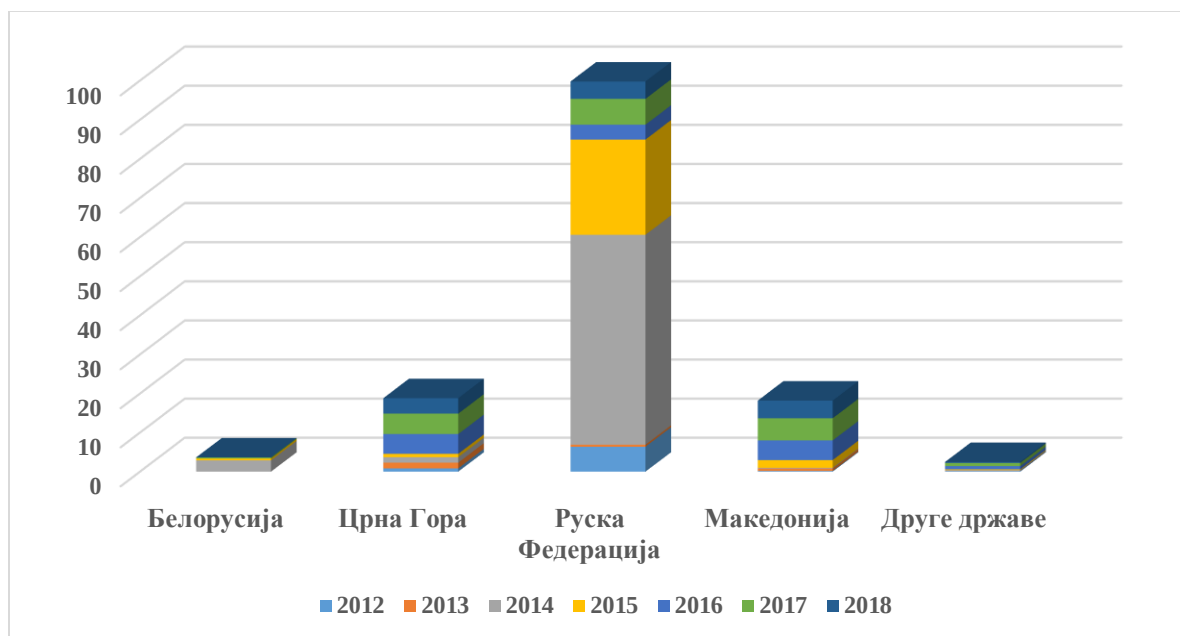
Графикон број 47 – Државе из којих је реализован увоз у Републику Србију свињског меса у периоду од 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

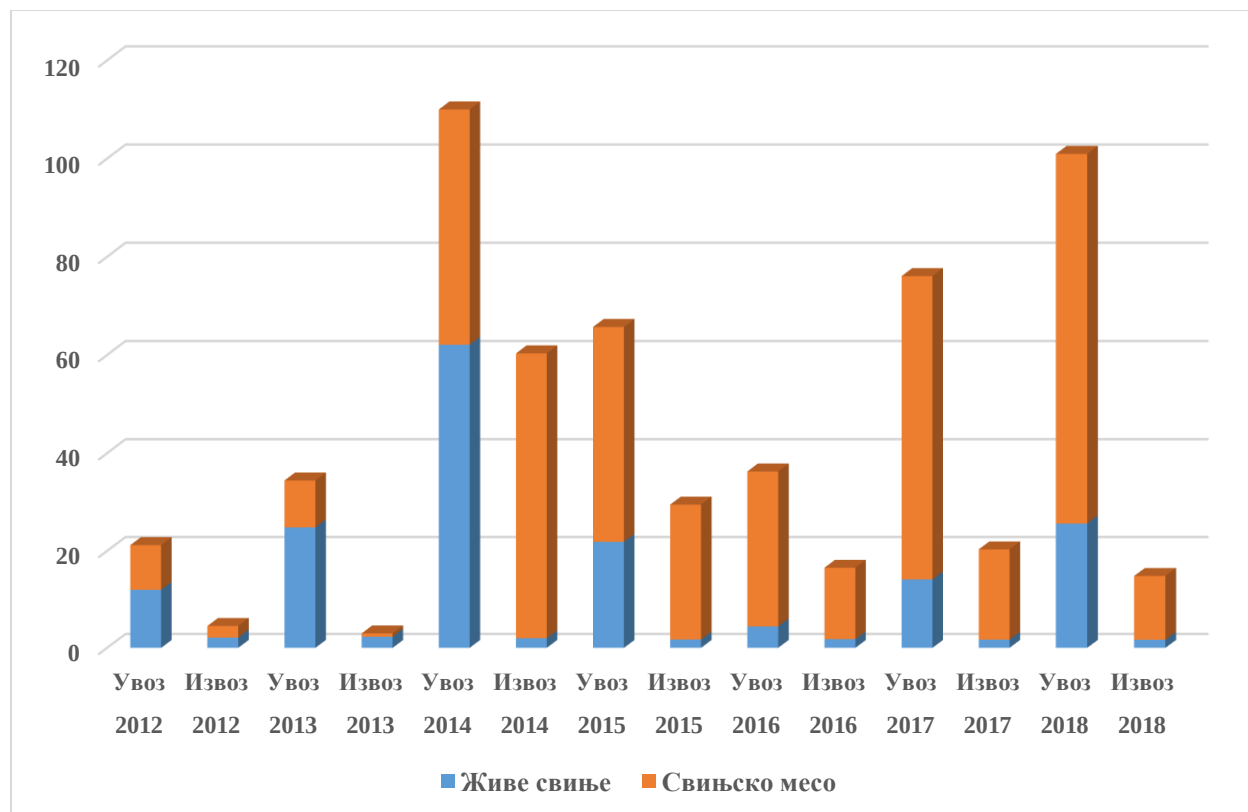
Графикон број 48 – Извоз свињског меса из Републике Србије у периоду 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

Графикон број 49 – Државе у које је реализован извоз из Републике Србије свињског меса у периоду од 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

Графикон број 50 – Биланс трговинске размене свиња и свињског меса Републике Србије у периоду од 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

Посебно је тешка ситуацију са извозом свињског меса односно термички необрађених производа са свињским месом. Услед вакцинације против класичне куге свиња која се до 15.12.2019. године спроводила у Републици Србији, не могу да се извозе нити провозе кроз државе чланице ЕУ пошиљке меса и нетермички обрађених производа са свињским месом.

На територији Републике Србије потврђено је 30.07.2019. године присуство афричке куге свиња. Након појаве афричке куге свиња последично је прекинут извоз из Србије свињског меса и широке палете производа са свињским месом, укључујући и ферментисане производе, у државе потписнице ЦЕФТА споразума (Црна Гора, Босна и Херцеговина, Република Северна Македонија). Све неопходне мере контроле и ерадикације афричке куге свиња су спроведене на свих 18 жаришта, након чега се у Републици Србији спроводио веома интензивни активан надзор ове болести на свим газдинствима који држе свиње. Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде планира да након анализе резултата активног надзора афричке куге свиња достави извештај о епизоотиолошкој ситуацији и да пружи додатне гаранције нашим потенцијалним економских партнерима

ради могућег прихватања регионализације Републике Србије и ригорозног контролисања поновног извоза свињског меса и производа са свињским месом. Додатно, Руска Федерација је током 2019. године стопирала увоз свињског меса и производа са свињским месом из четири велика објекта за клање, расецање и прераду меса у Србији.

Да је могуће производити квалитетно и конкурентно свиње у Србији потврдио је Делта аграр на својих пет фарми свиња: Нуклеус фарми и Центру за вештачко осемењавање у Старој Пазови, фарми „Напредак“ у Старој Пазови, фарми у Владимировцу, фарми „Халово“ код Зајечара и фарми „Козара“ у Банатском Великом Селу. На њима се држи око 6.000 крмача данске јоркшир расе, данског ландраса и данског дурика и укупно се произведе преко 110.000 товљеника, 3.000 приплодних назимица за сопствене потребе и око 1.000 назимица за екстерне произвођаче. Унапређење фарми траје већ петнаест година и до сада инвестиције износе више од 20 милиона евра, тако да се старе фарме тешко могу препознати.

Нуклеус фарма, ВО Центар и Фарма Напредак су саграђене тако да су прототип савремених фарми са најновијом технологије. Простор је дизајниран тако да уз добар менаџмент и врхунску генетику омогућава одличне резултате у производњи. Максимално су испоштовани и ЕУ стандарди везани за заштиту животне средине као и стандарди који се односе на биосигурност и добробит животиња.

Фарма свиња Напредак остварује одличне пословне резултате и годишње улови 38,000 товљеника, утрошак хране је далеко мањи него у традиционалној производњи, повећана је меснатост товљеника и добија се крајњи производ високог квалитета који нема проблема са ценом нити пласманом на тржишту. Свака крмача на овој фарми годишње опраси преко 37 живорођених прасића, који у тову имају дневни прираст од 900 грама и конверзију 2,7 килограма сточне хране у килограм меса. Проценат меснатости товљеника са фарме "Напредак" креће се између 60-62 одсто и тов не траје дуже од 160-165 дана.

У оквиру услужног това свиња, Делта аграр кооперантима обезбеђује испоруку прасица тежине 20-25 кг, целокупну количину сточне хране, технологију исхране и одгоја товљеника, ветеринарске услуге и што је јако битно загарантован пласман и раздуживање испоруком товљеника. Произвођач који намерава да уђе у кооперацију са „Делта аграром“ мора да има регистровано газдинство, да поседује одговарајуће објекте за тов, да објекат има решеткаст под, вентилацију и аутоматске појилице и да на газдинству нема других животиња односно свиња. Делта аграр кооперантима нуди дугорочни партнерски однос који подразумева три врсте стимулација дефинисаних уговором – финансијску, проценат од оствареног прираста и стимулацију у храни. Поред тога, понуда Делта аграра садржи

признавање до шест одсто угинућа прасади. Да се фармерима итекако исплати узгој свиња у кооперацији са Делта аграром, најбоље показује податак да је до сада преко 50 коопераната испоручило 110.000 товљеника у сарадњи са овом компанијом.

Сличним путем су кренуле и друге компаније ИМ Матијевић, Hollo Company, Patent Co и Altex. Тако на пример, компанија Altex има организовану свињарску производњу на газдинствима “Стари Тамиш” у Панчеву и “Петефи” у Темерину где држи укупно око 2.300 приплодних крмача и 27.000 товљеника. Товљеници се смештају на још две фарме: у Качареву и Мраморку, а годишња производња је између 45.000 и 50.000 товљеника. Приплодни материјал потиче из Шведске, Француске и Данске, а заступљене су следеће расе: јокшир, ландрас, хемшир, дурок, пијетрен као и Ф1, што представља познату комбинацију јокшир-ландрас, пута терминална раса, ради производње најквалитетнијих товљеника и меса.

Месна индустрија Републике Србије није задовољна ни расположивом количином, ни квалитетом, а ни ценом свиња за дати квалитет. Мишљења су да квалитет живих свиња изузетно варира, и да се мали број фарми одликује добром меснатошћу, а присутна је и велика је дисперзија појединачних тежина товљеника.

Имајући у виду да у структури трошкова производње месних прерађевина и до 60-65% представљају трошкови сировине, сама цена товљеника директно утиче на цену производа, а у случају високе цене и до неконкурентности производа са свињским месом.

Системски, поновним успостављењем уговорне производње може се решити питање односа произвођача товних свиња и кланичара, како би се постигла ценовна стабилност, смиривање тржишта и незадовољства произвођача свиња (Зоран Ерић, председник удружења сточара Срема и Мачве, 2018). Да би у наредном периоду опстали и даље се бавили овом делатношћу произвођачи свињског меса морају подићи на виши ниво степен своје организованости. Свест и начин размишљања се мора променити у правцу поштовања солидарности и међусобног поверења. Мора се успоставити већа сарадња са научним установама и поштовати реч струке и науке, јер свињарство данас представља технички веома захтевну интензивну производњу.

Оснивањем регионалних произвођачких заједница произвођача свиња, као што је већ започето у говедарству, члановима асоцијације била би олакшана и економичнија набавка инпута производње, ефикаснија организација откупа и продаје прасади и товљеника, а и дугорочно би се приступили решавању питању квалитета, континуитета и количине товних свиња за потребе домаће прерађивачке индустрије.

2.1.3.3 ОПИС СТАЊА ПОДСЕКТОРА ПРОИЗВОДЊЕ МЕСА ОВАЦА И КОЗА

Према Анкети о структури пољопривредних газдинстава спроведеној 2018. године у Републици Србији овчарством се бави 138 хиљада односно 24,2% свих пољопривредних газдинстава и на којима се држи 1,8 милиона оваца (РЗС, 2019). Ово представља пад од 11,1% у броју газдинстава и раст од 3,6% у броју грла у односу на 2012. годину.

Према подацима РЗС крајем 2018. године укупан број оваца износио је 1.712.000 и већи је у односу на просек 2008-2017. године за 5,6% и за 0,4% у односу на 2017. годину. Према подацима годишњег истраживања о сточарству, број оваца има растући тренд од 2008. до 2018. године. Линеарна процена тренда показује да број грла у просеку расте за око 24,3 хиљаде годишње. Уколико се оваква динамика настави, очекује се да ће у години следећег Пописа пољопривреде 2022. године бити регистровано око 1,82 милиона грла оваца (РЗС, 2019).

Око три четвртине грла оваца налази се у јужном делу Србије, а Регион Шумадије и Западне Србије је регион са 60% укупног броја грла у Републици Србији. Уочава се разлика између северног и јужног дела Србије у просечној величини стада оваца у газдинству која износи 19,7 односно 11,8 грла. У поређењу са подацима последњег Пописа пољопривреде из 2012. године, удео газдинстава која имају стадо са 10 и више грла повећао се у свим регионима.

Газдинстава која су специјализована за држање оваца има 5,2 хиљаде и чине 3,8% газдинстава која се баве овчарством, а ниво специјализације газдинстава је највиши у Региону Шумадије и Западне Србије.

Резултати Анкете о структури пољопривредних газдинстава Републике Србије из 2018. године указују да се козарством бави близу 46 хиљада односно 8% свих пољопривредних газдинстава, а укупан број коза износио је 218,4 хиљаде. Ово представља пад од 27,3% у броју газдинстава и пад од 5,8% у броју грла у односу на Попис пољопривреде из 2012. године.

Према подацима РЗС о годишњем броју животиња 01.12.2018. године укупан број коза износио је 196.000 и био је мањи у односу на просек 2008-2017. године за 14,2% и већи за 5,6% у односу на 2017. годину. Према подацима годишњег истраживања о сточарству број коза има опадајући тренд од 2008. до 2018. године. Линеарна процена тренда показује да број грла у просеку опада за око 8,7 хиљада годишње. Уколико се оваква динамика настави,

очекује се да ће у години следећег Пописа пољопривреде 2022. године бити регистровано око 156 милиона грла коза (РЗС, 2019).

У Региону Шумадије и Западне Србије као и Региону Јужне и Источне Србије налази се 60% укупног број коза у Републици Србији. У односу на податке из Пописа пољопривреде 2012. године, једино се у Региону Шумадије и Западне Србије бележи раст броја грла коза од 8,2%, док је у свим осталим регионима дошло до пада броја коза.

Газдинстава која су специјализована за држање козе има око 2 хиљаде и чине 4,4% газдинстава која се баве козарством, а ниво специјализације газдинстава је највиши у Региону Шумадије и Западне Србије.

У нашој земљи највише је распрострањен тип оваца тројних производних способности - за производњу меса, млека и вуне. За разлику од Војводине где се првенствено гаји цигаја, у централној Србији имамо различите расе и генотипове оваца. Сврљишка праменка се узгаја у источној и југоисточној Србији. Сјеничка овца заједно са сврљишком праменком је заступљена у западној Србији. У Србији се налази и малобројна популација пиротске оплемењене овце. Највећи број оваца који се гаји у Србији су мелези домаће праменке са виртембершком овцом. Полазећи од незадовољавајућег стања у овчарској производњи, на Институту за сточарство Београд – Земун започет је рад 1990. године на изналажењу могућности повећања производње квалитетног јагњећег меса и стварању нове меснате популације оваца – МИС овце укрштањем пиротске праменке, виртембершке овце и ил де франс расе оваца.

У Републици Србији доминирају расе и сојеви оваца комбинованих производних својстава, затим тип оваца за производњу меса и вуне, малобројна је популација оваца за производњу меса, док типичних раса за производњу млека и вуне готово да и нема.

Како Република Србија даје подстицаје за очување животињских генетичких ресурса као и за квалитетне приплодне овце и овнове, козе и јарчеве, већи број произвођача је препознао свој интерес да узгаја како аутохтоне расе (липска, каракачанска, кривовирска, бардока, пиротска праменка) тако и племените расе оваца (виртемберг, ил де франс, сафолк, бергамо, шароле, тексел).

Наше домаће расе коза су: балканска домаћа коза, домаћа бела коза и санска раса коза, а све више осваја наше просторе алпска раса коза - француска алпина позната по високој млечности и лакој прилагодљивости.

Према подацима Републичког завода за статистику годишња производња јагњећег/овчијег меса у периоду од 2013. до 2018. године износила је од 27.000 до 32.000 тона, просечно

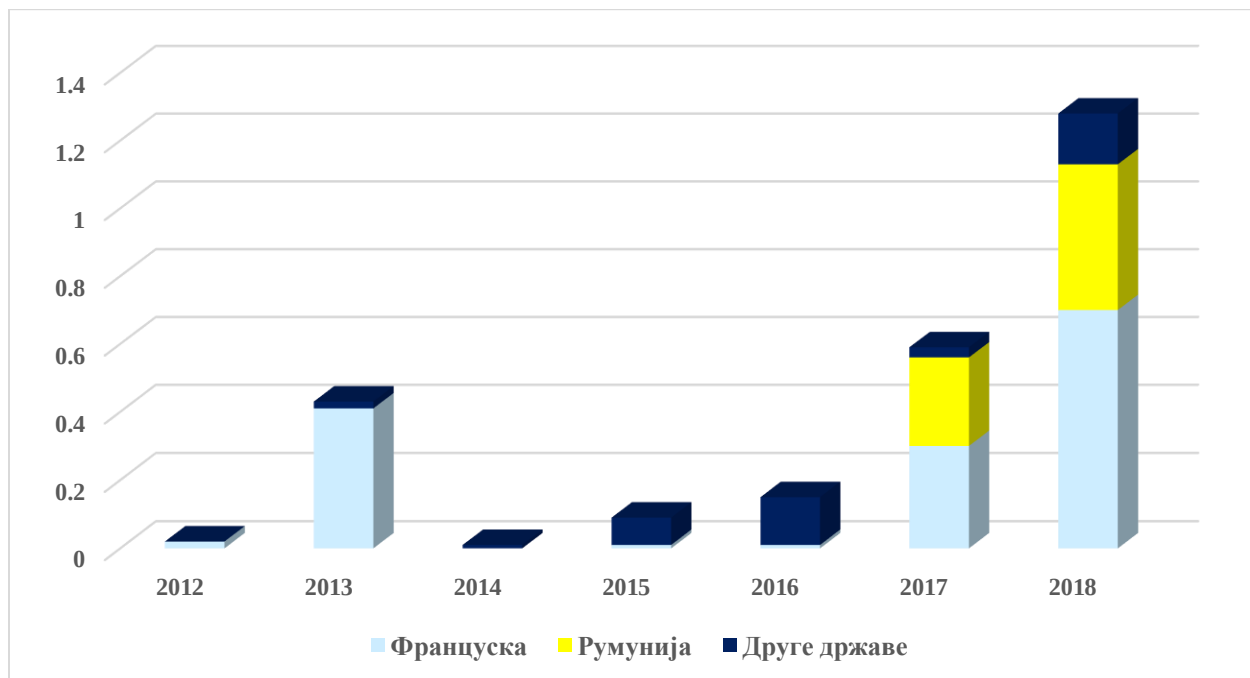
30.500 тона. У истом периоду произведена количина јагњећег/овчијег меса у одобреним објектима износила је испод 2.000 тона, што указује да се већином клање обавља изван кланица и месара, а да се сама производња и промет одвијају директном продајом од куће или преко печењара и ресторана.

У 2018. години подсектор меса оваца и коза остварио је у спољнотрговинском билансу суфицит од 5,95 милиона долара и укупно је извезено 2318 тона живе ваге и 56 тона јагњећег меса, односно око 4% бруто производње.

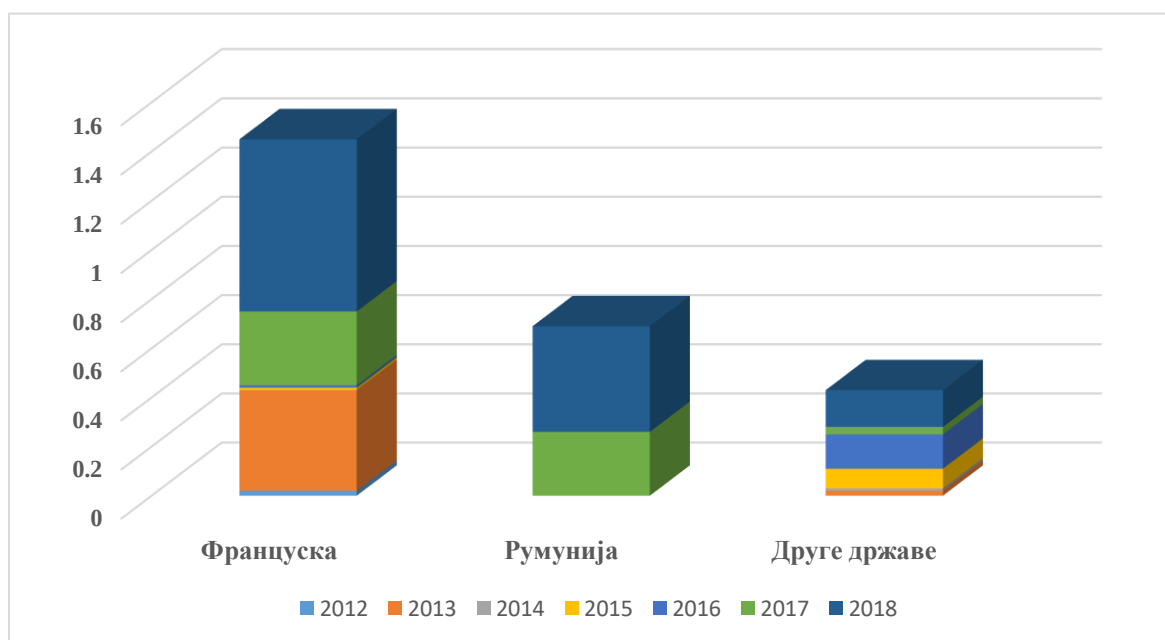
У периоду 2012-2018. године у Републици Србији се спорадично реализовао увоз оваца и коза и то претежно приплодних грла, и то у вредности од око 250 хиљада долара годишње. С друге стране извоз јагњади се одржава на значајно вишем нивоу између 6,1 и 7,8 милиона долара годишње. Црна Гора и Босна и Херцеговина представљају највеће извозне партнере Републике Србије, али извоз се одвија и у Израел, Палестину, Либију као и Казахстан. Јагњеће месо се извози у малим количинама само у Црну Гору у вредности од 200 хиљада долара годишње.

На графиконима број 51-58 приказан је у периоду 2012-2018. године увоз и извоз оваца и коза односно меса оваца и коза Републике Србије у милионима долара као и државе из којих односно у које су реализовани увоз односно извоз.

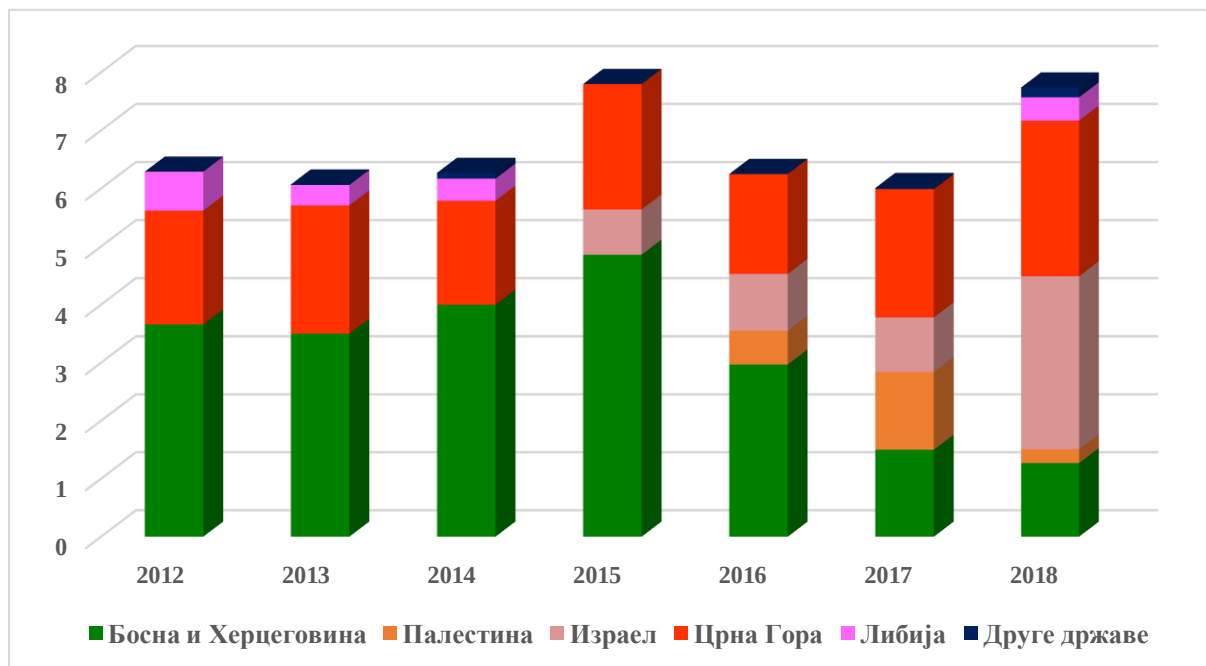
Графикон број 51 – Увоз оваца и коза у Републику Србију у периоду 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

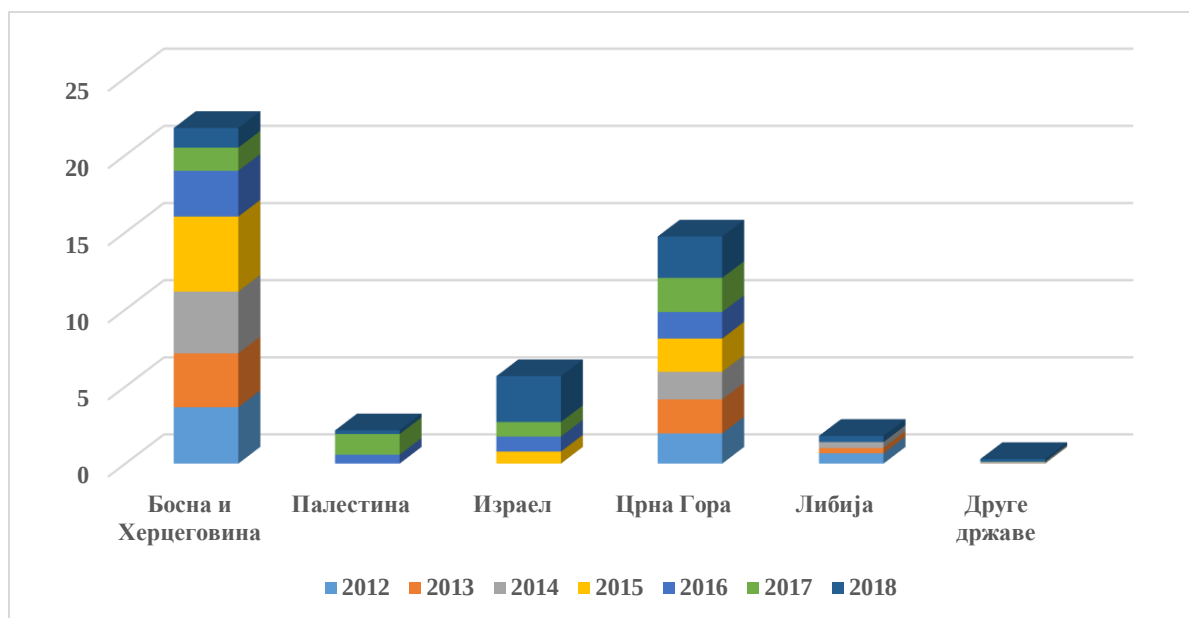
Графикон број 52 – Државе из којих је реализован увоз у Републику Србију оваца и коза у периоду од 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

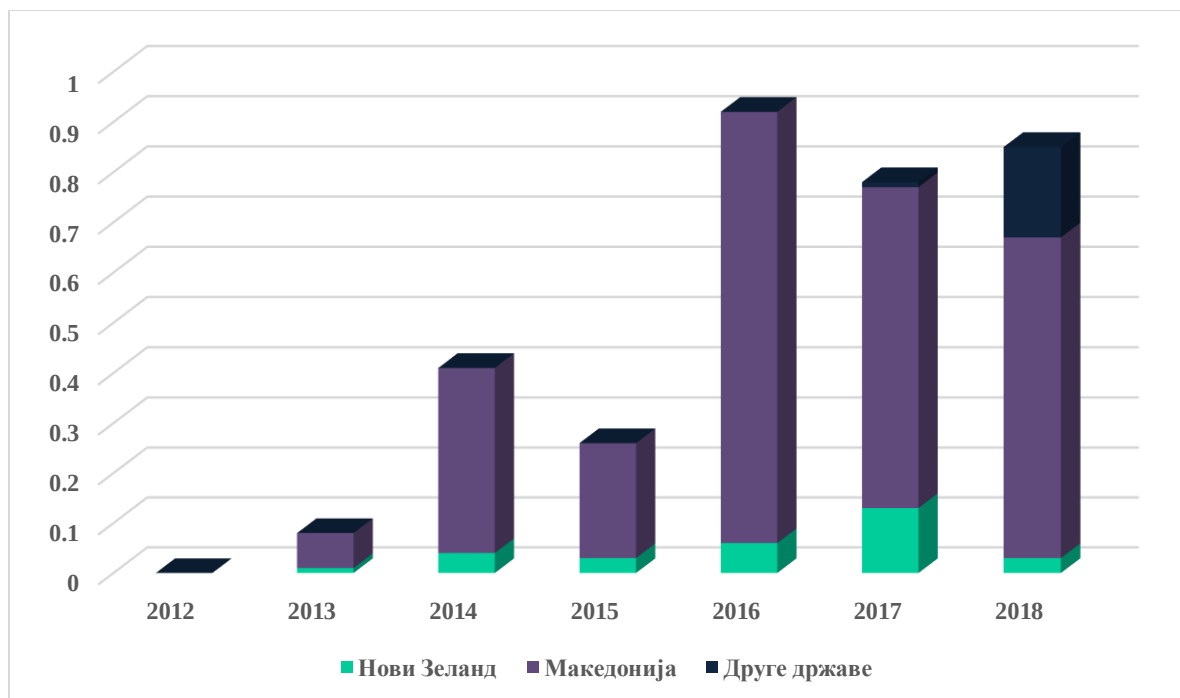
Графикон број 53 – Извоз оваца и коза из Републике Србије у периоду 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

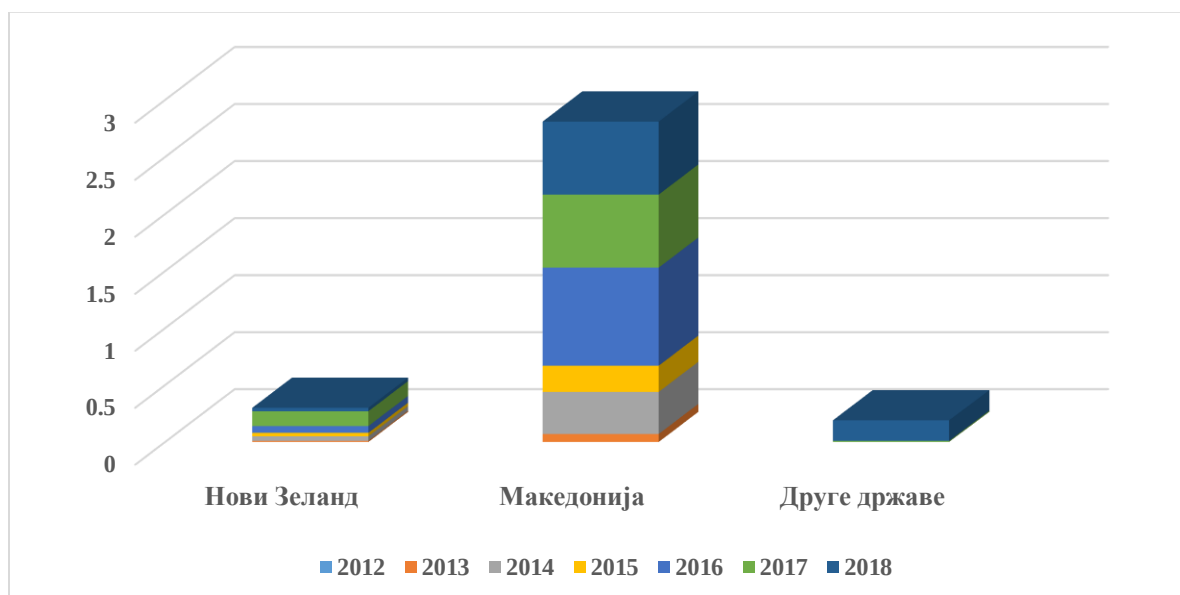
Графикон број 54 – Државе у које је реализован извоз из Републике Србије оваца и коза у периоду од 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

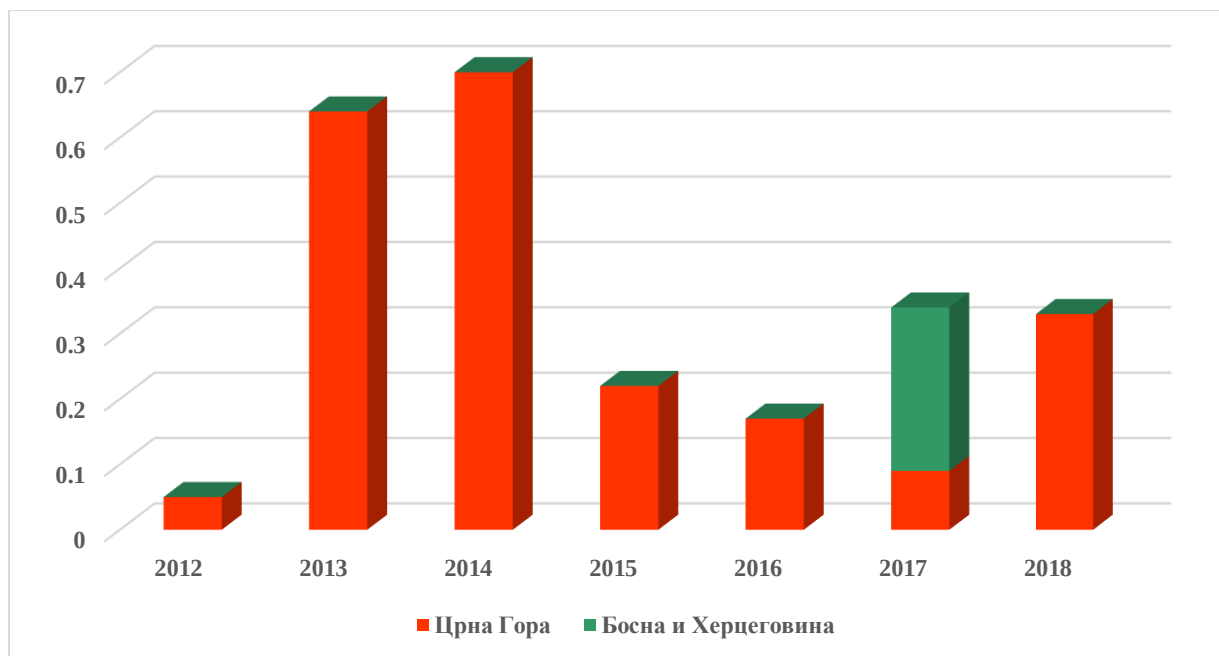
Графикон број 55 – Увоз мяса оваца и коза у Републику Србију у периоду 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

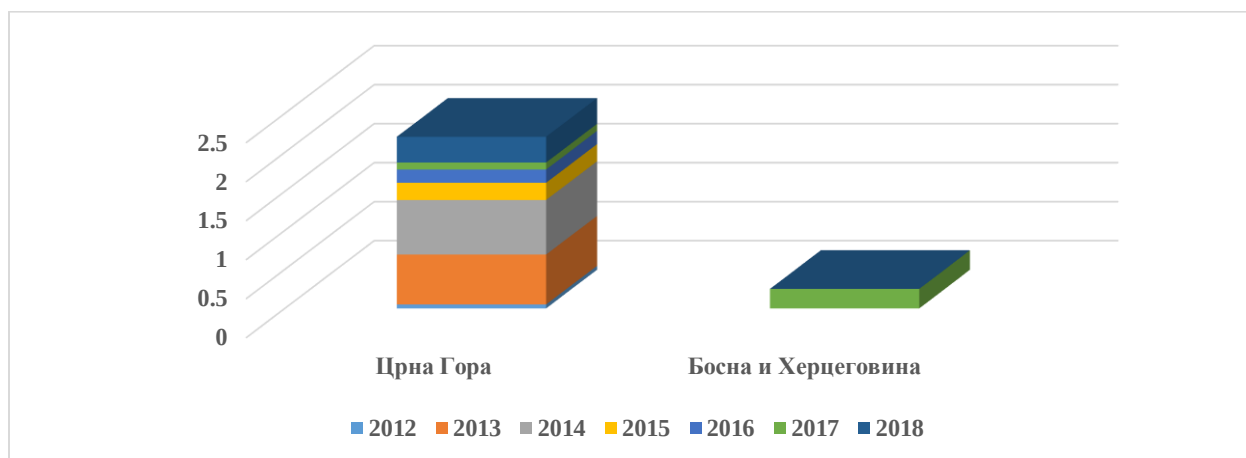
Графикон број 56 – Државе из којих је реализован увоз у Републику Србију мяса оваца и коза у периоду од 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

Графикон број 57 – Извоз мяса оваца и коза из Републике Србије у периоду 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

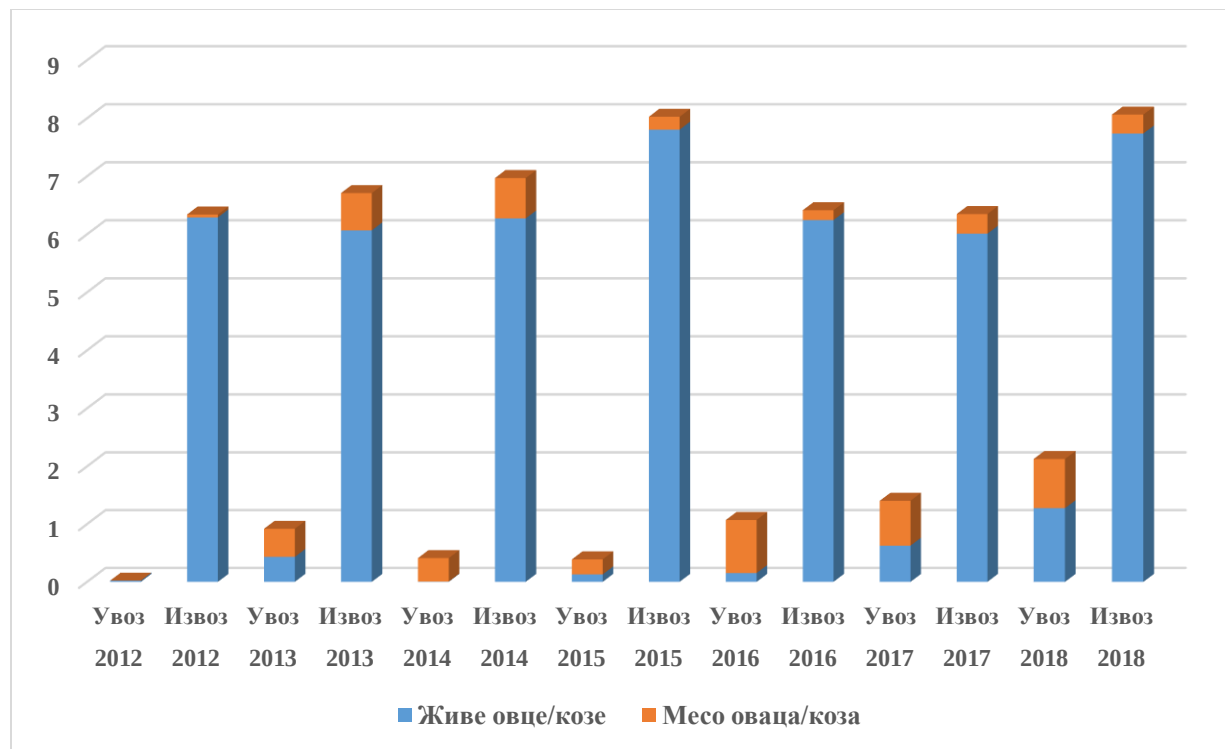

Графикон број 58 – Државе у које је реализован извоз из Републике Србије мяса оваца и коза у периоду од 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

На графикону број 59 приказан је биланс трговинске размене оваца и коза као и меса оваца и коза Републике Србије у милионима долара у периоду од 2012-2018. године.

Графикон број 59 – Биланс трговинске размене оваца и коза и меса оваца и коза Републике Србије у периоду од 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

У Републици Србији иако су присутни повољни природни ресурси, укључујући и значајне површине своје територије под пашњацима, овчарска производња је усмерена претежно на домаће тржиште. И поред тога што у ЕУ од свих врста меса једино производња јагњећег/овчијег није самодовољна и да просечно у претходних пет година ЕУ увози 180 хиљада тона меса годишње, да Република Србија је од маја 2017. године има одобрене објекте за извоз јагњећег меса у Кину, да постоји велико интересовање у региону и Блиском истоку за јагњећим месом, на газдинствима број оваца се незнатно повећава за 0,6% годишње.

Неопходно је подстицајним мерама аграрне политике стимулисати повећање броја оваца, удруживање произвођача и даљу финализацију производње. Само уз подршку државе може се постићи већа хоризонтална и вертикална интеграција и повећати производња овчијег млека и сира, као и јагњећег меса који су дефицитарни како на домаћем тако и на иностраном тржишту.

2.1.3.4 ОПИС СТАЊА ПОДСЕКТОРА ПРОИЗВОДЊЕ ЖИВИНСКОГ МЕСА

У Републици Србији према Анкети о структури пољопривредних газдинстава спроведеној 2018. године живинарством се бави 340 хиљада односно 59,7% свих пољопривредних газдинстава на којима се држи 23,2 милиона јединки (РЗС, 2019). Ово представља пад од 17,8% у броју газдинстава и 13,2% у броју живине у односу на 2012. годину. Од укупног броја живине 51% односно 11,7 милиона представљају товни пилићи – бројлери.

Укупан број живине 01.12.2018. године износио је 16,232 милиона. Живинарска производња у 2018. години има пад у производњи броја јединица живине за 0,7%. Међутим, пад производње броја јединица живине је много већи, за 11,1% уколико се пореди са периодом 2008-2017. године, односно за 37,7% у поређењу са 1988-1990. године.

Према подацима годишњег истраживања о сточарству, број живине је у константном опадању у периоду 2009–2018. године. Линеарна процена тренда показује да број у просеку опада за око 625,5 хиљада годишње. Уколико се оваква динамика настави, очекује се да ће у години следећег Пописа пољопривреде 2022. године бити регистровано око 12,8 милиона јединки живине (РЗС, 2019).

Живинарство је најзаступљеније у Региону Војводине као и Региону Шумадије и Западне Србије, у којима се гаји 43,4% односно 40,7% укупног броја живине. Посматрано по просечној величини јата живине, уочава се да је просечно јато значајно веће у Србији – север (116,7 грла живине у јату) у односу на Србију – југ (50 грла живине у јату). У оба дела Србије су најзаступљенија газдинства са мањим јатом (до 50 грла живине), али је удео газдинстава са јатом већим од 50 грла у Србији – север већи за 10 п. п. у односу на Србију – југ.

Газдинстава која су у неком виду специјализована за живинарску производњу има 5,1 хиљада и чине 1,5% живинарских газдинстава. На специјализованим газдинствима је регистровано 14 милиона грла живине, односно 60,2% укупног броја грла живине. Од тога је 68% регистровано на газдинствима специјализованим за бројлере, 28,9% на газдинствима специјализованим за кокошке носиле, а 3,1%% на газдинствима специјализованим за кокошке носиле и бројлере комбиновано.

У Републици Србији током 2018. године производња меса пернате живине износила је у бруто износу 147.236 тона а у нето износу 105.668 тона, и већа је за 11,6% у односу на претходну годину. У истом периоду увезено је 12.762 тоне а извезено 7.455 тона живинског

меса. По овим подацима Република Србија је 2018. године имала самодовољност производње живинског меса од 95%.

По количини произведеног меса пернате живине Република Србија се у периоду од 2012-2017. године налазила на 80. месту у свету, а по количини извезеног меса пернате живине у периоду од 2013-2018. године на 50. месту у свету (SEEDDEV 2019). У Републици Србији се годишње закоље око 65 милиона бројлера и око 550 хиљада ћурака (Раде Шкорић, Заједница живинара 2019).

Производња живинског меса, тов бројлера, попут узгоја и това свиња представља веома интензиван систем производње који се заснива на савременим техничко-технолошким решењима, објектима са контролисаном микроклимом и држању пилића тешких линијских хибрида ROSS-308, COBB 500, Hubbard и других.

Сам тов бројлера је кратак и траје 5- 6 недеља до завршне масе од око 2,5 кг. Имајући у виду неопходност одмора објекта између турнуса од најмање 14 дана, произвођачи могу да имају између 5,5 и 7 турнуса годишње. Неопходна је примена свих прописаних ветеринарских и зоохигијенских мера као и поштовање густине насељености објеката, а успешна производња праћена је морталитетом до 5% и конверзијом хране од 1,7 – 1,8кг хране за кг прираста.

Подсектор живинског меса се карактерише веома динамичном, а у Републици Србији често и веома непредвидљивом производњом и пласманом. Пословно удружење за живинарство „Заједница живинара Београд“ постоји већ 23 године, али последњих година изузетно мали број произвођача је узео активно учешће у раду овог удружења.

Пословно удружење за живинарство „Заједница живинара Београд“ истиче проблеме подсектора производње меса живине:

- Доношење прописа и мера од стране државе без учешћа привредних субјеката,
- Недовољно подстицаја за производњу,
- Одузето право пречег закупа државног земљишта,
- Неорганизованост произвођача,
- Уситњеност производње,
- Низак степен вертикалне повезаности и следљивости производње,
- Лоша техничко-технолошка опремљеност,
- Низак извозни потенцијал,
- Усмереност ка ниској цени финалног производа а не на квалитет,
- Интересно-економска подељеност,

- Сиво тржиште и шверц,
- Промене на тржишту и већа потрошња конфекционираниг меса у односу на труп (70:30%).

За разлику од других подсектора, тов бројлера је добрим делом унапред уговорно дефинисан. Како око 70-75% варијабилних трошкова производње бројлера отпада на храну, фабрике за производњу хране за животиње директно су укључене у организацију това за познатог купца.

Током 2019. године у борби за што већи удео на тржишту дошло је до оштре конкуренције фабрика за производњу хране за животиње, које су организовале прекомерни тов бројлера. Услед немогућности пласмана утовљених јединки дошло је до историјског минимума цене бројлере од 60-62 динара без ПДВ-а за килограм живе мере.

И велики број малих и средњих произвођача који нису имали договорени пласман су се нашли у немогућој ситуацији продаје својих бројлера, тако да је настао велики лом на тржишту праћен губицима произвођача.

Када је генетика живине у питању Република Србија у потпуности зависи од ЕУ и на годишњем нивоу увози велики број једнодневних пилића како родитељских јата тако и за тов. На годишњем нивоу у периоду од 2012-2018. године увоз живине је износио између 6.55 и 10.6 милиона долара, а државе чланице из којих се највише увозило су Хрватска и Мађарска.

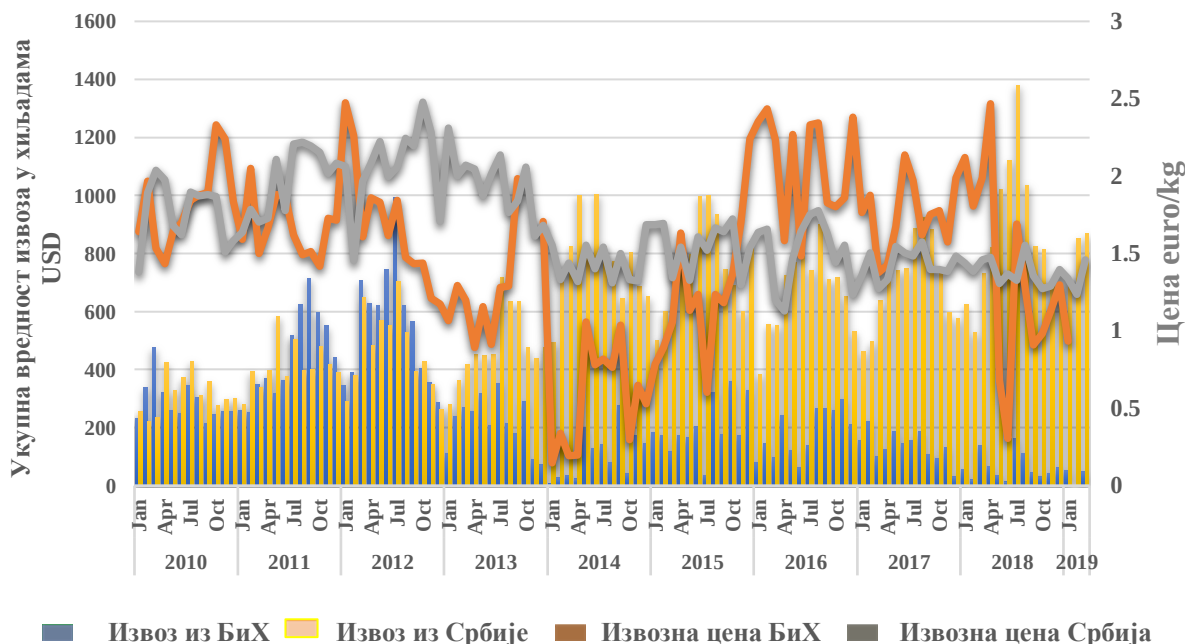
Извоз живине из Републике Србије се значајно повећао са 180 хиљада долара 2012. године на 2.38 милиона долара 2018. године. Извоз је реализован у Босну и Херцеговину, Црну Гору и Северну Македонију, али и у Либан и то у износу од 510 хиљада долара 2016. године и 710 хиљада долара 2018. године.

Увоз меса живине у Републику Србију у периоду од 2012-2018. године износио је између 7.38 и 13.51 милиона долара. Највише меса живине се увозило из Босне и Херцеговине, Немачке, Пољске, Словеније и Хрватске.

Претходних година на годишњем нивоу Република Србија извозила је месо живине у износу од 7.16 до 12.12 милиона долара. Највише се извезло у Босну и Херцеговину као и у Црну Гору. Поред тога месо живине из Србије пласирано је и на тржиште Хонг Конга и тржиште Вијетнама. Тако је 2014. године вредност извоза меса живине и других јестивих делова у Хонг Конг износила је 1,75 милиона долара, а 2018. године 1.03 милиона долара у Вијетнам.

У графикону број 60 приказане су извозне цене (euro/kg) и укупне вредности извоза пилећег меса из Србије као и из Босне и Херцеговине у милионима долара у периоду од 2010 до 2019. године.

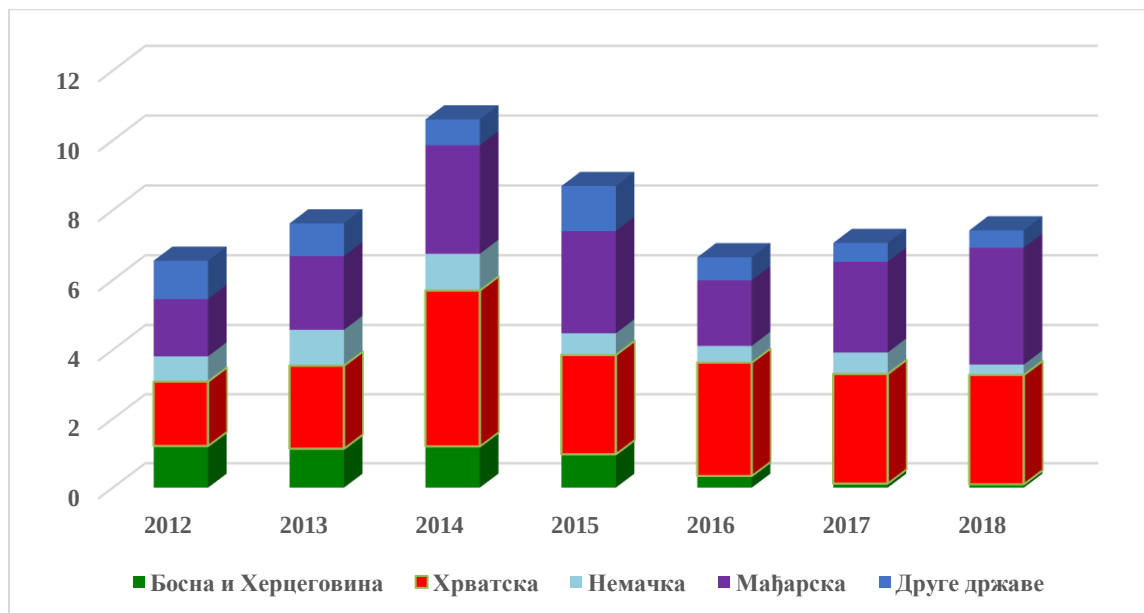
Графикон број 60 – Тренд извозне цене и укупне вредности извоза пилећег меса из Србије као и из Босне и Херцеговине 2010-2019. године (SEEDEV)

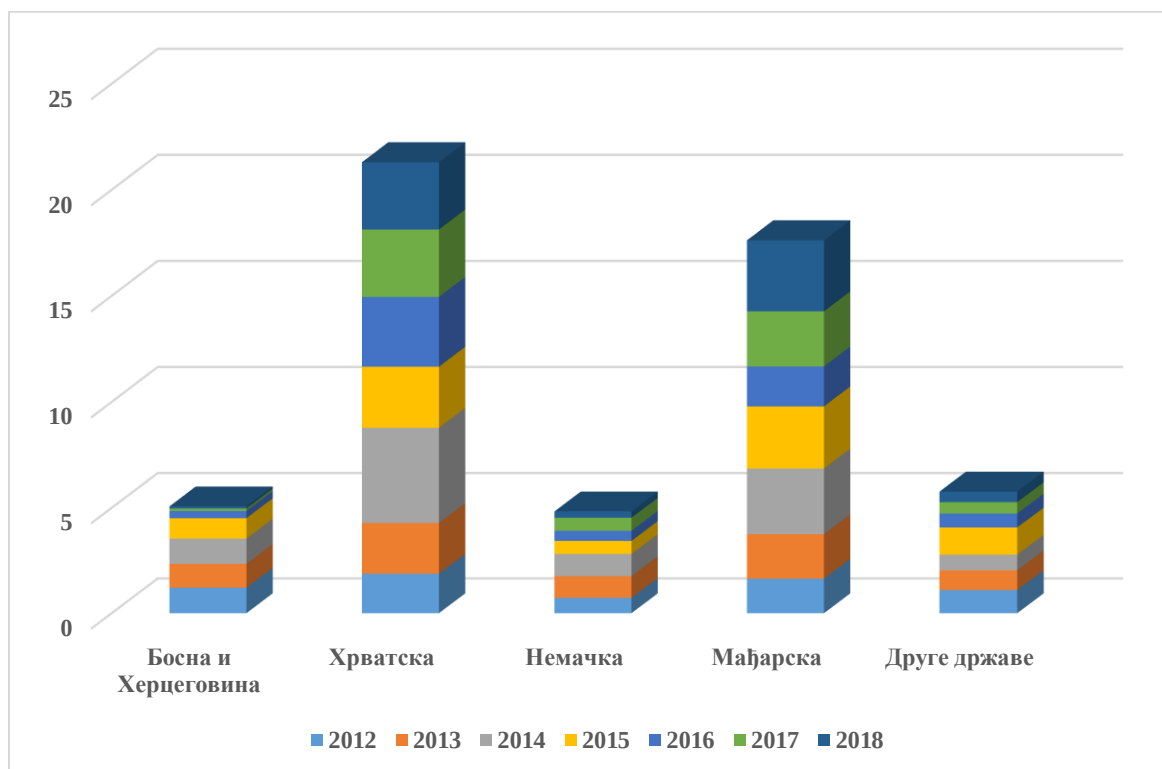
Имајући у виду извозну цену меса живине Републике Србије током пролећа 2019. године од 1.46 EUR/kg, као и цену замрзнуте пилетине у мају 2019. године у ЕУ од 1,86 EUR/kg постоји економска оправданост пласмана на дато тржиште. Међутим, иако се на ЕУ листи одобрених објеката за извоз меса пернате живине налази пет објеката из Републике Србије, извоз у државе чланице Европске уније је више него симболичан.

На графиконима број 61-68 приказан је увоз и извоз живине односно меса живине Републике Србије у милионима долара у периоду 2012-2018. године као и државе из којих односно у које су реализовани увоз односно извоз.

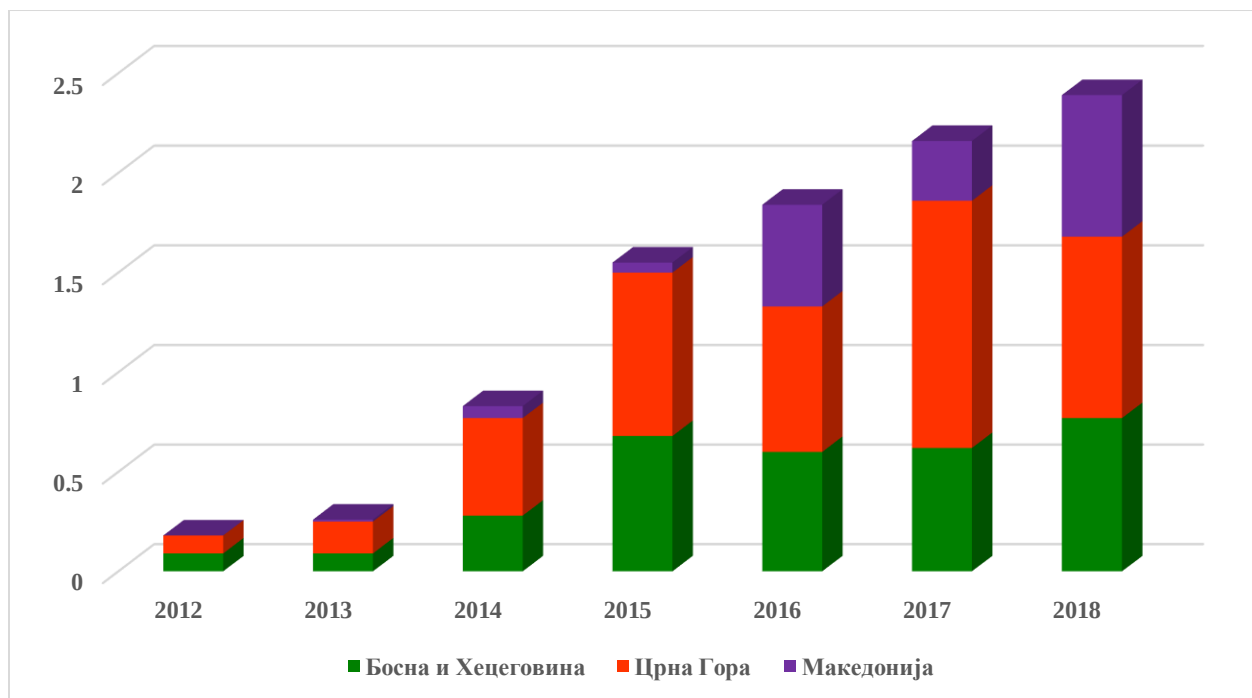
Графикон број 61 – Увоз живине у Републику Србију у периоду 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

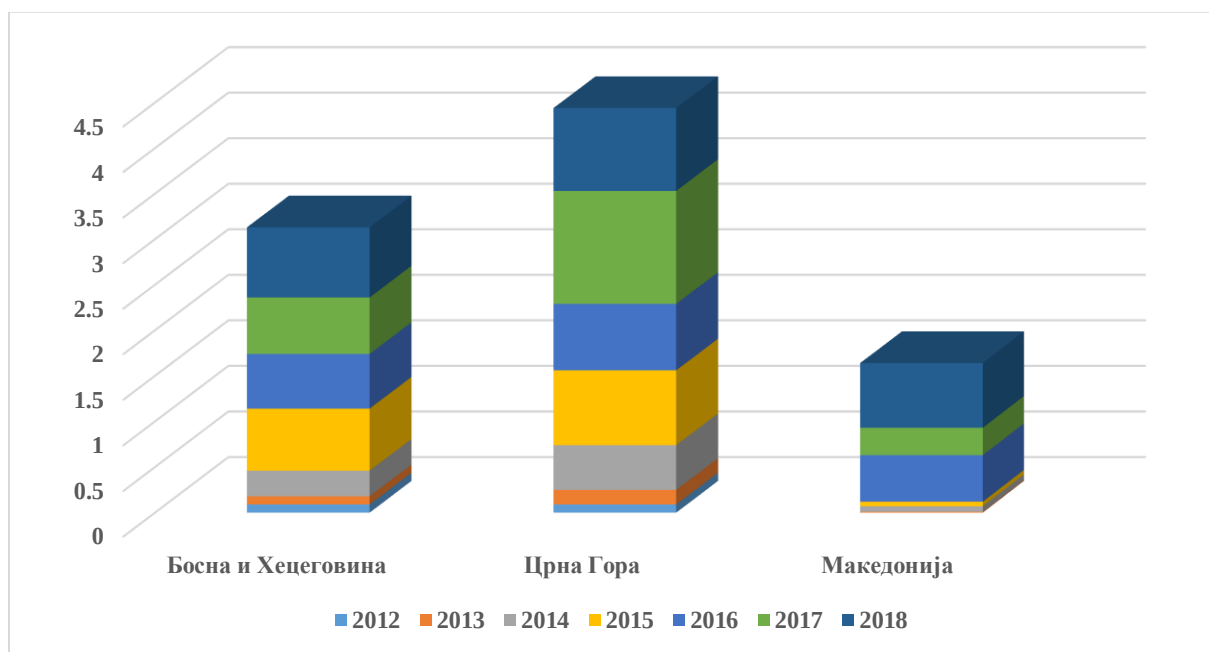
Графикон број 62 – Државе из којих је реализован увоз у Републику Србију живине у периоду од 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

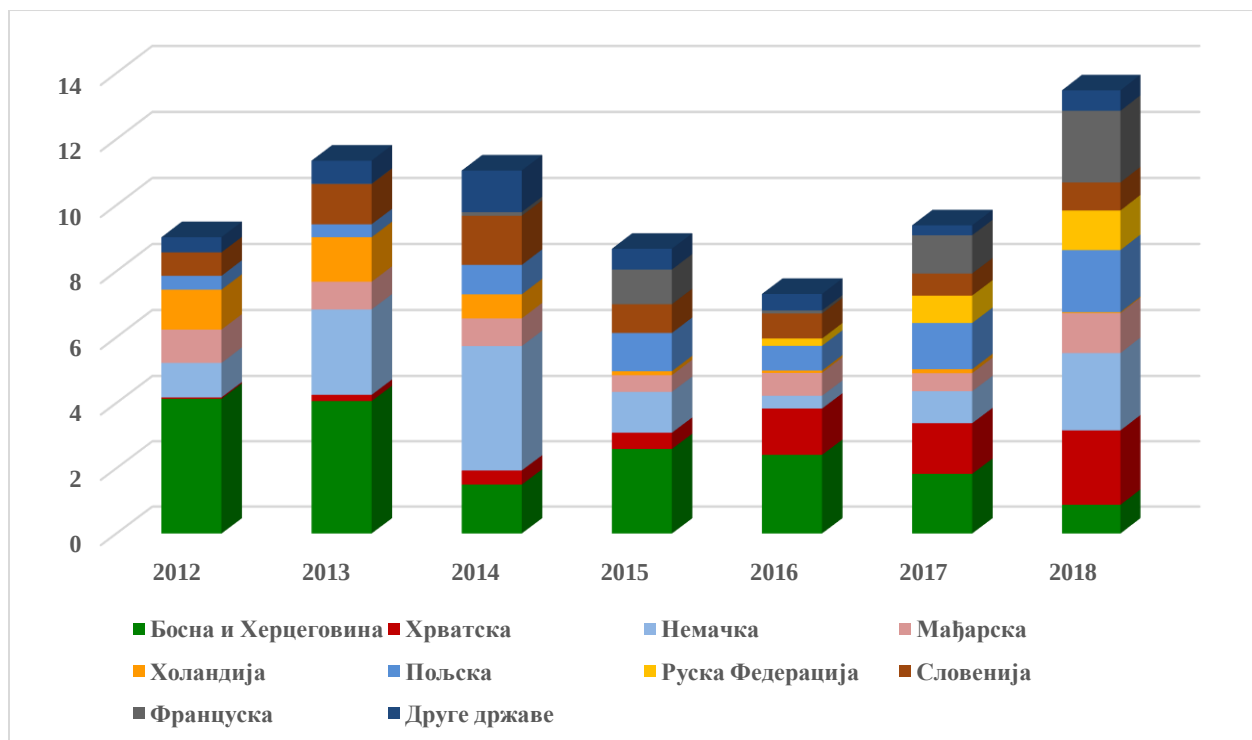
Графикон број 63 – Извоз живине из Републике Србије у периоду 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

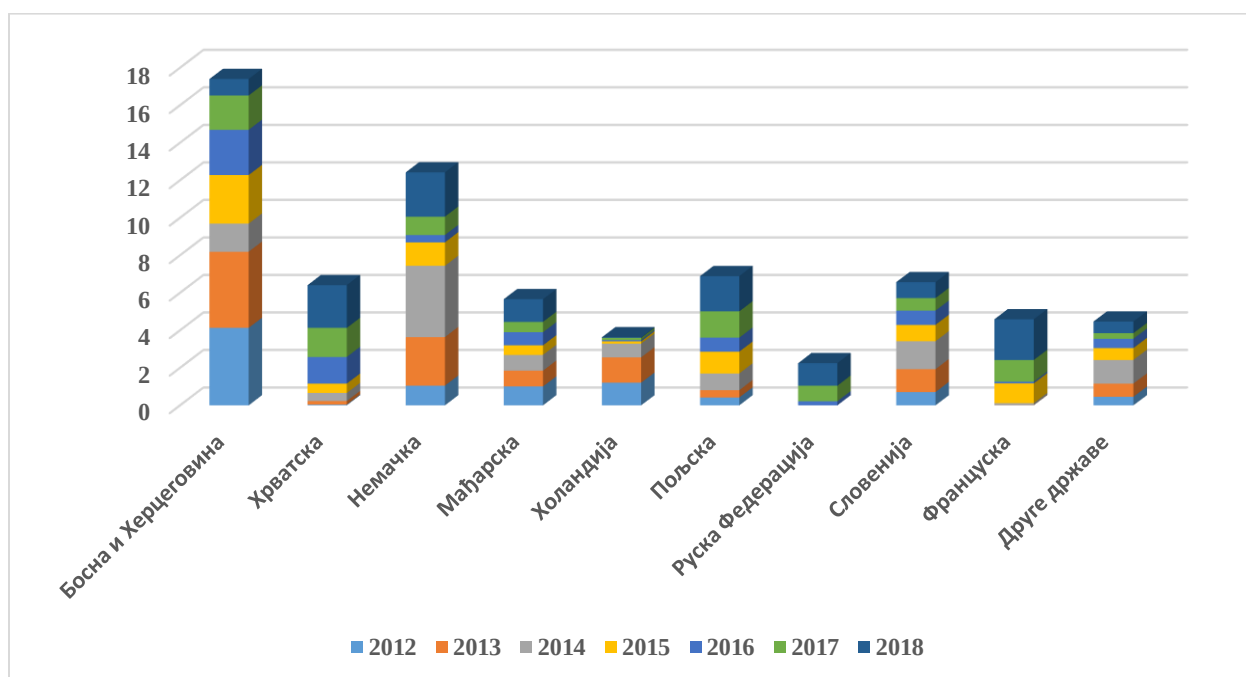
Графикон број 64 – Државе у које је реализован извоз из Републике Србије живине у периоду од 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

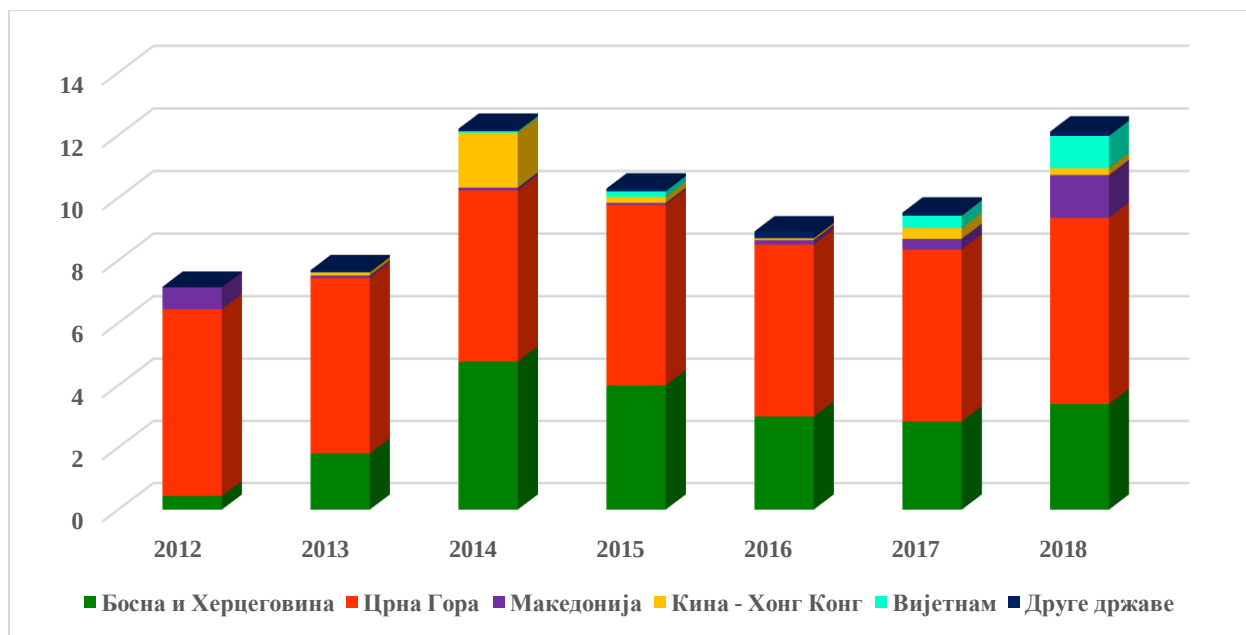
Графикон број 65 – Увоз мяса живине у Републику Србију у периоду 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

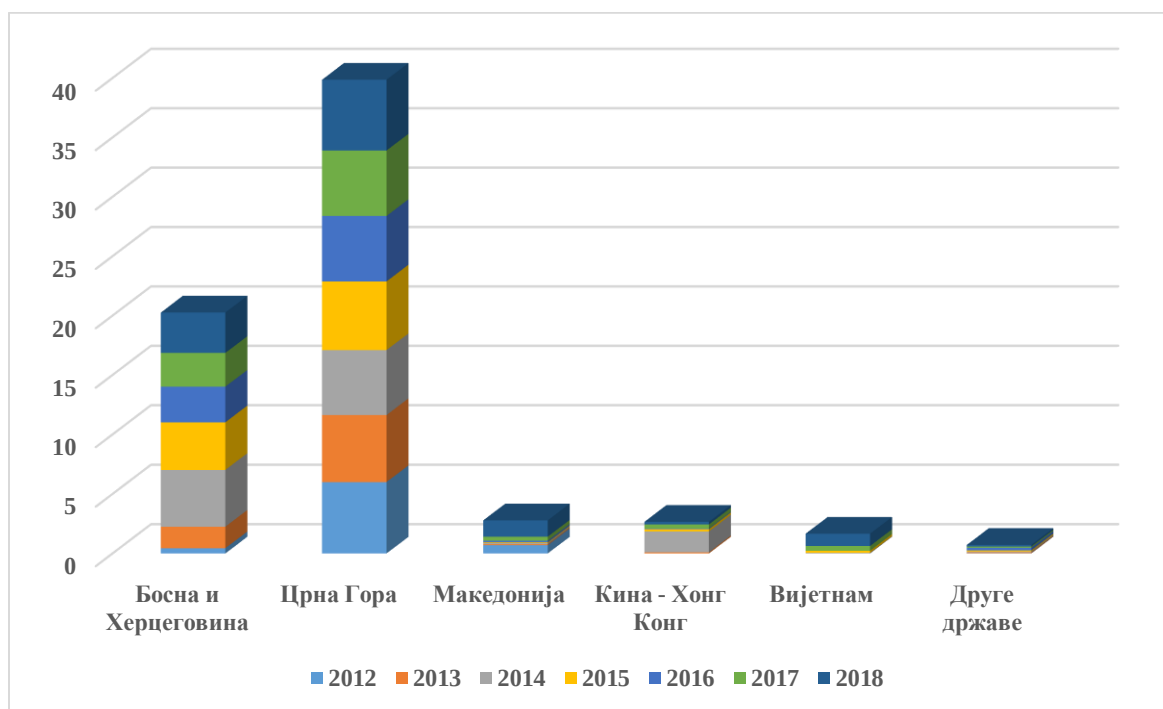
Графикон број 66 – Државе из којих је реализован увоз у Републику Србију мяса живине у периоду од 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

Графикон број 67 – Извоз меса живине из Републике Србије у периоду 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

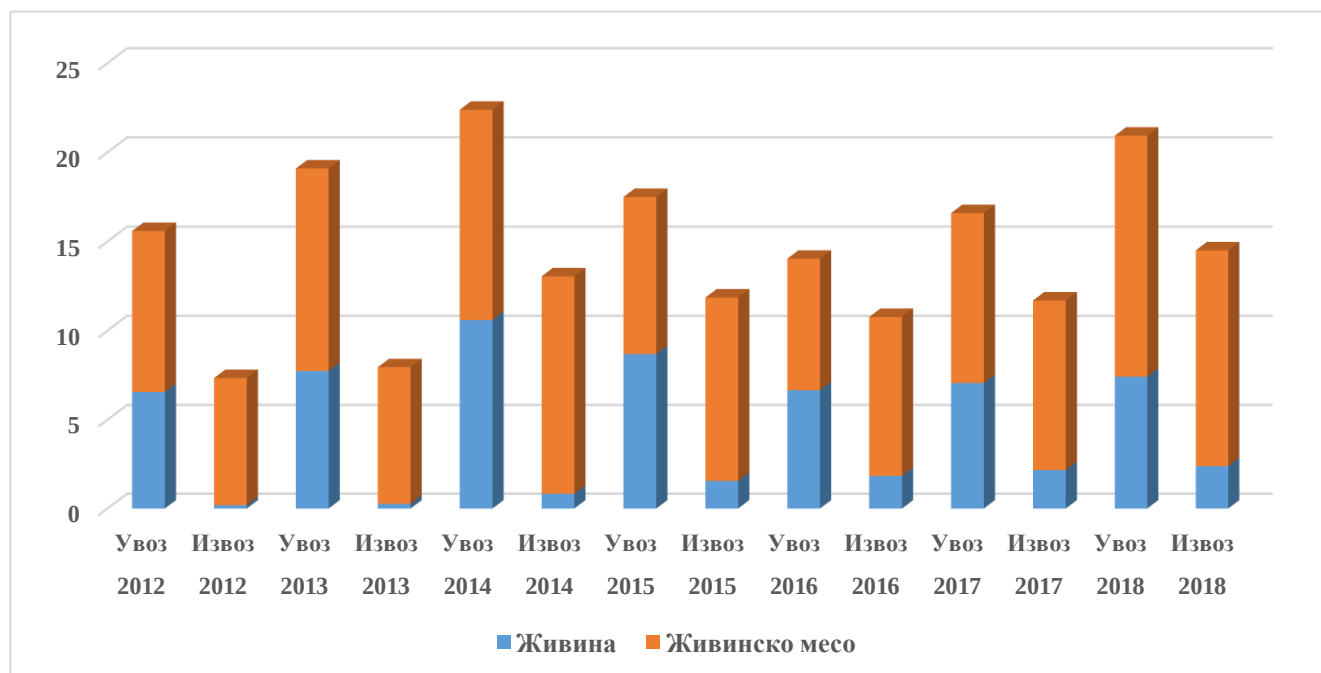

Графикон број 68 – Државе у које је реализован извоз из Републике Србије меса живине у периоду од 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

На графикону број 69 приказан је биланс трговинске размене живине као и меса живине Републике Србије у милионима долара у периоду од 2012-2018. године.

Графикон број 69 – Биланс трговинске размене живине и меса живине Републике Србије у периоду од 2012-2018. године у милионима долара (UN Comtrade)

Када је у питању производња живинског меса потенцијал Републике Србије надмашује потребе домаћег тржишта, због чега је за даљи развој подсектора неопходно освајање нових тржишта и повећање извоза. Поред тога смањењем трошкова производње мора се очувати позиција на домаћем тржишту и постићи боља конкурентност у борби са веома респектабилним компанијама из ЕУ и окружења.

Велики проблем код остваривања ових циљева је недовољна концентрација и специјализација живинарске производње и одсуство адекватне вертикалне повезаности.

Због тога је неопходно развијати дугорочне уговоре о сарадњи који ће обезбедити већу продуктивност и ефикасност, смањење трошкова импута, као и производњу довољне количине живинског меса стандардног квалитета са могућношћу константне испоруке.

3. ПОКРЕТАЧИ РАЗВОЈА У ТРЖИШНОМ ЛАНЦУ ПРОИЗВОДЊЕ И ПРЕРАДЕ МЕСА

Конкурентност саме производње поред постојећих природних ресурса и инфраструктуре зависи и од ефикасности самих учесника у тржишном ланцу као и од окружења који је створено заједничким радом државе и свих заинтересованих страна. Главни покретачи развоја у тржишном ланцу производње и прераде меса су пољопривредна газдинства која се баве сточарском производњом као и одобрени објекти за клање, расецање и прераду меса.

3.1 ПОЉОПРИВРЕДНА ГАЗДИНСТВА КОЈА СЕ БАВЕ СТОЧАРСКОМ ПРОИЗВОДЊОМ

Пописом пољопривреде 2012. године утврђено је да се 489.364 пољопривредних газдинстава, односно 77,5%, бавило сточарском производњом. Анкетом пољопривредних газдинстава спроведеном 2018. године установљено је 444 хиљаде газдинстава која се баве сточарством, односно 76,4% укупног броја пољопривредних газдинстава.

Према Анкети пољопривредних газдинстава 2018. године сточарска производња се одвија на:

- мешовитим газдинствима са биљном и сточарском производњом (30,4% укупног броја ПГ),
- мешовитим газдинствима са сточарском производњом (7,1% укупног броја ПГ)
- газдинствима специјализованим за узгој говеда, оваца и коза (5,9% укупног броја ПГ)
- газдинствима специјализованим за узгој свиња и живине (5,4% укупног броја ПГ).

Поређењем резултата Пописа 2012. године и Анкете 2018. године може се уочити смањење учешћа газдинстава специјализованих за узгој свиња и живине (са 8,8% на 5,4%), газдинстава специјализованих за узгој говеда, оваца, коза (са 8,4% на 5,9%) и мешовитих газдинстава са сточарском производњом (са 13,3% на 7,1%).

Анализом добијених резултата Анкете о структури пољопривредних газдинстава 2018. године у односу на Попис пољопривреде из 2012. године утврђени су одређени трендови у пољопривреди Републике Србије: позитивна је промена укрупњавање поседа, а слабост је

старост и малобројност чланова газдинства, као и старост механизације (Гулан, 2019). Ако је реч о позитивним променама повећава се просечна површина земљишта односно индивидуална газдинства у Србији се укрупњавају, тако да она у Војводини износе 12,7, а у остатку Србије 6,1 хектара.

Старија је радна снага, што је слабост, нарочито што се тиче носилаца пољопривредног газдинства код којих је просек 61 година. Број лица у породичном газдинству је мањи него што је некада био, у просеку један до два, а приметно је да има доста напуштених газдинстава, односно оних где нема производње што је одавно повезано са пресељењима у град и иселењеима из земље (Гулан, 2019).

Према резултатима Пописа пољопривреде 2012. године 99,9% пољопривредних газдинства са сточарском производњом чинила су породична пољопривредна газдинства, на којима се узгајало 84% условних грла стоке са просечним капацитетом од 3,5 УГ. Преостали део УГ стоке (16%) био је у власништву правних лица и предузетника, где је просечан капацитет производње износио 497 УГ по пољопривредном газдинству (Поповић, 2014). Територијално посматрано пољопривредна газдинства у статусу правних лица и предузетника на подручју Србија – север била су бројнија и већа, а располагала су са 12,4% УГ.

Укупан број пољопривредних газдинстава у Републици Србији се смањује од периода након Другог светског рата па до данас (Поповић, 2014). У почетку смањење броја газдинстава није било изражено, да би након 1991. године просечна годишња стопа смањења броја газдинстава достигла 2,3%. Резултат оваквих сличних процеса који су се одвијали широм света (САД, Француска, Немачка) били су праћени растом просечне величине пољопривредних газдинстава и њихове продуктивности.

У Републици Србији број газдинстава која се баве сточарском производњом смањује се брже од смањења укупног броја газдинстава због ефеката специјализације у пољопривреди (Поповић, 2014). Удео газдинстава са сточарском производњом у Републици Србији смањен је са преко 90% у 1960. на 76% у 2018. години. У земљама ЕУ-9 у периоду од 1975. до 2010. године удео газдинстава са сточарском производњом у укупном броју пољопривредних газдинстава смањен је са 74% на 38%.

У сектору сточарства преовлађује велики број пољопривредних газдинстава којима се управља на традиционалан начин, са системима за узгој ниског интензитета. Према Попису пољопривреде из 2012. године, око 77,5% од укупног броја пољопривредних газдинстава (489.364) укључено је у сточарску производњу. Говеда се гаје на око 177.000, свиње на 355.000, овце на 155.000, а живина на 414.000 газдинстава (Табела број 24).

Управа за ветерину је 2016. године приликом спровођења годишњег програма мера здравствене заштите животиња прикупила податке о газдинствима који узгајају свиње укључујући број грла као и ниво примењених биосигурносних мера (Табела број 25)

Табела број 24 – Пољопривредна газдинства (ПГ) према величини газдинства и броју стоке, 2012. године (РЗС)

Говеда									
Број	Укупно	1-29	%		%	50-99	%	≥100	%
Грла	908.102	691.032	76,10	62.757	6,91	52.848	5,82	101.465	11,17
ПГ	177.252	174.469	98,43	1.701	0,96	810	0,46	272	0,15
Свиње									
Број	Укупно	1-99	%	100-199	%	200-399	%	≥400	%
Грла	3.407.318	2.409.390	70,71	142.447	4,18	89.407	2,62	766.044	22,48
ПГ	355.052	353.395	99,53	1.092	0,31	336	0,10	229	0,06
Овце									
Број	Укупно	1-99	%	100-199	%	200-499	%	≥500	%
Грла	1.736.440	1.553.148	89,44	93.556	5,39	61.211	3,53	28.525	1,64
ПГ	154.972	153.980	99,36	729	0,47	230	0,15	33	0,02
Живина									
Број	Укупно	1-99	%	100-999	%	1000-4999	%	≥5000	%
Грла	26.708.220	8.875.188	33,24	1.215.168	4,55	1.714.953	6,42	14.902.911	55,79
ПГ	413.792	405.415	97,98	7.037	1,70	801	0,19	539	0,13

Табела број 25 - Категоризација газдинства за узгој/тов свиња 2016. године
(Управа за ветерину)

Редни број	Категорија газдинстава	Број газдинстава	%
1	Комерцијална фарма	442	0,31
2	Породична фарма тип А више од 10 свиња са добром биосигурношћу	281	0,2
3	Породична фарма тип Б више од 10 свиња без адекватне биосигурности	31.899	22,7
4	Сеоско газдинство мање од 10 свиња	107.808	76,7
5	Газдинство са држањем свиња на отвореном простору	129	0,09
Укупно		140.559	100

Према подацима Управе за ветерину из децембра 2019. године, укупан број објеката за узгој и тов износи 6.346, и то по врстама домаћих животиња за говеда 1.970, свиње 2.037, овце 756, козе 86 и живину 1.497 објекта (Табела број 26). За објекте за узгој и тов унетих у Регистар пре августа 2005. године у великој већини случајева не постоје информације о капацитетима.

Табела број 26 – Број регистрованих објеката (РО) у Управи за ветерину за узгој/тов

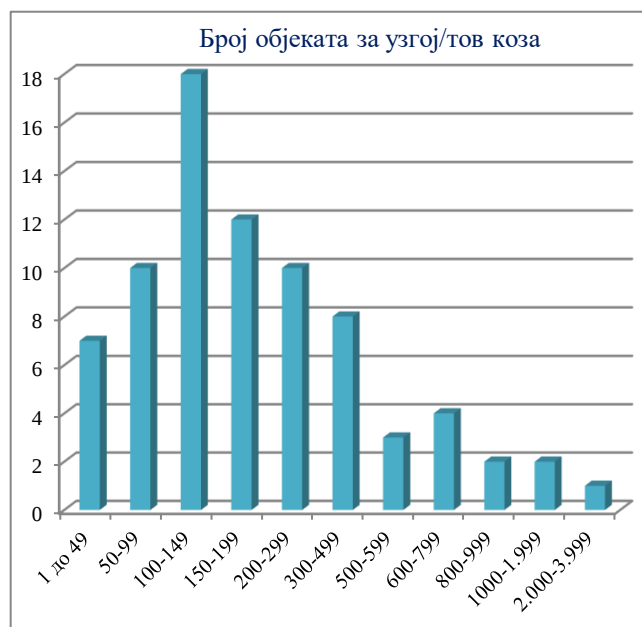
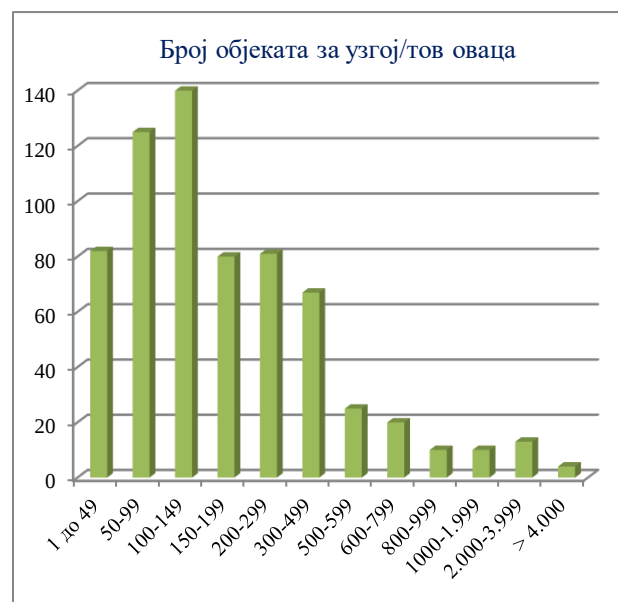
Говеда		Свиње		Овце		Козе		Живина	
Број грла	Број РО	Број грла	Број РО	Број грла	Број РО	Број грла	Број РО	Број грла	Број РО
1-9	47	1-49	69	1-49	82	1-49	7	1-4.999	380
10-19	161	50-99	134	50-99	125	50-99	10	5.000-6.999	152
20-29	203	100-199	426	100-149	140	100-149	18	7.000-9.999	101
30-39	170	200-299	268	150-199	80	150-199	12	10.000-19.999	270
40-49	168	300-499	298	200-299	81	200-299	10	20.000-24.999	37
50-99	531	500-999	179	300-499	67	300-499	8	25.000-29.999	21
100-199	188	1.000-2.999	117	500-599	25	500-599	3	30.000-39.999	33
200-299	58	3.000-4.999	27	600-799	20	600-799	4	40.000-49.999	18
300-499	51	5.000-6.999	10	800-999	10	800-999	2	50.000-69.999	15
500-999	62	7.000-9.999	11	1000-1.999	10	1000-1.999	2	70.000-99.999	25
1000-1999	31	10.000-14.999	21	2.000-3.999	13	2.000-3.999	1	100.000-119.999	6
2.000-4.999	11	15.000-19.999	12	≥ 4.000	4	≥ 4.000	-	120.000-149.999	5
5.000-9.999	-	20.000-49.999	21	Без капацитета	99	Без капацитета	9	150.000-199.999	9
≥10.000	-	≥50.000	2					≥200.000	17
Без капацитета	289	Без капацитета	442					Без капацитета	408
Укупно	1.970		2.037		756		86		1.497

У графиконима 70-74 приказана је из Регистра Управе за ветерину дистрибуција регистрованих објеката за узгој/тов животиња према пројектованим капацитетима.

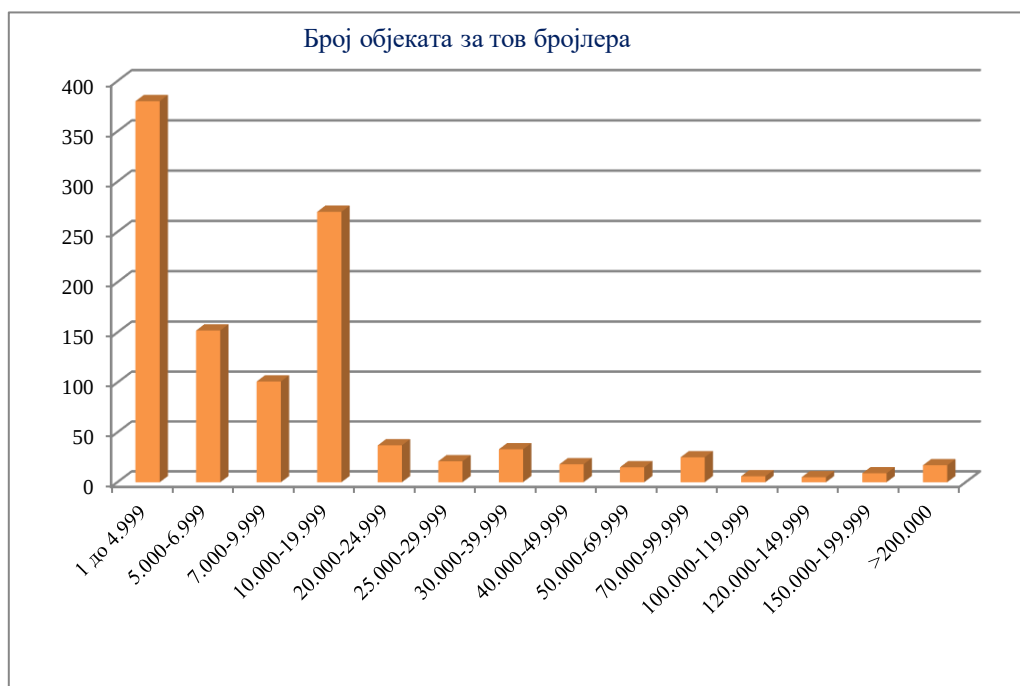
Графикони број 70 и 71 – Број регистрованих објеката за узгој/тов говеда и објеката за узгој/тов свиња (Управа за ветерину)

Графикони број 72 и 73 - Број регистрованих објеката за узгој/тов оваца и објеката за узгој/тов коза (Управа за ветерину)

Графикони број 74 - Број регистрованих објеката за тов бројлера

Промене у структури пољопривредних газдинстава са сточарском производњом између Пописа 1960. и Пописа 2012. карактеристичне су по томе што је (Поповић, 2014):

- преполовљен број породичних пољопривредних газдинстава која се баве сточарством;
- као последица транзиције и процеса приватизације вишеструко смањен број газдинстава у статусу правних лица која се баве крупном сточарском производњом;
- преполовљен укупан број УГ говеда и свиња на газдинствима;
- укупан број УГ оваца остао на истом нивоу, док је број УГ живине на газдинствима готово удвостручен;
- повећан просечан број УГ по газдинству са два на три грла;
- знатно порасла продуктивност у живинарству и производњи млека;
- повећана просечна величина газдинстава на 4,9 ха коришћеног пољопривредног земљишта.

3.2 ОБЈЕКТИ ЗА КЛАЊЕ, РАСЕЦАЊЕ И ПРЕРАДУ МЕСА

Пољопривреда са прехранбеном индустријом доприноси просечно 10-11% БДП, а запошљава око 600.000 запослених. Једна од основних карактеристика пољопривреде са прехранбеном индустријом је велики број малих и средњих предузећа, као и мали број великих, савремених предузећа, тако да 75% свих врста пословања запошљава мање од 10 људи, док 90% предузећа има мање од 50 запослених и/или мање од 10.000.000 евра промета (Влада Републике Србије, 2016).

Усклађивање са прописима ЕУ и њихово спровођење у сектору пословања храном веома су захтевни и представљају кључни део припрема за преузимање обавеза које доноси чланство у ЕУ.

Влада Републике Србије донела је националну стратегију за унапређење објеката у којима се послује храном животињског порекла за период од 2016. до 2021. године, а која је објављена у "Службеном гласнику РС" број 1 од 6. јануара 2017. године.

Национална стратегија дефинише главне правце унапређења објеката, како би се омогућило субјектима у пословању храном да испуне нове законске услове о хигијени хране и наставе са радом на равноправан и конкурентан начин на домаћем и међународном тржишту. Национална стратегија дефинише и дугорочне циљеве и мере за унапређење објеката, као и Акциони план за спровођење стратегије. Акциони план обухвата посебне активности и мере за оцењивање и унапређење општих и посебних услова хигијене у објектима, који у складу са прописима ЕУ морају да се одобре за стављање у промет хране животињског порекла на тржиште.

Национална стратегија обухвата процену стања у објектима, категоризацију објеката који јесу или нису усаглашени са захтевима ЕУ, као и унапређење стања у објектима.

У Републици Србији почетком 2017. године у Регистару одобрених објеката било је уписано преко три и по хиљаде објеката који су регистровани и одобрени за производњу и промет хране животињског порекла. Националним програмом биће обухваћено око хиљаду и по објеката, претежно оних који се баве производњом, прерадом и прометом меса и млека, а који су наведени у табели број 27.

Табела број 27 - Врста и број објеката у Регистру одобрених објеката Управе за ветерину који ће бити обухваћени Националном стратегијом – почетак 2017. године

Врста објекта	Број објеката укључујући и објекте одобрене за извоз у ЕУ	Број објеката одобрених за извоз у ЕУ
ОБЈЕКТИ ЗА КЛАЊЕ (говеда, свиње, овце, коњи)	151	2
ОБЈЕКТИ ЗА КЛАЊЕ (живина)	25	–
КОМБИНОВАНИ ОБЈЕКТИ (клање, расецање, прерада – говеда, свиње, овце, коњи)	306	7
КОМБИНОВАНИ ОБЈЕКТИ (клање, расецање, прерада – живина)	65	1
ПРЕРАДА МЕСА (говеда, свиње, овце, коњи)	362	2
ПРЕРАДА МЕСА (живина)	2	-
РАСЕЦАЊЕ МЕСА (говеда, свиње, овце, коњи)	9	-
РАСЕЦАЊЕ МЕСА (живина)	4	-
РАСЕЦАЊЕ И ПРЕРАДА МЕСА (говеда, свиње, овце, коњи)	232	1
РАСЕЦАЊЕ И ПРЕРАДА МЕСА (живина)	3	-
ТОПЉЕНА ЖИВОТИЊСКА МАСТ И ЧВАРЦИ (прерада)	2	
ОБРАДА МЕСА ДИВЉАЧИ	10	-
ОБРАДА МЕСА ГАЈЕНЕ ДИВЉАЧИ	3	-
ПРЕРАДА МЛЕКА	262	8
ОБРАДА И ПРЕРАДА РИБЕ	43	4
ОБРАДА ЦРЕВА	13	1
ОБРАДА/ПРЕРАДА ПУЖЕВА/ ЖАБЉИХ БАТАКА	7	-
ПРЕРАДА ЈАЈА	2	1
УКУПНО	1.501	27

Влада Републике Србије је на основу члана 123. тачка 3. Устава Републике Србије, а у вези са чланом 72. став 2. Закона о ветеринарству („Службени гласник РС”, бр. 91/05, 30/10 и 93/12), донела Уредбу о категоризацији и поступку унапређења објеката у којима се послује храном животињског порекла, а која је објављена у "Службеном гласнику РС", број 102 од 21. децембра 2018. Уредба о категоризацији и поступку унапређења објеката се примењује од 1. марта 2019. године.

Након завршеног процеса процене степена усаглашености према прописима ЕУ, објекти се сврставају у једну од следећих категорија:

- 1) категорија 1: објекат који је у сагласности са ЕУ прописима;
- 2) категорија 2: објекат са мањим неусаглашеностима са ЕУ прописима које се могу отклонити у краћем временском периоду тј. у року од шест месеци;
- 3) категорија 3: објекат са неусаглашеностима за чије отклањање је потребан дужи временски период. Објекти су у обавези да израде акциони план за унапређење и доставе га Централној радној групи;
- 4) категорија 4: објекти који нису у сагласности са прописима ЕУ и не могу да испуне стандарде ЕУ.

Почетком децембра 2019. године у Регистру Управе за ветерину одобрених објеката који се баве клањем, расецањем и прерадом меса налазио се 361 објекат црвеног меса (говеда, свиње, оваце, коњи) и 78 објеката белог меса (пернате живине) и то:

- 235 комбинованих објеката за клање, расецање и прераду говеда, свиња, оваца и коња,
- 35 комбинованих објеката за клање, расецање и прераду живине,
- 105 објеката за клање говеда, свиња, оваца и коња,
- 21 објекат за клање за живине,
- 21 објекат за клање и расецање меса говеда, свиња, оваца и коња,
- 22 објеката за клање и расецање меса живине.

У табелама број 28 и 29 приказан је према капацитету број одобрених објеката који се баве клањем, расецањем и прерадом меса из Регистра Управе за ветерину.

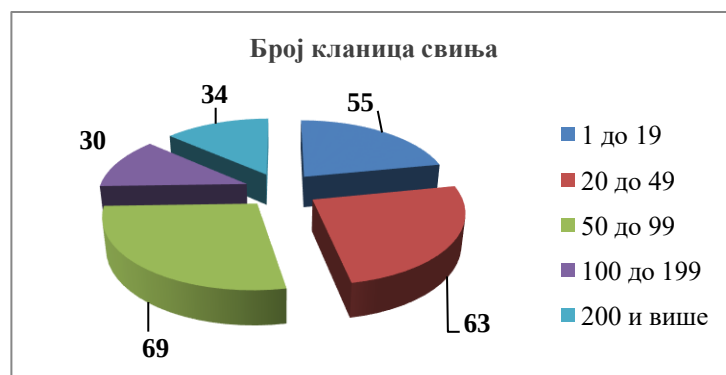
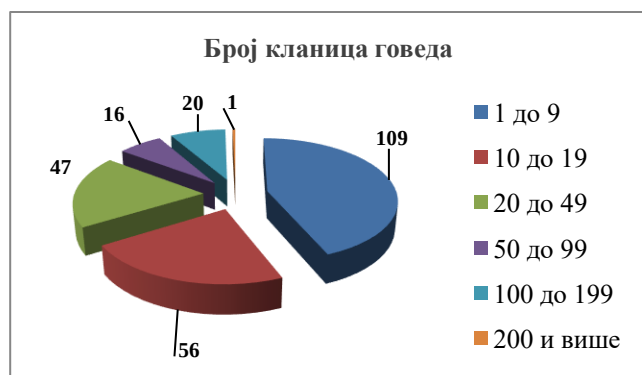
Табела број 28 - Број одобрених објеката за клање према дневном капацитету закланих животиња (Управа за ветерину, 2019)

	Говеда		Свиње		Овце		Бројлери
1 до 9	109	1 до 19	55	1 до 19	35	до 4.999	50
10 до 19	56	20 до 49	63	20 до 49	45	5000 до 7.999	4
20 до 49	47	50 до 99	69	50 до 99	41	8.000 до 19.999	7
50 до 99	16	100 до 199	30	100 до 199	17	20.000 до 49.999	7
100 до 199	20	200 и више	34	200 и више	15	50.000 и више	0
200 и више	1						
Укупно	249		251		150		68

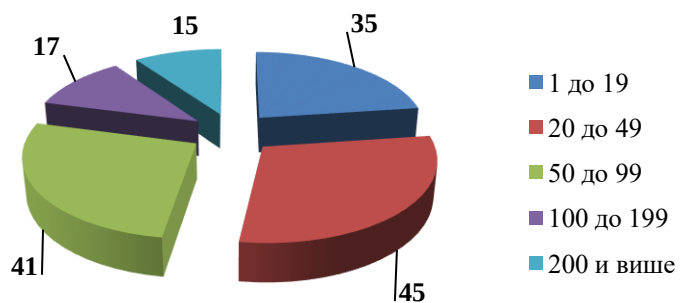
Табела број 29 - Број одобрених објеката према капацитету који се баве расецањем и прерадом црвеног и белог меса (Управа за ветерину, 2019)

	Расецање црвеног меса	Прерада црвеног меса	Расецање белог меса	Прерада белог меса
до 499 kg	20	51	6	11
500 до 999 kg	20	30	10	2
1.000 до 1.999 kg	32	40	11	7
2.000 до 2.999 kg	14	20	9	1
3.000 до 3.999 kg	8	11	1	3
4.000 до 4.999 kg	1	5	3	1
5.000 и више kg	39	41	16	8
Укупно	134	198	56	33

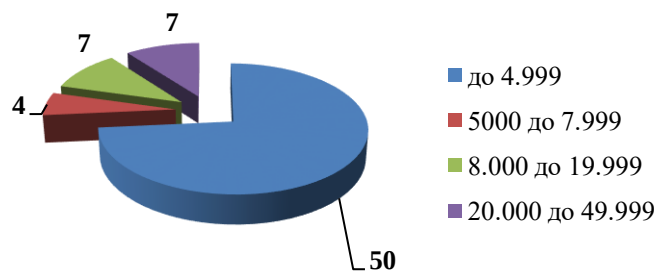
На графиконима број 75-80 приказан је број одобрених кланица за одређене врсте животиња као и број објеката за расецање и прераду меса

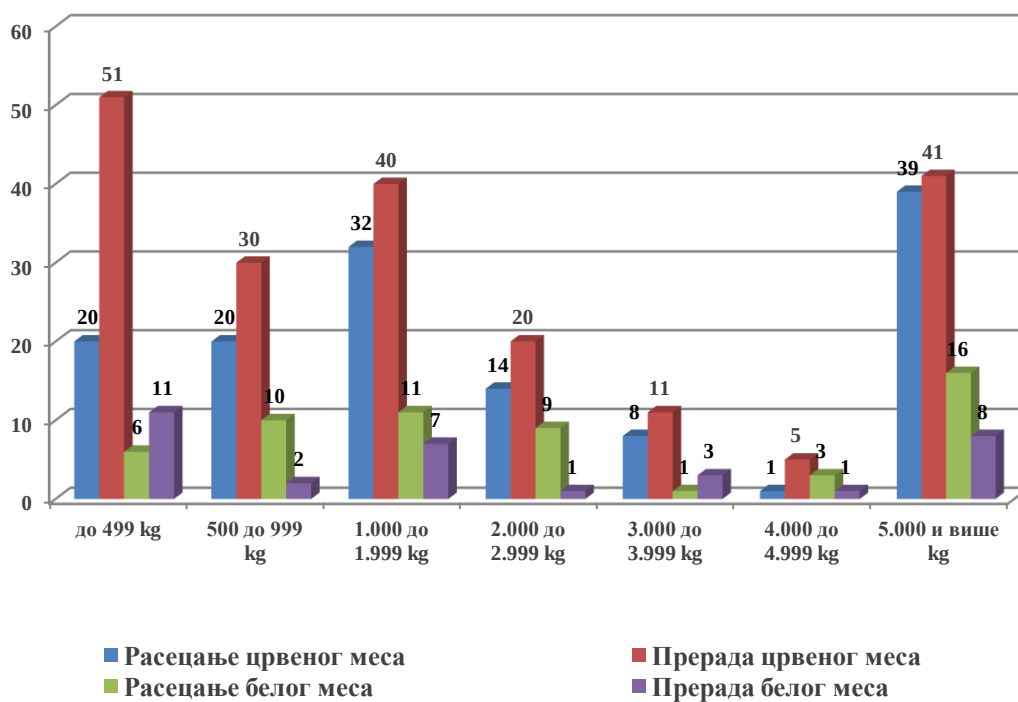
Број кланица оваца

Број кланица за бројлере

Број објеката за расецање и прераду

Већина објекта у Републици Србији представљају комбиноване објекте који у свом портфолију имају широку палету различитих производа укључујући свеже месо, полупроизводе (уситњено месо, роштиљ месо, свеже кобасице...) и производе од меса (ферментисане кобасице, сувомеснати производи, димљени производи, барене кобасице, куване кобасице, јела од меса, конзерве од меса, сланину, топљену маст и чварке). Како већина објеката, укључујући и индустријске објекте, производе велики број различитих полупроизвода и производа од меса, ради подизања конкурентности неопходно је укрупљавање, специјализација и аутоматизација њихове производње.

SEEDDEV је извршио анализу података Регистра Агенције за привредне регистре, а који се односе на финансијске извештаје предузетника и правних лица из сектора прераде меса за 2017. годину. Укупно је установљено 370 компанија, а подаци који се односе на пословне приходе, нето резултате, капитал, број запослених као и укупан извоз у 2017. години наведени су у табели број 30.

Табела број 30 – Финансијски и пословни аспекти компанија које се баве прерадом меса у Републици Србији у динарима (АПР подаци, SEEDDEV обрадио)

Компаније по пословним приходима	Број компанија	Пословни приходи	Нето добит	Вредност имовине	Број запослених	Укупан извоз у 2017
	Укупно	Просек	Просек	Просек	Просек	Просек
Преко 5 милијарди динара	7	8.11 милијарди	583,91 милиона	5,14 милијарди	767	862,01 милиона
Од 1 - 5 милијарди динара	18	2.32 милијарди	9,98 милиона	540,06 милиона	222	242,62 милиона
Од 500 милиона до 1 милијарде динара	15	661 милиона	13,48 милиона	133,8 милиона	94	6,47 милиона
Од 100 - 500 милиона динара	65	225,65 милиона	2,61 милиона	39, 57 милиона	27	4 ,1 милион
Испод 100 милиона динара	265	21,47 милиона	-1,49 милиона	13,49 милиона	5	625 хиљада
Све компаније	370	30,67 милиона	66 хиљада	1,96 милиона	37.1	29,54 милиона

Поређењем резултата пословања великих и средњих са малим и микро правним лицима и предузетницима може се закључити да 23 највеће компаније имају 76% укупног пословног прихода сектора прераде меса и 58% укупно запослених, а да остварују и 95% извоза меса и производа од меса Републике Србије.

Током 2019. односно почетком 2020. године на Листи одобрених објеката Генералног директората Европске комисије за здравље и безбедност хране DG SANTE налази се из Републике Србије већи број објеката за клање, расецање и прераду, и то:

- 14 објеката за клање и расецање папкара,
- пет објеката за клање и расецање живине и лагоморфа,
- један објекат за производњу уситњеног меса, полупроизвода од меса и механички сепарисаног меса,
- 16 објеката за производњу производа од меса, и
- шест објеката за обраду желудаца, бешика и црева.

Поред ових објеката на Листи одобрених објеката Генералног директората Европске комисије за здравље и безбедност хране DG SANTE налази се пет објеката за производњу желатина и седам објеката за производњу колагена.

4. СТРУКТУРА ТРЖИШНОГ ЛАНЦА

Тржишни ланац производње и прераде меса у Републици Србији је веома комплексан и карактеришу га бројни учесници (Шема број 1). Код пољопривредних газдинства која се баве сточарском производњом може се уочити подела на мала некомерцијална газдинства која се баве производњом за сопствене потребе и велика специјализована газдинства чија је производња тржишно оријентисана. Док у укупној производњи доминирају мали произвођачи, дотле у тржишној све више доминирају велики и нарочито брзо растући средњи произвођачи са 10 до 100 условних грла стоке који држе око једне четвртине укупног броја стоке (Огса, 2014).

Између малих некомерцијалних и великих специјализованих газдинства постоје бројни пољопривредници који имају капацитете за производњу сточне хране и узгој животиња, а који релативно лако улазе у производњу или из ње излазе (Огса, 2014). Нарочито у свињарству они доводе до великих осцилације у обиму производње и последично цена на тржишту, што представља једну од основних карактеристика овог подсектора производње меса у Србији.

Када су добављачи импута у питању мали произвођачи су везани за пољопривредну апотеку и ветеринарску амбуланту/станицу, док су средњи и велики произвођачи повезани са добављачима или произвођачима премикса, комплетне сточне хране као и генетски

квалитетног товног материјала – младих јединки. На тржишту Србије адекватно су заступљени хибриди товних пилића, док се последњих година увози велики број прасади и телади из ЕУ и држава из окружења, како због бољег генетског потенцијала тако и због недовољног броја младих животиња за тов.

Када се заврши тов највећи део производње није претходно договорен и животиње се продају директно кланицама, трговцима – накупцима живе стоке, на сточним пијацама или се извозе у државе потписнице ЦЕФТА споразума. Само неколико великих произвођача – компанија имају затворен систем који укључују и сопствене фарме. Код узгоја и това говеда, свиња, оваца и коза изузетно мали број произвођача има уговорен пласман. С друге стране потпуно другачија је ситуација код това бројлера који се претежно организује за познатог купца.

Индустријске кланице у различитом обиму набављају животиња из своје производње или са средњих и већих пољопривредних газдинстава. Занатски објекти - мале кланице и месаре откуп обављају по правили и по потреби директно или преко купаца животиња и са малих газдинстава, а често и са сточних пијаца. Већи број животиња које се гаје у пограничним регионима ка БиХ и Црној Гори пласирају се на дата тржишта. Цена живе ваге стоке често варира и последица је нестабилног тржишта услед неконтролисане често и прекомерне производње, повећања или смањења увоза или извоза.

У Србији постоји преко 400 кланица и месара, од чега су само десетак великих индустријских, а укупни капацитети прераде су значајно већи у односу на постојећу производњу (Министарство привреде, 2019). Највећи број прерадних капацитета представљају мали објекти: месаре и занатске кланице. Ова категорија објеката кланица/месара има мали обим клања, низак степен прераде и мали пословни промет. У највећем броју случајева коље се пар животиња недељно. Продаја се обавља у сопственим објектима, и то углавном свеже месо, споредни производи клања и основне краткотрајне месне прерађевине. Неконкурентност малих занатских објеката у односу на велике системе је довела ове месаре у ситуацију да почну са продајом прженог меса и/или производњом производа који се не могу наћи у понуди великих кланица и супермаркета (чварци, цигерице и сл.). У овој категорији се налазе и месаре које покушавају да пронађу своје место на тржишту са специфичним производима попут суцука, лесковачког роштиљ меса, локалног кулена, овчије стеље и сл. Мали број производа је резултат употребе само основне опреме, лошијег квалитета сировине, недостатка знања за проширење палете производа и немогућности пласмана на тржиште. Ови мали занатски објекти не придају значај амбалажи, паковању, маркетингу и дистрибуцији, а није ни успостављена комуникација са потрошачима. Поставља се питање одрживости ових објеката у будућности, а њихов број је

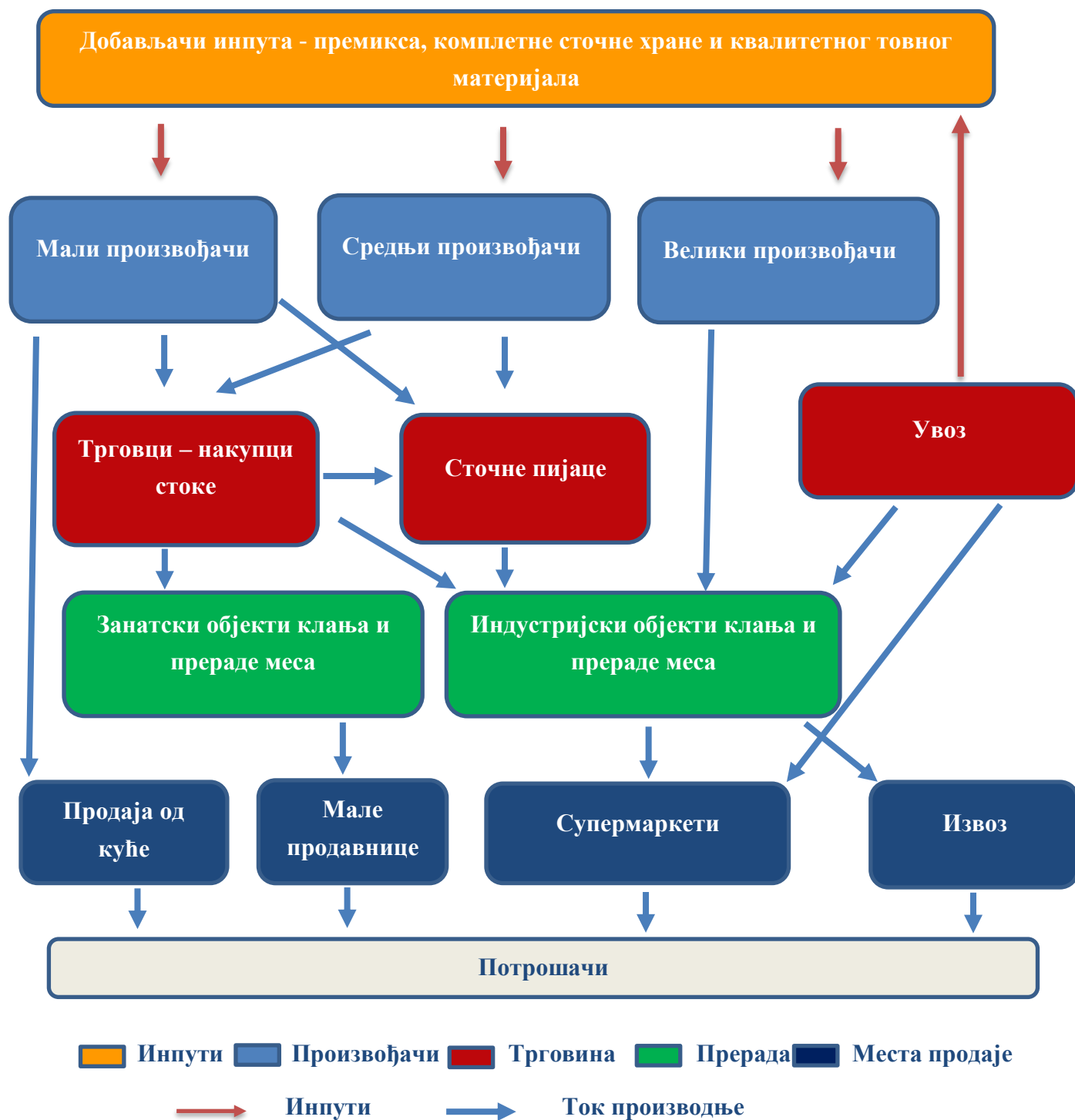
све мањи и мањи. Једна од могућности за опстанак и развој ових малих месара је производња одређених традиционалних производа који се не производе у индустријским објектима.

Велике индустријске кланице су углавном изграђене још у време СФРЈ и старе су најмање 30-40 година. Сprovedена је њихова приватизација и имају по правилу предимензиониране капацитете али упркос томе већином успешно економски послују. Један број ових кланица има заокружен вертикални ланац који обухвата сопствене фарме и производњу хране за животиње. Само неке од њих имају своје малопродајне објекте - Индустрија меса - Матијевић ДОО и Yuhor.

Фокус производње је на задовољењу потреба домаћег тржишта, уз пласирање одређених количина меса и месних прерађевина на регионалним тржиштима. Изражен је тренд коришћења познатих робних марки, мада се са развојем супермаркета користе све више и њихови брендови.

Комисија за заштиту конкуренције Републике Србије и Национална алијанса за локални економски развој (НАЛЕД) представили су 29.05.2018. године резултате прве фазе секторске анализе тржишта малопродаје хране, пића и дуванских производа у Републици Србији. Укупно се у Републици Србији налази се преко 5.500 малопродајних објеката, а највећих десет малопродајних ланаца учествује са 55% у укупном промету малопродаје. Почетком 2018. године највеће учешће на тржишту малопродаје у Србији имали су Делез (21%) и Меркатор /ИДЕА, Меркатор С, Рода (16%). Поред њих ДИС, Универекспорт, Аман, Гомекс, Метро, Суперверо и од скоро и Лидл учествују на тржишту са укупно близу 20% малопродаје.

Шема број 1 - Тржишни ланац производње и прераде меса у Републици Србији

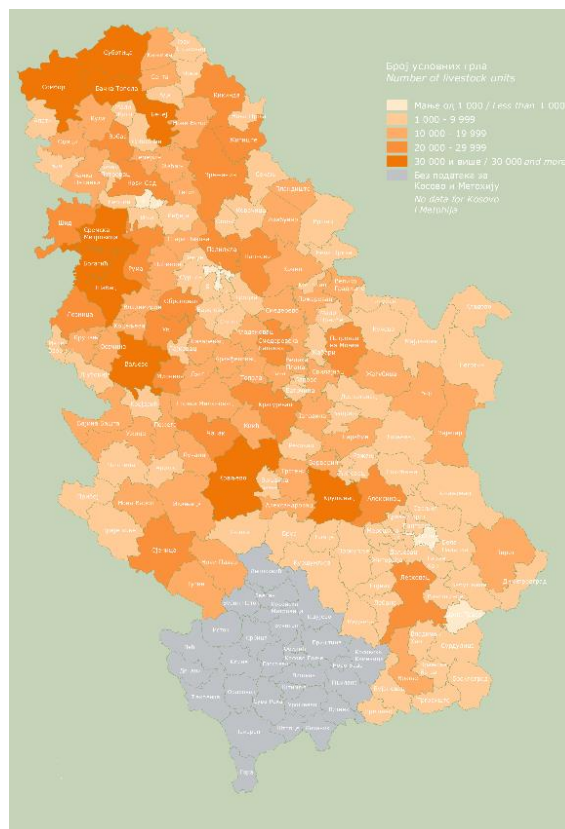

5. РЕГИОНАЛНЕ ВАРИЈАЦИЈЕ И ДИСПАРИТЕТИ

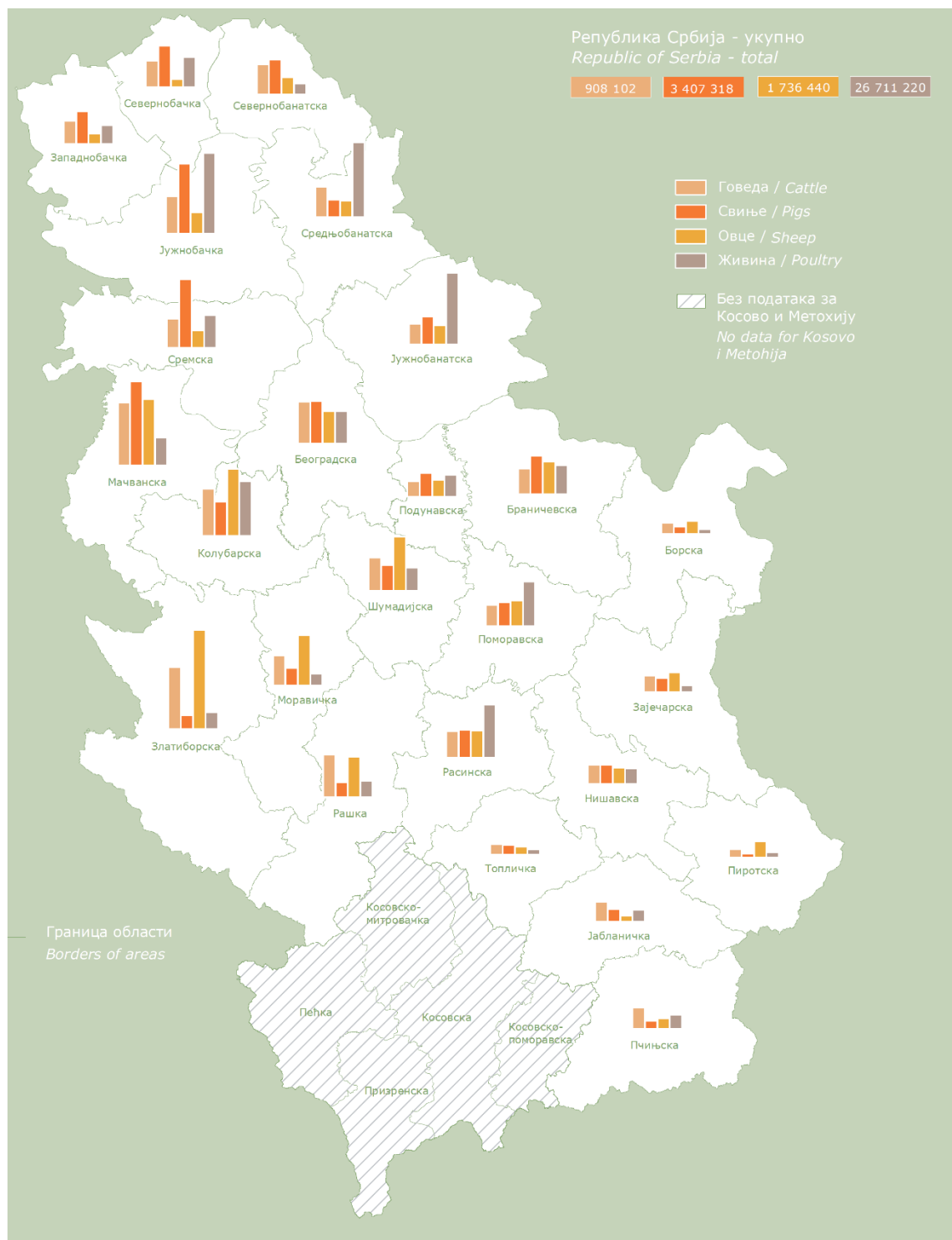
Анализа прикупљених података Анкете о структури пољопривредних газдинстава 2018. године потврђује да је удео пољопривредних газдинстава која се баве сточарством сличан у свим регионима Србије и да се креће од 72,9% у Региону Војводине до 79,1% у Региону Шумадије и Западне Србије.

Према Попису пољопривреде из 2012. године, територијално посматрано према броју УГ свих врста домаћих животиња, сточарство је најзаступљеније у Региону Шумадије и Западне Србије (39,8%) и Региону Војводине (34%), док је мање развијено у Региону Јужне и Источне Србије (20,7%) као и у Београдском региону (5,5%). Према густини дистрибуције УГ сточарство је најмање заступљено у источној и југо-западној Србији. Појединачно, највећи број УГ узгаја се у Мачванском округу са густином од 1,1 УГ/ха коришћене пољопривредне површине. У 2012. години просечна густина сточарске производње у Републици Србији износила је 0,6 УГ/ха коришћене пољопривредне површине. На карти број 1 представљен је према Попису 2012. године број условних грла по општинама, а на карти број 2 сточни фонд Републике Србије по окрузима.

Карта број 1 – Број условних грла по општинама у Републици Србији (РЗС, 2013)

Карта број 2 - Густина УГ по окрузима у Републици Србији по врстама животиња у процентима (РЗС, 2013)

На карти број 3 приказана је према резултатима Пописа пољопривреде из 2012. године густина УГ по општинама у Републици Србији где једна тачка представља 1000 УГ.

Карта број 3- Густина УГ по општинама у Републици Србији (Поповић 2014)

Резултати Пописа пољопривреде из 2012. године јасно указују да је у Републици Србији присутна регионалност сточарске производње, која је резултат расположивости производних ресурса и делимичне специјализације. Гледано од севера ка југу, може се закључити да се у Војводини узгаја највећи број свиња (41%) и живине (45%). Регион Шумадије и Западне Србије је водећи по узгоју броја говеда (46%), оваца (60%) и пчелињих друштава (41%), док се у Региону Јужне и Источне Србије највише узгајају козе (38%) и пчелиња друштва (35%) (Поповић 2014). На картама 4-7 приказана је заступљеност по општинама говеда (једна тачка 200 говеда), свиња (тачка 1000 свиња), оваца и коза (зелена тачка 500 оваца и црвена тачка 500 коза) као и живине (једна тачка 5000 живине) (Поповић 2014).

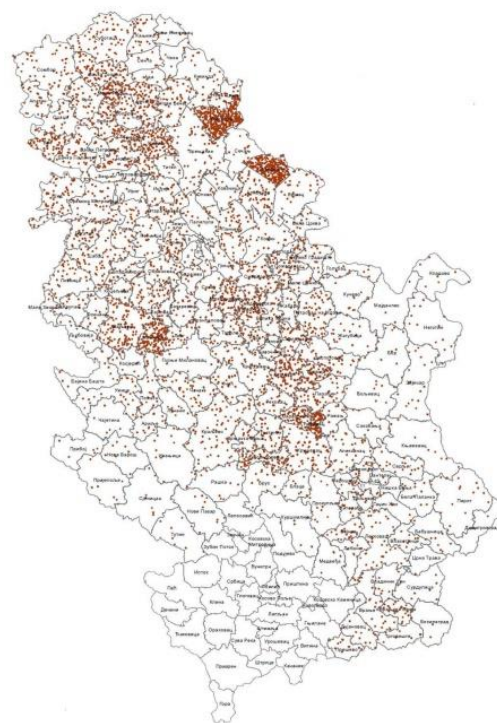
Карта број 4 - Заступљеност говеда по општинама

Карта број 5 – Заступљеност свиња по општинама

Карта број 7 – Заступљеност оваца и коза по општинама Карта број – Заступљеност живине по општинама

Према Анкети из 2018. године географска распоређеност укупног броја пољопривредних газдинстава класификованих по типовима производње, по регионима, указује на следеће регионалне специфичности пољопривреде Србије:

- Највећи проценат газдинстава специјализованих за узгој свиња и живине (42,2%) налази се у Региону Војводине;
- Највећи проценат пољопривредних газдинстава специјализованих за узгој говеда, оваца и коза (62,9%), као и мешовитих пољопривредних газдинстава налази се у Региону Шумадије и Западне Србије.

Анкета о структури пољопривредних газдинстава спроведена је 2018. године на укупно 98.385 газдинстава, а која је обухватила испитивање економске користи од пољопривреде као и од других активности. Прерада меса се одвијала на 7659 пољопривредних газдинстава, и то на 73 у Београдски региону, 277 у Региону Војводине, 5695 у Региону Шумадије и Западне Србије и 1614 Региону Јужне и Источне Србије. Највише газдинстава из Региона Шумадије и Западне Србије користи прераду меса за остваривање додатних прихода, њих 5695 од 38932 обухваћених Анкетом, односно 14,63%. Резултати Анкете потврђују процене да се у Републици Србији прерадом месом бави близу 25.000 пољопривредних газдинстава.

У табели број 31 наведен је почетком децембра 2019. године број одобрених објеката за клање, расецање и прераду меса по окрузима (Регистар Управе за ветерину).

Велика већина објеката за клање, расецање и прераду је сконцентрисана у неколико округа Републике Србије:

• Сремски	59 објеката;
• Јужно-бачки	45 објеката;
• Београд	45 објеката;
• Златиборски округ	42 објеката;
• Западно-бачки	30 објеката;
• Мачвански	24 објекта.

Табела број 31 – Одобрени објекти за клање, расечање и прераду меса децембар 2019. године (Регистар Управе за ветерину)

Округ	Комбиновани објекти за клање, расечање и прераду		Објекти за клање		Објекти за клање и расечање	
	црвеног меса	белог	црвеног меса	белог	црвеног меса	белог
Борски	3	1	1	0	0	0
Браничевски	4	0	1	0	2	2
Град Београд	20	5	13	2	4	1
Зајечарски	1	1	3	0	0	0
Западно-бачки	19	3	5	2	1	0
Златиборски	29	0	10	0	2	1
Јабланички	3	0	1	1	0	1
Јужно-банатски	9	2	2	0	1	1
Јужно-бачки	35	4	1	2	1	2
Колубарски	7	0	2	1	1	2
Косовски	0	0	1	0	0	0
Косовско-митровачки	0	0	1	0	0	0
Мачвански	15	1	6	1	1	0
Моравички	3	0	10	2	0	0
Нишавски	3	0	2	0	1	0
Пећки	0	0	3	0	0	0
Пиротски	0	0	1	0	0	0
Подунавски	2	2	5	0	1	2
Поморавски	5	5	0	1	2	1
Пчињски	0	0	1	0	0	1
Расински	6	2	6	1	1	1
Рашки	10	0	6	2	0	3
Северно-банатски	3	1	0	1	0	1
Северно-бачки	11	2	4	0	0	1
Средње-банатски	4	1	4	0	1	1
Сремски	39	5	11	2	2	0
Топлички	1	0	1	1	0	0
Шумадијски	3	0	4	2	0	1
Укупно	235	35	105	21	21	22

6. SWOT АНАЛИЗА ЗА СЕКТОР ПРОИЗВОДЊЕ И ПЕРЕРАДЕ МЕСА

Табела број 32 - SWOT анализа сектора меса у Републици Србији (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats - снаге, слабости, прилике, претње)

Предности	Слабости
- Добри агро-климатски услови за пољопривредну производњу - Довољна површина обрадивог земљишта, пашњака и ливада за производу хране за животиње - Одличан квалитет и квантитет произведене хране за животиње - Људски ресурси - задовољавајући број пољопривредника који желе да се баве сточарством - Дуга традиција и добро позната технологија производње и прераде меса - Успостављен законодавни и институционални оквир у сектору производње и прераде меса - Континуирано све већа потражња меса и производа од меса на регионалном, европском и светском нивоу - Могућност извоза меса и производа од меса у ЕУ из већег броја одобрених објекта за клање, расецање и прераду меса - Већа потражња потрошача за производима домаће производње - Постојање газдинстава средње величине и занатских објеката клања, расецања и прераде меса који могу уз инвестициону помоћ да унапреде своју производњу - Постојање повољних региона за заснивање органске производње - Постојање великог броја образовних и научних институција	- Недовољно стабилна и предвидљива национална политика сектора производње и прераде меса - Недостатак материјалних средстава и слаби финансијски потенцијал за развој сектора производње и прераде меса - Национални систем подстицаја који није у довољној мери усмерен на инвестиције него претежно на директна плаћања - Велика зависност пољопривредника од подстицаја преко директних плаћања - Ниска продуктивност и конкурентност сектора производње и прераде меса - Неповољни демографски трендови и социјална структура - Недовољна едукација произвођача и малих прерађивача меса - Недовољан ниво усклађености производње са стандардима здравља и добробити животиња, безбедности хране и заштите животне средине - Неадекватне биосигурносне мере у сточарској производњи, - Тренд смањења становништва које се бави пољопривредом, посебно сточарством - Застарела механизација, опрема и објекти производње и прераде меса - Слабе способности управљања газдинствима - Недовољно познавање стандарда ЕУ у области здравља и добробити животиња, безбедности хране и заштите животне средине

	- Недовољни капацитети и ниво управљања стајњаком и отпадним водама - Недовољно функционалан и ефикасан систем нешкодљивог уклањања животињских лешева и отпадака животињског порекла - Недовољно коришћење обновљивих извора енергије - Недостатак свеобухватне саветодавне подршке и обука - Слаба повезаност истраживања и развоја у пољопривредно-прехрамбеном сектору
Могућности	Опасности
- Хармонизација и имплементација националног законодавства у складу са ЕУ легислативом - Повећање извоза због боље усклађености са ЕУ стандардима - Већа подршка из државног буџета за пољопривреду и прехрамбену индустрију у циљу модернизације, повећања производње и веће конкурентност - Коришћење предприступне помоћи ЕУ за рурални развој - ИПАРД 3 програма - Усмереност мера аграрне политике ка већој заштити потрошача и усклађености са прописима ЕУ, промовисању квалитета и безбедности хране - Развој тржишта и брендирање - развој конкурентних производа на глобалном тржишту, брендирање аутохтоних производа, брендирање чисте земље и здраве хране, маркетинг и боља продаја производа - Могућност повећања прихода смањењем трошкова производње - Развој органске и одрживе пољопривреде - Могућност синергије пољопривреде и туризма - производња традиционалне, аутохтоне и органске хране као и пласман кроз туризам	- Недовољно разумевање значаја сточарства у оквиру пољопривреде и неопходности обезбеђења прехрамбене сигурности становништва - Недостатак сарадње и једнодимензионални приступ у креирању стратешких циљева - недовољна и некоординисана сарадња надлежних институција као и јавног сектора са приватним - Високи трошкови испуњења стандарда добробити и здравља животиња, безбедности и квалитета хране, као и заштите животне средине - Социо-економски проблеми - депопулација у руралним подручјима, недовољни људски ресурси, старо становништво - Појава нарочито опасних заразних болести животиња које могу утицати на домаћу потрошњу и извоз - Климатске промене и непредвиђене природне катастрофе - Смањење односно флукуација цене меса и производа од меса на регионалном, европском и светском тржишту - Слаба едукованост произвођача, прерађивача као и купаца и њихов отпор при усвајању нових пракси

- Подршка руралном развоју - промена структуре пољопривредног становништва и запошљавање младих

7. ПОТРЕБЕ ЗА ИНВЕСТИЦИЈАМА, УКЉУЧУЈУЋИ ПРИСТУП КРЕДИТИМА

Почетком децембра 2019. године у Регистрима Управе за ветерину налазило се 6.346 регистрованих објеката за узгој и тов домаћих животиња, као и 439 одобрених објеката за клање, расецање и прераду меса.

Велика већина објеката за узгој и тов је изграђена још у времену СФРЈ и зеленог плана пољопривреде, тако да су стари, а и коришћена опрема је углавном застарела. Потребе за инвестицијама су директно повезане за начином интензивног или екстензивног узгоја домаћих животиња, броја јединки на газдинству као и епизоотиолошке ситуације у држави.

Имајући у виду престанак вакцинације против класичне куге свиња, појаву афричке куге свиња у региону и у Србији, као и обавезу спровођења мониторинга на салмонеле код живине, увођење високих биосигурносних мера је приоритетно у два подсектора производње меса, код узгоја и това свиња и пернате живине.

Сам ниво инвестиција зависи од величине и типа производње и највиши је код изградње односно реконструкције репродуктивних фарми свиња где износи од 3600 до 5000 евра по крмачи (процена проф. др Витомир Видовић, 2019). Дате инвестиције не обухватају само изградњу, реконструкцију или опремање објеката за узгој/тов него и објеката за скупљање, прераду и збрињавање отпада (споредни производи животињског порекла укључујући стајњак), изградњу, инсталацију и опремање система за производњу енергије из обновљивих извора као и увођење биосигурности на газдинству (објекти за безбедно уклањање уинутих животиња, изградња фиксних ограда око фарми и дезинфекционих баријера).

Код објеката за клање, расецање и прераду меса ниво инвестиција зависи од капацитета и тренутног стања објекта као и могућности његове реконструкције или неопходности изградње новог. Веома илустративан пример потребних финансијских ресурса је „гринфилд“ инвестиција месне индустрије Жито групе у Осијеку у Хрватској која је износила 70 милиона евра, обухватајући засебне линије производње пршута - Prosciutto

Pannonico, производње трајних салама - Salami Aurea као и производње трајних месних производа као што су печеница, буђола и сланина - Copadio.

Тржиште пољопривредних кредита у Србији није препрека развоју сектора производње и прераде меса. Пољопривредни произвођачи имају приступ кредиту под повољним условима са ниском каматом, процес самог одобравања не траје дуго и постоји могућност уписа колатерала на брз и ефикасан начин. Окружење је стабилно, а цена капитала је ниска што утиче на то да су камате пољопривредних кредита значајно смањене.

Портфолио кредита континуирано расте, све је већа конкуренција међу банкама и ниво лоших пласмана се константно смањује. Тржиште пољопривредних кредита није у потпуности развијено и мали је удео кредита у односу на потребе. Велики проблем имају мали пољопривредници пошто све већи број банака излази из малих пољопривредних кредита. Управо зато се повећава портфолио, али истовремено опада број корисника кредита. Портфолио на укупан дуг пољопривредних кредита бележи константни раст, који марта 2007. године први пут прелази 100 милиона евра, јуна 2016. стиже до 400 милиона а 2018. премашује 600 милиона евра. С друге стране, број клијента опада не као последица мале потражење него промена пословних стратегија банака. Мали пољопривредници су за краткорочне потребе окренути по правилу потрошачким кредитима. За инвестиционе кредите камате за мале произвођаче су и за 50% више од оних које плаћају мала и средња предузећа, али упркос томе значајно су ниже него пре 2010. године. Тако тренутно пољопривредник са добром кредитном историјом, покривеношћу колатералом и захтеваним кредитом који је интересантан банкама (од преко 100 хиљада ЕУР па навише) може да рачуна на камату везану за Еуро од око или чак испод 3%. Што се смањује износ то се камата повећава.

Пољопривредно осигурање у Србији није развијено и поред велике потребе, субвенција државе и бројних донаторских напора да се оно унапреди. У Србији је готово искључиво присутно осигурање штете (indemnity insurance) засновано на надокнади индивидуалне штете. Постоје покушаји увођења индексираног осигурања (index based insurance) који су до сада били неуспешни. Република Србија субвенционише премије осигурања у износу од 40%, али и поред расположивих подстицаја није примећено значајније повећање заинтересованости пољопривредних произвођача који се баве сточарством за куповину осигурања. Основни разлози за неразвијено пољопривредно осигурање леже у чињеници да је оно скупо за мале пољопривреднике као и у могућности добијања „ad hoc“ компензација од стране државе.

8. НАЦИОНАЛНЕ ПОЛИТИКЕ И РЕГУЛАТИВА

Прописи Републике Србије када су у питању здравље и добробит животиња као и безбедност хране су у великој мери усклађени са прописима Европске Уније.

Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Србије има план да у току 2020. и 2021. године донесе већи број закона и подзаконских аката који ће пренети одредбе нових прописа Европске Уније:

- Уредбе ЕУ 2016/429 о преносивим болестима животиња,
- Уредбе ЕУ 2017/625 о службеним контролама и другим службеним активностима којима се осигурава примена прописа о храни и храни за животиње, правила о здрављу и добробити животиња, здрављу биља и средствима за заштиту биља.

Поред тога неопходно је по посебном приоритету што пре унапредити:

- контролу нарочито опасних болести животиња и започети додељивање статуса слободних газдинстава према Директиви 64/432/ЕЕЗ,
- систем службених контрола и других службени активности,
- службену контролу трихинеле у месу у складу са Уредбом ЕУ 2015/1375,
- идентификацију и регистрацију животиња и унапредити следљивост промета,
- биосигурност на газдинствима који се баве сточарством.

Влада Републике Србије донела је почетком јануара 2017. године Националну стратегију за унапређење објеката у којима се послује храном животињског порекла. Уредба о категоризацији и поступку унапређења објеката у којима се послује храном животињског порекла објављена је у "Службеном гласнику РС", 21. децембра 2018. године и почела је да се примењује се од 1. марта 2019. године.

У Републици Србији је од велике важности доношења Закона о уређењу тржишта пољопривредних производа којим би се прописали начин и мере уређења тржишта у појединим секторима пољопривредних производа, а у складу са Уредбом (ЕУ) 1308/2013 о успостављању заједничке организације тржишта пољопривредних производа. Република Србија треба да донесе и одговарајуће прописе који ће ускладити класирање трупова у складу са захтевима већ наведене Уредбе ЕУ 1308/2013.

Закон о интегрисаном спречавању и контроли загађивања животне средине ("Сл. гласник РС", бр. 135/2004 и 25/2015) је усклађен са правним тековинама Европске уније укључујући пре свега ЕУ директиву о индустријским емисијама 2010/75/EU. Овим законом уређују се

услови и поступак издавања интегрисане дозволе за постројења и активности која могу имати негативне утицаје на здравље људи, животну средину или материјална добра, врсте активности и постројења, надзор и друга питања од значаја за спречавање и контролу загађивања животне средине.

Уредба о врстама активности и постројења за које се издаје интегрисана дозвола (Сл. гласник РС, бр. 84/05) прописала је која су постројења из сектора меса обухваћена поступком издавања интегрисане дозволе:

- кланице са производним капацитетом већим од 50 тона на дан,
- објекти са производним капацитетом финалних производа већим од 75 тона на дан,
- постројења за одлагање и рециклажу животињских лешева и животињског отпада са капацитетом третмана већим од 10 тона на дан,
- објекти за тов живине или свиња са капацитетом већим од 40.000 бројлера, 2.000 товљеника и 750 крмача.

Пољопривредне активности на газдинствима могу допринети великом броју еколошки негативних појава:

- ацидификацији земљишта (NH_3 , SO_2 , NO_x),
- еутрофикације воде (N, P),
- смањењу озонског омотача (CH_3Br),
- повећању ефекта стаклене баште (CO_2 , CH_4 , N_2O),
- исушивању,
- локалних сметњи у виду непријатног мириса и буке,
- дифузног ширења тешких метала и пестицида.

Правилник о условима које треба да испуњавају објекти за животињске отпатке и погони за прераду и обраду животињских отпадака (Сл. Гласник РС, бр. 94/17 и 94/19) делимично прописује захтеве ЕУ нитратне директиве 91/676/ЕЕЗ којом се врши заштита и спречавање даљег прекомерног загађивања подземних и питких вода нитратима. Газдинства на којима се одвија узгој животиња морају да имају објекат за складиштење животињских излучевина који својим капацитетом треба да обезбеде прикупљање стајњака за период од најмање три месеца.

Прописи Републике Србије који се односе на заштиту животне средине намећу потребу озбиљних инвестиција у сектору производње и прераде меса, тако да је више него потребна финансијска подршка за испуњавање нових националних односно ЕУ захтева.

9. АНАЛИЗА ТРЕНУТНИХ И ПЛАНИРАНИХ МЕРА ПОДРШКЕ КРОЗ ИНТЕРВЕНЦИЈЕ ИЗ НАЦИОНАЛНОГ БУЏЕТА И ЊИХОВА КОМПЛЕМЕНТАРНОСТ СА ИПАРД ПРОГРАМОМ

Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије, као дугорочни стратешки документ, представља основ за доношење средњерочних развојних докумената у области пољопривреде, и то Националног програма за пољопривреду за период 2018-2020. године и Националног програма руралног развоја од 2018. до 2020. године. Наведени програми садрже детаљне трогодишње планове и динамику реализације мера, као и основне активности прилагођавања националне пољопривредне политике одговарајућим шемама Заједничке пољопривредне политике у претприступном периоду (МПШВ, 2019)

Република Србија на субвенције и подстицаје у пољопривреди издваја око четири одсто републичког буџета, што је мање од износа предвиђеног Законом о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју ("Сл. Гласник РС", бр. 10/2013, 142/2014 и 103/2015). Подстицаји у пољопривреди и руралном развоју имплементирају се на основу одговарајућих подзаконских прописа, којима су ближе дефинисани услови за остваривање права на подстицаје, као и начини остваривања тих права. Анализом структуре ових средстава може се недвосмислено утврдити да њихов највећи део одлази на директна плаћања.

У Републици Србији на основу Закона о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју и годишњој Уредби о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју реализују се следеће врсте подстицаја:

- 1) директна плаћања,
- 2) подстицаји мерама руралног развоја,
- 3) посебни подстицаји
- 4) кредитна подршка,
- 5) IPARD подстицаји.

Обим средстава за директна плаћања за 2019. годину износио је 17.220.314.000 динара обухватајући и следеће врсте подстицаја усмерене ка сектору производње меса:

- подстицаје за квалитетне приплодне млечне краве, квалитетне приплодне товне краве и бикове, квалитетне приплодне крмаче и нерастове, квалитетне приплодне овце и овнове, козе и јарчеве, родитељске кокошке тешког типа, родитељске

кокошке лаког типа, родитељске ћурке, квалитетне приплодне матице рибе шарана и квалитетне приплодне матице рибе пастрмке, у износу од 4.267.322.000 динара;

- подстицаје за тов јунади, тов јагњади, тов јаради и тов свиња у износу од 1.100.000.000 динара;
- подстицаје за краве дојиље у износу од 20.000.000 динара;
- и подстицаје за краве за узгој телади за тов у износу од 800.000.000 динара.

Директна плаћања, у зависности од врсте подстицаја током 2019. године исплаћују се у одговарајућим максималним износима, и то за:

- подстицаје за квалитетне приплодне млечне краве у износу од 25.000 динара по грлу;
- подстицаје за квалитетне приплодне товне краве и бикове у износу од 25.000 динара по грлу;
- подстицаје за квалитетне приплодне овце и овнове, козе и јарчеве у износу од 7.000 динара по грлу;
- подстицаје за квалитетне приплодне крмаче и нерастове у износу од 15.000 динара по грлу;
- подстицаје за родитељске кокошке тешког типа у износу од 60 динара по грлу;
- подстицаје за родитељске ћурке у износу од 300 динара по грлу;
- подстицаје за тов јунади у износу од 15.000 динара по грлу у тову;
- подстицаје за тов јагњади у износу од 2.000 динара по грлу у тову;
- подстицаје за тов јаради у износу од 2.000 динара по грлу у тову;
- подстицаје за тов свиња у износу од 1.000 динара по грлу у тову;
- подстицаје за краве дојиље у износу од 30.000 динара по грлу;
- и подстицаје за краве за узгој телади за тов у износу од 20.000 динара по грлу.

Обим средстава за подстицаје за мере руралног развоја за 2019. годину износио је 4.727.500.000 динара и то за следеће врсте подстицаја усмерене ка сектору производње меса:

а) унапређење конкурентности и то за:

- инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства
 - за инвестиције за набавку нових машина и опреме за унапређење примарне сточарске пољопривредне производње у износу од 420.000.000 динара,
 - за инвестиције за набавку квалитетних приплодних грла за унапређење примарне сточарске пољопривредне производње у износу од 300.000.000 динара
 - за подршку инвестицијама за изградњу и опремање објеката у износу од 500.000.000 динара;

- инвестиције у прераду и маркетинг пољопривредних и прехранбених производа и производа рибарства и то за:
 - подршку унапређења квалитета вина и ракије и пољопривредно-прехранбених производа у износу од 3.000.000 динара,
 - контролне маркице за пољопривредно-прехранбене производе и евиденционе маркице за вино у износу од 500.000 динара,
 - набавку опреме у сектору меса, млека, воћа, поврћа и грожђа, као и производње вина, јаких алкохолних пића и пива у износу од 95.000.000 динара;
 - управљање ризицима (регрес за премију осигурања за усеве, плодове, вишегодишње засаде, расаднике и животиње) у износу од 600.000.000 динара.
- b) подстицаје за очување и унапређење животне средине и природних ресурса и то за:
- органску сточарску производњу у износу од 100.000.000 динара;
 - очување животињских генетичких ресурса у износу од 120.000.000 динара;
 - очување животињских генетичких ресурса у банци гена у износу од 2.000.000 динара;
- c) подстицаје за диверсификацију дохотка и унапређење квалитета живота у руралним подручјима и то за:
- унапређење економских активности на селу кроз подршку непољопривредним активностима у износу од 110.000.000 динара;
 - подршку младима у руралним подручјима у износу од 200.000.000 динара;
 - спровођење активности у циљу подизања конкурентности у смислу додавања вредности кроз прераду, као и за увођење и сертификацију система квалитета хране, органских производа и производа са ознаком географског порекла на газдинствима у износу од 95.000.000 динара, од чега за:
 - подстицаје за спровођење активности у циљу подизања конкурентности кроз увођење и сертификацију система квалитета хране, органских производа и производа са ознаком географског порекла у износу од 5.000.000 динара,
 - подстицаје за спровођење активности у циљу подизања конкурентности кроз диверсификацију економских активности кроз подршку инвестицијама у прераду и маркетинг на пољопривредном газдинству у износу од 90.000.000 динара;
- d) подстицаје за припрему и спровођење локалних стратегија руралног развоја у укупном износу од 35.000.000 динара;
- e) подстицаје за унапређење система креирања и преноса знања у укупном износу од 387.000.000 динара.

Обим средстава за кредитну подршку у пољопривреди износио је за 2019. годину 400.000.000 динара, а обим средстава за посебне подстицаје 230.000.000 динара укључујући и подстицаје за спровођење одгајивачких програма, ради остваривања одгајивачких циљева у сточарству у износу од 145.000.000 динара.

Државна ревизорска институција Републике Србије је 17. децембра 2019. године објавила Извештај о ревизији сврсисходности пословања „Ефективност подстицаја у сточарству“. Иако је у периоду 2016–2018. године Република Србија из Буџета издвојила око 28 милијарди динара за подстицаје у сточарству, није дошло до повећања броја грла код појединих врста животиња, производње меса и повећања извоза у области сточарства (Државна ревизорска институција - ДРИ, 2019).

Државна ревизорска институција је закључила:

- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде управљањем није обезбедило стабилну и предвидиву политику у систему подстицаја у сточарству,
- Управа за аграрна плаћања не успева да обради све захтеве корисника за подстицаје у сточарству па, из године у годину, неизмирене обавезе из претходних година чине око 35% планираних средстава у текућој години,
- И поред погодних природних ресурса за развој сточарства, мере подстицаја у сточарству нису довеле до значајног напретка у извозу и обиму производње посматраних врста животиња.

Државна ревизорска институција је препоручила Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде да треба да:

- Обезбеди планска документа којима ће се на краткорочном нивоу, по годинама, утврдити остварење циљева, очекиван резултат, као и облик, врста, намена и обим подстицаја,
- Обезбеди неопходне услове да се подстицајна средства реализују у разумним роковима да би се обезбедила сигурност пољопривредних произвођача,
- Утврди разлоге зашто мере подстицаја у сточарству нису довеле до значајног напретка у извозу и обиму производње посматраних врста животиња и предложи решења за даљи развој сточарске производње.

У самом извештају приказано је просечно учешће сваке врсте подстицаја у укупним средствима опредељеним за подстицаје у пољопривреди и руралном развоју. У периоду 2013–2017. године од укупних средстава опредељено је 86,79% за директна плаћања, 9,57% за мере подршке руралном развоју, 1,59% за посебне подстицаје и 2,05% за кредитну подршку.

Националне мере руралног развоја у Републици Србији, иако имају значајан удео у приходима произвођачима, не доприносе повећању конкурентности сектора производње и прераде меса и неопходно је дати већи приоритет подршци инвестицијама а не директним плаћањима. Када су директна плаћања у питању подстицаје за то треба узети за квалитет односно за класирање трупова у складу са захтевима Европске уније. По посебном приоритету Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде треба да утврди разлоге зашто и поред мера подстицаја у сточарству није дошло до значајнијег повећања обима производње и извоза живих животиња, меса и производа од меса и да приступи стратешком решавању дуги низ година нагомиланих проблема сточарске производње у Републици Србији.

Након потписивања финансијског споразума између Владе Републике Србије и Европске комисије омогућено је од 12. јуна 2018. године спровођење ИПАРД 2 програма у Републици Србији који се тренутно реализује кроз две мере:

- Мера 1 – Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава;
- Мера 3 – Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства.

Специфични циљеви за сектор меса за Мету 1 ИПАРД 2 програма су:

1. Помоћ одрживим газдинствима (20 до 1.000 говеда; 150 до 1.000 оваца и/или коза; 100 до 10.000 свиња, 30 до 400 крмача, 4.000 до 50.000 бројлера), да унапреде услове држања животиња и стандарде заштите животне средине, као и да унапреде производну инфраструктуру и опрему која се користи на газдинству како би се постигла боља одрживост и конкурентност на тржишту ЕУ.
2. Већа, специјализована газдинства за производњу меса (више од: 1.000 говеда, 1.000 оваца, 10.000 свиња, 400 крмача и 50.000 бројлера) подршку могу да остваре кроз инвестиције које се односе на складиштење и дистрибуцију стајњака и достизање стандарда ЕУ у области животне средине и добробити животиња.

Специфични циљеви за сектор меса за Мету 3 ИПАРД 2 програма су:

1. Увођење нових технологија, унапређење технолошких процеса и производа у циљу постизања боље позиције на домаћем и међународном тржишту
2. Увођење система безбедности и квалитета хране (GHP, GMP, HACCP и ISO)
3. Побољшање третмана и управљање споредним производима животињског порекла

Лице остварује право на ИПАРД подстицаје за прераду и маркетинг у сектору меса и ако испуњава ветеринарско-санитарне услове за прераду меса у складу са прописима којима се

уређује ветеринарство. Ако је подносилац захтева кланица право на ИПАРД подстицаје за прераду и маркетинг у сектору меса остварује и ако има утврђен минимални капацитет клања за: 10 говеда или 50 оваца или 50 свиња или 5.000 јединки живине на дан.

Обим средстава за ИПАРД подстицаје износио је на основу Уредбе о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју у 2019. години 6.073.500.000 динара, од чега 1.521.375.000 динара буџетских средстава и 4.552.125.000 динара средстава финансијске помоћи Европске уније за финансирање ИПАРД подстицаја.

Средства су била расподељена у одговарајућим укупним износима према јавним позивима, и то:

- 1) Мера 1 – Први јавни позив у укупном износу од 684.022.211 динара, од чега 171.005.553 динара буџетских средстава и 513.016.658 динара средстава финансијске помоћи Европске уније за финансирање ИПАРД подстицаја;
- 2) Мера 1 – Други јавни позив у укупном износу 555.761.895 динара, од чега 138.940.474 динара буџетских средстава и 416.821.421 динара средстава финансијске помоћи Европске уније за финансирање ИПАРД подстицаја;
- 3) Мера 3 – Први јавни позив у укупном износу 878.498.105 динара, од чега 219.624.526 динара буџетских средстава и 658.873.579 динара средстава финансијске помоћи Европске уније за финансирање ИПАРД подстицаја;
- 4) Мера 1 – Трећи јавни позив у укупном износу 1.722.633.764 динара, од чега 430.658.441 динара буџетских средстава и 1.291.975.323 динара средстава финансијске помоћи Европске уније за финансирање ИПАРД подстицаја;
- 5) Мера 3 – Други јавни позив у укупном износу 2.232.584.025 динара, од чега 561.146.006 динара буџетских средстава и 1.671.438.019 динара средстава финансијске помоћи Европске уније за финансирање ИПАРД подстицаја.

Када је реч о Мери 1 ИПАРД програм 2014-2020 Републике Србије до сада је објављено пет јавних позива:

- Први јавни позив се односио на инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава за куповину нове опреме и механизације – укупно 85 поднетих захтева;
- Други јавни позив се односио на инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава за куповину новог трактора – укупно 393 поднета захтева;
- Трећи јавни позив односио се на инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава за изградњу и опремање објеката и куповину нове опреме и механизације – укупно 151 поднет захтев;

- Четврти јавни позив се односио на инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава за куповину новог трактора – рок за подношење пријава до 25. новембра 2019. године;
- Пети јавни позив се односио на инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава за куповину нове опреме и механизације – рок за подношење пријава до 23. децембра 2019. године.

За Меру 3 ИПАРД програм 2014-2020 Републике Србије објављена су два јавна позива:

- Први јавни позив се односио на инвестиције у физичку имовину у вези са прерадом и маркетингом пољопривредних производа и производа рибарства – набавка нове опреме, укупно 26 поднетих захтева и
- Други јавни позив у оквиру ове мере се односио на инвестиције у изградњу и набавку нове опреме, укупно 81 поднет захтев.

За Меру 1 и Меру 3 у оквиру Првог, Другог, Трећег, Четвртог и Петог јавног позива укупно је поднето 736 захтева, и то 629 захтева за Меру 1 (85% од укупног броја поднетих захтева) и 107 захтева (15%) за Меру 3.

На основу обрађених захтева закључно са 31.10.2019. године, укупни трошкови за Меру 1 и Меру 3 износе 148.834.065 ЕУР, од чега 103.394.793 ЕУР (69%) за Меру 1 - Први, Други и Трећи позив, односно 45.439.272 ЕУР (31%) за Меру 3.

У оквиру Мере 1 за прва три позива поднето је 629 захтева, 85 за Први позив, 393 поднета захтева за Други позив и 151 захтев за Трећи позив.

У оквиру Мере 1, у укупном броју поднетих захтева (629) Сектор усеви (житарице, уљарице, шећерна репа) остварује највеће учешће од 48% (303 захтева), затим Сектор воће и поврће 33% или 210 захтева (воће 29% - 185 захтева, поврће 4% - 25 захтева). Сектор месо учествује са 11% (71 захтева), Сектор млеко учествује са 6% (40 захтева), док се 5 поднетих захтева третира као неразврстани (некомплетни захтеви).

У укупним прихватљивим трошковима за инвестицију највеће учешће такође је остварио Сектор усеви - 47%, док је Сектор воће и поврће остварио нешто ниже учешће – 41% (воће 30% и поврће 11%). Сектор млеко и Сектор месо остварују учешће у укупним прихватљивим трошковима за инвестицију од по 6%.

На основу доступних података може се недвосмислено закључити да најмање интересовање са становишта поднетих предлога пројеката потенцијални ИПАРД корисници су исказали за инвестиције у сточарску производњу: набавку опреме за штале, за мужу и исхрану стоке.

За Први, Други и Трећи позив Мере 1 поднети захтеви према типу инвестиција су обухватили:

- 25 захтева за изградњу нових оперативних зграда - Сектор млеко и месо;

- 15 захтева за складиштење стајњака и опрема за руковање стајњаком;
- 10 захтева за опрему за припрему сточне хране;
- 5 захтева за обновљиве извори енергије;
- и по 2 опрему за штале и за опрему за исхрану стоке.

У оквиру Мере 3 у оквиру прва два позива поднето је 107 захтева, са укупним захтеваним трошковима у износу од 45.439.273 ЕУР.

У оквиру Мере 3, у укупном броју поднетих захтева за оба позива Сектор воће и поврће остварује надполовично учешће од 61%. Следећи сектор по учешћу у укупном броју поднетих захтева је Сектор прераде меса/кланице, са 9 поднетих захтева и учешћем од 8%, док Сектор прераде млека и млечних прерађевина са 5 поднетих захтева остварује исто толико учешће у укупном броју поднетих захтева у оквиру Мере 3 (5%). 28 поднетих захтева или 26% третира се као неразврстани захтеви.

Посматрано са становишта укупних прихватљивих трошкова за инвестицију за одобрене захтеве, Сектор воће и поврће у укупним наведеним трошковима у оквиру Мере 3 достиже највеће учешће од 88%. Сектор прераде меса/кланице у укупним прихватљивим трошковима за инвестицију за одобрене захтеве остварује учешће од 8%, док у наведеном показатељу Сектор млеко и прерада мелека учествује са 4%.

У Сектору прераде меса, закључно са 31.10.2019. године, од укупно 9 поднетих захтева за модернизацију предузећа за прераду меса, одобрен је један захтев са укупним прихватљивим трошковима за инвестицију у износу од 0,8 милиона ЕУР.

Анализом тренутних мера подршке кроз интервенције из националног буџета Владе Републике Србије може се закључити да се оне допуњују односно да су комплементарне са мерама из ИПАРД 2 програма.

Уочено је преклапање једне мере руралног развоја која се односи на подршку инвестиције у прераду и маркетинг пољопривредних и прехранбених производа и производа рибарства - набавку опреме у сектору меса, млека, воћа, поврћа и грожђа, као и производње вина, јаких алкохолних пића и пива. У оквиру Мере 3 ИПАРД 2 програма у Републици Србији – инвестиције у физичку имовину, а које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства, нису дефинисани специфични критеријуми прихватљивости објекта који се баве расецањем и/или прерадом меса. Због тога је неопходно за Мери 3 ИПАРД 3 програма дефинисати специфичне критеријуми прихватљивости објекта са минималним капацитетом расецања и/или прераде од 500 kg меса дневно. На овај начин објекти малих капацитета расецања и прераде меса могу добити подршку инвестиције у прераду и маркетинг из националног буџета Републике Србије, а средњих капацитета преко Мере 3 ИПАРД 3 програма.

10. ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕПОРУКЕ

Током претходних тридесет година сектор производње и прераде меса Републике Србије изгубио је своје некада веома цењено место на захтевном европском и светском тржишту, а поред драстичног смањења извоза пао је животни стандард становништа и куповна моћ што је допринело ниској потрошњи меса. Према подацима Привредне коморе Србије, производња меса у Србији за две деценије опала је са 650.000 на 450.000 тона годишње. Од минимума производње меса која је 2013. године била 441.000 тона претходних неколико година дошло је повећања производње која је 2018. године износила 517.000 тона.

Услед неповољног статуса заразних болести животиња у Републици Србији сектор производње и прераде меса је суочен са немогућношћу извоза одређених врста меса и производа од меса. Поред овог кључног проблема за подсектор производње и прераде свињског меса, генерално цео сектор је суочен са изазовом повећања конкурентности и то и када су и цена и квалитет у питању. Уситњеност сточарске производње и неодговарајући расни састав, пре свега свиња, представљају реалност у Републици Србији и поскупљују производњу и чине је неконкурентном. Последиčno у Републици Србији се производи око 75 килограма меса по становнику, а сама производња је превасходно окренута потребама домаћег тржишта које троши приближно онолико колико се и произведе.

Услед спровођења вакцинације против класичне куге свиња и немогућности извоза свињског меса и термички необрађених производа са свињским месом, када је овај подсектор у питању, Република Србија дуго времена није била присутна на тржишту ЕУ. Додатно и транзит пошиљки које садрже свињско месо или термички необрађене производе са свињским месом није дозвољен кроз државе чланице ЕУ што ствара проблем при извозу у Руску Федерацију, а ова техничка баријера након престанка вакцинације у децембру 2019. године може бити у догледно време отклоњена.

Након појаве крајем јула 2019. године у Републици Србији афричке куге свиња дошло је драстичног смањења извоза меса и производа од меса на инострана тржишта, пре свега на тржишта држава потписница ЦЕФТА споразума. Применом Споразума о стабилизацији и придруживању између Србије и ЕУ дошло до укидања односно снижавања царина тако да су на домаћем тржишту наши произвођачи суочени са великом конкуренцијом моћне индустрије меса из ЕУ. Укратко није никада била овако тешка ситуација сектора производње и прераде меса у Републици Србији.

Одобрени објекти из времена СФРЈ за извоз у ЕУ и САД су у великој већини затворени или раде са малим а не пројектованим извозно оријентисаним капацитетима. Задруге не функционишу, дошло је до пропасти великих државних и друштвених фарми, не постоји организовано тржиште као и планирана и уговорена производња. Као последица транзиције и процеса приватизације вишеструко је смањен број газдинстава у статусу правних лица која се баве крупном сточарском производњом. Након приватизације објеката месне индустрије, изузев пар изолованих случајева, нови власници нису инвестирали у примарну сточарску производњу, коју су смањили или чак угасили.

Претходних година дошло је драматичног смањења броја животиња које се узгајају и тове у Републици Србији и то пре свега свиња и говеда. Поређењем стања броја животиња на дан 1. децембра 2018 у односу на 1. децембар 2006. године у Републици Србији укупан број говеда мањи је за 20,61%, свиња за 30,43% и живине за 2,19 %, а већи је број оваца за 10,03% и коза за 20,99%.

Велика већина објеката за узгој и тов морају да побољшају услове држања животиња и стандарде заштите животне средине, пре свега биосигурност на газдинству, као и да унапреде производну инфраструктуру и опрему како би се постигла боља одрживост и конкурентност на тржишту. Сама производња мора бити економичнија и ефикаснија.

У Републици Србији велики број објеката за клање, расечање и прераду су стари, са застарелом технологијом и опремом, и немају задовољене стандарде заштите животне средине. Након доношења у децембру 2018. године Уредбе о категоризацији и поступку унапређења објеката у којима се послује храном животињског порекла очекује се током наредних година смањење броја објеката за клање, расечање и прераду меса. Почетком децембра 2019. године у Регистру Управе за ветерину одобрених објеката који се баве клањем, расечањем и прерадом меса налазио се 361 објекат црвеног меса (говеда, свиње, оваце, коњи) и 78 објеката белог меса (пернате живине). Већи број тренутно одобрених објеката за домаће тржиште неће бити у могућности да инвестира у прилагођавање ЕУ стандардима и неће опстати на тржишту.

Као императив намеће се потреба модернизације прерађивачких капацитета које ће допринети повећању продуктивности, конкурентности и укупних перформанси прерађивачког сектора и испуњења захтева ЕУ стандарда. Осим тога, ове инвестиције ће олакшати и боље позиционирање производа на домаћем тржишту и допринети повећању извоза.

Република Србија је претходних неколико година драстично изменила спољнотрговинске билансе меса, полупроизвода и производа од меса, а од 2013. године увоз је већи него извоз.

Република Србија од суфицита који је 2010. године износио 78,7 милиона долара дошла до дефицита који је 2018. године био 31,1 милион долара. Тако је 2018. године увезено 56 хиљада тона свињског меса и 16,7 хиљада тона производа од меса. Ови подаци указују на више него алармантну ситуацију у подсектору свињског меса, у којем се од 2013. године око 10% домаће потрошње подмирује увозом.

Србија извози мале количине меса и месних производа и то пре свега у земље потписнице ЦЕФТА споразума. Ово тржиште дужи временски период представља најзначајније и једино релативно стабилно тржиште за извоз српског меса и производа од меса, са просечним учешћем између 70 и 80 процената у укупном извозу. Реално се не може очекивати даљи раст пласмана услед засићења на ЦЕФТА тржишту, а с друге стране појава афричке куге свиња довела је до престанка извоза свињског меса и термички необрађених производа са свињским месом.

Након политичког и економског сукоба између Руске Федерације и ЕУ, краткотрајно је повећан извоз свињског меса у из Србије у Русију током 2014. и 2015. године али дати раст није био одржив и убрзо је драстично опао. Место на руском тржишту уместо ЕУ заузели су много конкурентнији од Србије произвођачи, пре свега Бразил, а и сама Русија је претходних година повећала сопствену производњу меса.

Током 2018. године из Србије у Турску извезено је 3.600 тона јунетине, а током 2019. године дошло је до престанка извоза. То је довело до вишка товних јунади на тржишту тако да је Републичка дирекција за робне резерве била принуђена да интервенише и преузме за сада 500 јунади.

У сваком случају за очување позиције на домаћем тржишту као и значајније присуство и препознатљивост како на тржишту ЕУ тако и Русије потребна су велика улагања у производњу и маркетинг, што без помоћи државе је тешко остварљиво чак и за највеће компаније из овог сектора.

У условима нестабилних цена, месна индустрија може да помогне примарним произвођачима да смање своје ризике у производњи тако што би им нудили фиксне уговоре са гарантованим ценама или уговоре са могућношћу прилагођавања сходно променама улазних трошкова и тржишних цена. У том случају сточари би могли организовати своју производњу са сигурном зарадом, а последично и планирати своје инвестиције.

Србија има одговарајуће предуслове да буде конкурентна у производњи говеђег меса, иако су трендови доста слаби, производња за извоз је толико ниска да не задовољава ни 10 одсто одобрених квота ЕУ за извоз бејби бифа. Говедарска производња није технолошки

компликована нити захтева пуно интензивног рада, а потребни су простор и земљиште. Због тога треба подстицати узгој у систему крава теле нарочито у екстензивним крајевима Републике Србије као и омогућавање коришћења пашњака у затвореним и полузатвореним резервоатима и националним парковима. Попут говеда, и за производњу меса оваца и коза може се организовати екстензиван узгој и тов, а сами држаоци могу проширити своје активности укључујући и производњу сира и вертикално интегрисати своју производњу финализацијом и директном продајом.

У свињарству и живинарству где апсолутно преовлађује интензивна производња неопходне су огромне инвестиције како у објекте тако и у опрему, унапређење технолошког поступка узгоја и това, услова држања и исхране као и унапређење расног састава. Смањивањем трошкова производње и повећањем квалитета и ова два подсектора могу да повећају своју конкурентност и да очувају и прошире свој удео на домаћем тржишту и да повећају извоз.

Ради јачања сектора производње и прераде меса потребно је систематски радити на повећању и подизању квалитета примарне производње, повезивању примарних произвођача и кланица, развоју, заштити и афирмисању традиционалних производа, успостављању стандарда квалитета и здравствене безбедности производа, подизању нивоа знања, развоју нових производа као и ширењу тржишта ка ЕУ, Руској Федерацији, Кини, Ирану, Уједињеним Арапским Емиратима.

За сектор меса могу се дати следеће препоруке Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде:

1. Унапредити јавно приватни дијалог у сектору производње и прераде меса који би за циљ имао доношење, имплементацију, периодично преиспитивање и унапређење стратегије одрживог развоја сектора меса,
2. По посебном приоритету треба убрзати усглашавање националних прописа са правним тековинама ЕУ (измене и допуне Закона о ветеринарству, доношење Закона о уређењу тржишта пољопривредних производа, доношење Правилника о класирању трупова, Правилника о регистрацији, односно одобравању објеката за узгој, држање и промет животиња),
3. Неопходно је унапредити систем идентификације и регистрације животиња, на првом месту свиња код којих би требало везати број ушних маркица са бројем газдинства, увести систем додељивања статуса газдинстава слободних од болести животиња, побољшати следљивост дуж целог ланца производње, успоставити ефикасан начин службене контроле заснован на анализи ризика,

4. Увести за националне подстицаје пољопривреде и руралног развоја обавезу поштовања захтева прописа везаних за здравље и добробит животиња (cross compliance приступ),
5. Прописати обавезне минималне биосигурносне захтеве за газдинства који се баве узгојем животиња, пре свега свиња,
6. Успоставити ефикасан систем нешкодљивог уклањања животињских лешева и отпадака животињског порекла,
7. Како постојеће мере подстицаја у сточарству нису довеле до значајног напретка у обиму производње и извоза, потребно је преиспитати дате мере подстицаја и треба дати већи приоритет подршци инвестицијама, а не директним плаћањима,
8. Успоставити систем подстицаја, али и плаћања према класи трупа односно према квалитету меса,
9. Подстицати унапређење технологије, продуктивности и економичности примарне сточарске производње изградњом нових или реконструкцијом постојећих објеката, увођењем система биосигурности, побољшања расног састава и генетског потенцијала као и оптимизације држања и исхране животиња,
10. Подржати дугорочно партнерско повезивањем примарне производње са прерадом - кланицама/месарама,
11. Неопходно је подржати инвестиције у модернизацију прерађивачких капацитета које ће допринети повећању продуктивности, конкурентности и укупних перформанси сектора и задовољењу ЕУ стандарда. а истим у одређеној мери обухватити и велике произвођаче,
12. Пружити подршку у успостављању ефикасног система преношења знања и обука произвођача и прерађивача у сектору меса,
13. Посебан приорит представља подстицање хоризонталне интеграције произвођача у произвођачке организације, као и вертикалне интеграције узгоја животиња са прерадом,
14. Подржати и промовисати производњу без ГМО, органску производњу, традиционалних производа, географски заштићених производа као и премијум односно производа вишег квалитета,
15. Подржати комплетну следљивост производње, прераде и промета меса, полупроизвода и производа од меса са јасним истицањем порекла.

10.1 ОПШТИ И СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВЕ ИПАРД 3 ПРОГРАМА ЗА СЕКТОР ПРОИЗВОДЊЕ И ПРЕРАДЕ МЕСА

Након потписивања финансијског споразума између Владе Републике Србије и Европске комисије омогућено је од 12. јуна 2018. године спровођење ИПАРД 2 програма у Републици Србији који се тренутно реализује кроз две мере:

- Мера 1 – Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава;
- Мера 3 – Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства.

Како је у току је припрема процедуралног оквира за акредитацију и осталих мера, реално је њихово укључење у ИПАРД 3 програм и то следећих мера:

- Мера 4 – Мере у области пољопривреде, заштите животне средине, климе и органске производње, која има основни циљ мере стицање искуства у спровођењу и увођење методологија и пракси ЕУ у овај сектор;
- Мера 5 – Припрема и имплементација Локалних развојних стратегија (LEADER приступ) које треба да допринесе развоју цивилног друштва и јачању социјалног дијалога унутар руралних средина. Подршка добром управљању, подстицање запошљавања и развој људског капитала, уз спровођење мере кроз локална партнерства омогућава одрживи развој руралних подручја;
- Мера 7 – Диверсификација пољопривредних газдинстава и развој пословања, која за циљ има повећање степена развоја економских активности у руралним подручјима, уз могућност стварања нових радних места, што ће директно увећати приход газдинстава;
- Мера 9 – Мера која је усмерена на техничку помоћ у вези са спровођењем ИПАРД програма, а сам циљ ове мере је помоћ у спровођењу и надзору програма.

Акредитација преосталих мера ЕУ предприступне помоћи Републике Србије је од непроцењивог значаја у области руралног развоја у периоду 2021-2027. године.

МЕРА 1 - ИНВЕСТИЦИЈЕ У ФИЗИЧКУ ИМОВИНУ ПОЉОПРИВРЕДНИХ ГАЗДИНСТАВА

ОПШТИ ЦИЉЕВИ:

1. подржати произвођаче у примарној пољопривредној производњи у усклађивању са правилима ЕУ, стандардима, политикама и праксама са циљем чланства у ЕУ;
2. подржати економски, социјални и територијални развој, са циљем паметног, одрживог и инклузивног раста, кроз развој физичког капитала;
3. одговорити на изазове климатских промена кроз промовисање ефикасне употребе ресурса;
4. повећати продуктивност, квалитет производа и смањити трошкове производње;
5. унапредити конкурентност локалних произвођача и прилагодити се захтевима домаћег и иностраног тржишта.
6. повећати вредност пољопривредне производње додавањем вредности примарним производима кроз више фазе прераде;
7. унапредити хоризонталну интеграцију пољопривредних произвођача преко успостављања произвођачких организација.

МЕРА 3 - ИНВЕСТИЦИЈЕ У ПРЕРАДУ И МАРКЕТИНГ ПОЉОПРИВРЕДНИХ ПРОИЗВОДА И ПРОИЗВОДА РИБАРСТВА

ОПШТИ ЦИЉЕВИ:

1. омогућити пољопривредно-прехрамбеном сектору да се избори са притиском конкуренције подржавајући његову модернизацију и ефикасност производње;
2. прогресивно усклађивање са правилима и стандардима ЕУ у погледу заштите животне средине, безбедности хране и квалитета производа, здравља и добробити животиња и следљивости у ланцу исхране и управљању отпадом (споредним производима животињског порекла);
3. јачати конкурентност прехрамбене индустрије у одабраним секторима прилагођавајући се захтевима домаћег и иностраног тржишта, и техничко-технолошко унапређење сектора.
4. одговорити на изазове климатских промена промовисањем производње из обновљивих извора.

МЕРА 1 - ИНВЕСТИЦИЈЕ У ФИЗИЧКУ ИМОВИНУ ПОЉОПРИВРЕДНИХ ГАЗДИНСТАВА

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ:

1. да се првенствено помогне одрживим малим и средњим газдинствима да достигну ЕУ стандарде здравља и добробити животиња као и заштите животне средине, као и да унапреде производну инфраструктуру и опрему, а у циљу достизања одрживости и конкурентности на тржишту ЕУ;
2. да се подстакне повећање вредности пољопривредне производње додавањем вредности примарним производима подршком виших фаза прераде на газдинствима;
3. да се обезбеди подршка већим специјализованим газдинствима за инвестиције које се односе на ЕУ стандарде биосигурности, добробити животиња, складиштења и руковања стајњаком, и/или отпада и/или отпадних вода, као и прераде на газдинствима и директног стављања на тржиште сопствене производње;
4. да се поспешу хоризонтална интеграција пољопривредних произвођача пружањем подршке произвођачким организацијама.

МЕРА 3 - ИНВЕСТИЦИЈЕ У ПРЕРАДУ И МАРКЕТИНГ ПОЉОПРИВРЕДНИХ ПРОИЗВОДА И ПРОИЗВОДА РИБАРСТВА

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ :

1. подржати инвестиције у објекте за клање, расецање и прераду, како би се ускладили са стандардима ЕУ;
2. омогућити увођење нових технологија, побољшање процеса и производа у циљу постизања боље позиције на домаћем и међународном тржишту;
3. подржати увођење система безбедности и квалитета хране (GHP, GMP, HACCP и ISO), укључујући ИТ хардвер и софтвер за праћење, контролу и управљање производњом;
4. подржати побољшање третмана и управљање отпадом и отпадним водама;
5. подржати инвестиције у обновљиве изворе енергије;
6. подржати инвестиције у прерадне капацитете домаћих произвођачких група организованих као произвођачке организације.

10.2 ПОТЕНЦИЈАЛНИ КОРИСНИЦИ

Ради побољшање конкурентности треба пружити шансу гринфилд инвестицијама и за Мери 1 и за Мери 3 ИПАРД 3 програма. Веома је тешко проценити број корисника, укључујући и потенцијално нове произвођаче или произвођаче са тренутно малим капацитетима, који би желели да испуне специфичне критеријуме капацитета у тренутку подношења захтева за одобравање исплате подстицаја.

Поред тога, категоризација објеката за клање, расецање и прераду меса је у току, тако да није доступан прецизан број објеката категорије 2. и 3.

Број потенцијалних корисника за Мери 1 ИПАРД 3 програма који већ задовољавају специфичне критеријуме прихватљивости за одређене подсекторе (капацитет објекта) је следећи:

- за говеда – од 40 до 1000 животиња – 1.058 пољопривредних газдинства,
- за овце и/или козе - од 200 до 1000 животиња - 230 пољопривредних газдинства,
- за свиње – од 300 до 10000 животиња - 642 пољопривредна газдинства ,
- за бројлере – од 5.000 до 50.000 у турнусу - 632 пољопривредна газдинства.

Број потенцијалних корисника за Мери 3 ИПАРД 3 програма а који већ задовољавају специфичне критеријуме прихватљивости (капацитет производње) је следећи:

- кланице са минималним дневним капацитетима клања: 10 говеда или 50 свиња или 50 оваца/коза – око 100 објеката;
- кланице живине са минималним дневним капацитетима клања од 5.000 бројлера - око 20 објеката;
- објекти за прераду меса са минималним дневним капацитетима од 500 кг – око 200 објеката.

Када су произвођачке организације у Републици Србији има тренутно око 800 пољопривредних задруга које би поред других облика удруживања произвођача били потенцијални корисници Мере 1 и Мере 3 ИПАРД 3 програма.

10.3 СПЕЦИФИЧНИ КРИТЕРИЈУМИ ПРИХВАТЉИВОСТИ

Право на ИПАРД 3 програм подстицаја у сектору меса за меру 1 треба да остварује лице које је уписано у Регистар пољопривредних газдинстава и налази се у активном статусу и то:

- 1) физичко лице – носилац комерцијалног породичног пољопривредног газдинства;
- 2) предузетник;
- 3) привредно друштво;
- 4) произвођачка организација.

Лице које остварује право на одобравање пројекта у сектору меса треба да:

- 1) у Регистру има пријављен одговарајући сточни фонд (податке о врсти животиња и броју газдинства (НID) на којима се држе или узгајају);
- 2) има објекат уписан у регистар у складу са посебним прописом који уређује упис у Регистар објеката, односно Регистар одобрених објеката, и то капацитета: до 1.000 говеда или 1.000 оваца и коза или 400 крмача или 10.000 товних свиња или 50.000 бројлера по турнусу односно има уписан објекат за производњу родитељског јата кокошака тешког типа.

Лице које има објекат капацитета више од 1.000 говеда или више од 1.000 оваца или коза или више од 400 крмача или више од 10.000 товних свиња или више од 50.000 бројлера по турнусу, требао би да остварује право на одобравање пројекта само за:

- 1) унапређење биосигурности на фарми;
- 2) изградњу складишних капацитета за стајњак и/или специфичну опрему и механизацију за манипулацију и коришћење стајњака;
- 3) инвестиције у производњу енергије из обновљивих извора на газдинству;
- 4) инвестиције у објекте и опрему за прераду на газдинству.

Напомена: Специфични критеријум који се тиче објекта корисник треба да испуни у тренутку подношења захтева за одобравање исплате подстицаја. Такође, капацитет постојећег објекта се сабира са капацитетом новог објекта и овај збир не сме прећи максимално дозвољени капацитета. Такође, капацитети за узгој оваца и коза се сабирају уколико подносилац има обе врсте животиња на газдинству.

Право на ИПАРД 3 програм подстицаје у сектору мяса за меру 3 инвестиција у прераду и маркетинг пољопривредних производа и производа рибарства требао би да остварује:

- 1) предузетник
- 2) привредно друштво;
- 3) произвођачка организација .

Право на подстицаје треба да имају само микро, мала и средња правна лица, као што је дефинисано у члану 6. Закона о рачуноводству (Службени Гласник Републике Србије“ 62/2013 и 30/2018) односно да не прелазе два од следећих критеријума:

- 1) просечан број запослених 250;
- 2) пословни приход 35.000.000 ЕУР у динарској противвредности;
- 3) просечна вредност пословне имовине (израчуната као аритметичка средина вредности на почетку и на крају пословне године) 17.500.000 ЕУР у динарској противвредности.

Лице може да остварује право на ИПАРД 3 подстицаје за Меру 3 ако испуњава ветеринарско-санитарне услове у складу са прописима којима се уређује ветеринарство у тренутку подношења захтева за одобравање исплате подстицаја и ако има утврђени минимални капацитет клања од 10 говеда или 50 свиња или 50 оваца или 5.000 бројлера или 500 ћурака и гусака дневно или расечања или прераде од 500 kg мяса дневно.

Објекат који се налази на Листи одобрених објеката Генералног директората Европске комисије за здравље и безбедност хране DG SANTE не може да оствари подршку за већ одobreне подсекторе производње за извоз у ЕУ.

Предузећа која нису обухваћена дефиницијом малих и средњих предузећа, али запошљавају мање од 750 запослених и имају годишњи промет који не прелази 200 милиона ЕУР, такође могу бити прихватљива, али у овом случају подршка се може доделити само за улагања посебно намењена потпуном усклађивању објекта са релевантним ЕУ стандардима и то за:

- управљање отпадом и отпадним водама;
- побољшање енергетске ефикасности;
- производњу енергије из обновљивих извора.

Напомена: Специфичне критеријуми прихватљивости корисник треба да испуни у тренутку подношења захтева за одобравање исплате подстицаја.

10.4 ПРИХВАТЉИВЕ ИНВЕСТИЦИЈЕ И ТРОШКОВИ

ИПАРД ПОДСТИЦАЈИ ЗА ИНВЕСТИЦИЈЕ У ФИЗИЧКУ ИМОВИНУ ПОЉОПРИВРЕДНИХ ГАЗДИНСТАВА

• ЛИСТА ПРИХВАТЉИВИХ ИНВЕСТИЦИЈА И ТРОШКОВА

2. ОПШТИ ТРОШАК
2.1. Трошкови за припрему пројекта и техничке документације, као што су накнаде за архитекте, инжењере и друге консултантске накнаде;
2.2. Трошкови израде студија о процени утицаја на животну средину;
2.3. Трошкови припреме документације за ИПАРД подстицаје (консултантске услуге);
2.4. Трошкови припреме студија изводљивости и осталих студија везаних за пројекат/бизнис план
ЛИСТА ПРИХВАТЉИВИХ ТРОШКОВА У ВЕЗИ СА ИЗГРАДЊОМ
4. ГРАЂЕВИНСКИ РАДОВИ
4.1. Припремни радови
4.2. Рушење и демонтажа
4.3. Земљани радови
4.4. Бетонски радови
4.5. Армирано-бетонски радови
4.6. Инсталатерски радови
4.7. Столарски радови
4.8. Зидарски радови
4.9. Изолациони радови
4.10. Кровнопокривачки радови
4.11. Готове конструкције и елементи
4.12. Противпожарни резервоари и хидрантске мреже
5.2. ЗАНАТСКИ РАДОВИ
5.1. Лимарски радови

5.2. Столарски радови
5.3. Браварски радови
5.4. Стаклорезачки радови
5.5. Гипсани радови
5.6. Подне и зидне облоге
5.7. Каменорезачки радови
5.8. Керамички радови
5.9. Подполагачки радови
5.10. Молерски радови и тапацирање
5.11. Фасадни радови
6. ИНСТАЛАТЕРСКИ РАДОВИ
6.1. Електро-инсталациони радови
6.2. Водоводни и канализациони радови
6.3. Гасне инсталације
6.4. Инсталације централног грејања
6.5. Инсталације противпожарних резервоара и хидрантске мреже
8. ПЕЈЗАЖНИ РАДОВИ И ПРИЛАЗНИ ПУТЕВИ
8.1. Уређење екстеријера
8.2. Изградња унутрашњих путева
8.3. Потпорни и заштитни зидови
8.4. Асфалтирање
1.2. СЕКТОР МЕСА
1.2.1. Изградња и/или реконструкција
1.2.1.1. Изградња и/или реконструкција објеката за тов и смештај стоке, укључујући објекте/просторе за: осемењавање; чекалишта; прасилишта; одгајивалишта; товилишта; гајење; смештај подмлатка; безбедно одлагање уинулих животиња; смештај машина и опреме; смештај производа животињског порекла и простирке; инсталацију опреме за вентилацију, климатизацију и грејање; противпожарни резервоари и хидрантска мрежа; пратеће енергетске објекте, укључујући и изградњу дренажног система и система за снабдевање водом (укључујући бунаре), гасом, струјом (укључујући коришћење генератора) и канализациони систем

1.2.1.2. Изградња и/или реконструкција објеката за чување сточне хране са пратећом опремом
1.2.1.3. Изградња и/или реконструкција објеката за прикупљање, обраду, паковање, складиштење и одлагање чврстог стајњака, полутечног/осоке и течног стајњака, укључујући инсталацију опреме
1.2.1.4. Изградња и/или реконструкција фиксних ограда око фарме и дезинфекционих баријера, дренажних система и система за снабдевање водом (бунари), грејања и електричних система на газдинству (коришћење агрегата; укључујући софтвер)
1.2.1.5. Изградња објеката за пречишћавање отпадних вода и управљање отпадом
1.2.1.6. Изградња и/или реконструкција постројења за производњу електричне и топлотне енергије из обновљивих извора за коришћење на газдинству: соларне енергије, енергија ветра, биомасе, биогаса, геотермалне енергије и других видова обновљивих извора енергије) укључујући повезивање постројења на дистрибутивну мрежу.
1.2.1.7. Изградња и/или реконструкција унутрашње мреже путева и паркинг места у оквиру фарме (простор у власништву газдинства)
1.2.1.8. Изградња и/или реконструкција управне зграде са пратећим објектима (канцеларије за лиценциране ветеринаре и ветеринарске инспекторе, просторије за одмор радника, просторије за пресвлачење и санитарне просторије, складиште за средства за чишћење, прање и дезинфекцију)
1.2.2. Опрема, машине и механизација
1.2.2.1. Машине и опрема за руковање и транспорт чврстог, полутечног/осоке и течног стајњака укључујући и: транспортере за стајњак; уређаје за мешање полутечног/осоке и течног стајњака; пумпе за пражњење резервоара; сепараторе за полутечни/осоку и течни стајњак; машине и механизацију за утовар чврстог стајњака; специјализоване приколице за транспорт чврстог стајњака и цистерне за транспорт полутечног/осоке/течног стајњака, укључујући и пратећу опрему за полутечни/осоку и течни стајњак.
1.2.2.2. Опрема за обраду и паковање стајњака
1.2.2.3. Подне решетке
1.2.2.4. Опрема за лежишта, боксове и халтере
1.2.2.5. Опрема за прасилишта, одгајивалишта, товилишта, просторе за крмаче (чекалишта), просторе за ведрове, објекте за осемењавање, и опрема за прашење
1.2.2.6. Завесе за затварање пролаза у штали/стаји
1.2.2.7. Машине и опрема за припрему, транспорт и складиштење сточне хране, као и за храњење и напајање животиња (приколице за прикупљање, превоз и истовар сена; млинови и блендери/мешаоне за припрему сточне хране; опрема и дозатори за концентровану сточну храну; екстрактори/екструдер; транспортери; микс приколице и дозатори за кабасту сточну храну; хранилице; појилице; балирке; омотачи бала и силажни комбајн; косилице; прикључни сакупљачи и растурачи сена)
1.2.2.8. Машине и опрема за припрему и транспорт простирке
1.2.2.9. Опрема за идентификацију животиња и чување података
1.2.2.10. Сточне ваге, рампе за утовар/истовар, торови за усмеравање и обуздавање животиња

1.2.2.11. Опрема за третман папака
1.2.2.12. Системи за прскање током летњих врућина
1.2.2.13. Четке за самочишћење говеда
1.2.2.14. Опрема за чишћење и дезинфекцију објеката и уређаја
1.2.2.15. Опрема за безбедно уклањање угинулих животиња
1.2.2.16. Опрема за физички, хемијски и биолошки третман отпадних вода и управљање отпадом
1.2.2.17. Опрема за спречавање загађења ваздуха
1.2.2.18. Инвестиције у инсталације за производњу електричне и топлотне енергије из обновљивих извора енергије за коришћење на газдинству: соларне енергије, енергије ветра, биомасе, биогаса, геотермалне енергије и других видова обновљивих извора енергије, укључујући повезивање постојења на дистрибутивну мрежу
1.2.2.19. Опрема за превенцију ширења болести и контролу болести
1.2.2.20. Опрема и уређаји за вентилацију, противпожарну заштиту, климатизацију и грејање (укључујући инкубаторе и „вештачку квочку” за живинарнике), укључујући алармни систем са генератором
1.2.2.21. Опрема за смештај родитељског јата
1.2.2.22. Опрема за фиксне ограде и електричне ограде за пашњаке/ливаде
1.2.2.23. Опрема за управну зграду са пратећим објектима (канцеларије за лиценциране ветеринаре и ветеринарске инспекторе, просторије за одмор радника, просторије за пресвлачење и санитарне просторије, складиште за средства за чишћење, прање и дезинфекцију)

**ИПАРД ПОДСТИЦАЈИ ЗА ИНВЕСТИЦИЈЕ У ФИЗИЧКУ ИМОВИНУ КОЈЕ СЕ
ТИЧУ ПРЕРАДЕ И МАРКЕТИНГА ПОЉОПРИВРЕДНИХ ПРОИЗВОДА И
ПРОИЗВОДА РИБАРСТВА**

ЛИСТА ПРИХВАТЉИВИХ ИНВЕСТИЦИЈА И ТРОШКОВА

2. ОПШТИ ТРОШАК
2.1. Трошкови за припрему пројекта и техничке документације, као што су накнаде за архитекте, инжењере и друге консултантске накнаде 2.2. Трошкови израде студије о процени утицаја на животну средину 2.3. Трошкови припреме документације за ИПАРД подстицаје (консултантске услуге) 2.4. Студије изводљивости и друге студије у вези са пројектом/бизнис планови

ЛИСТА ПРИХВАТЉИВИХ ТРОШКОВА У ВЕЗИ СА ИЗГРАДЊОМ
4. ГРАЂЕВИНСКИ РАДОВИ
4.1. Припремни радови 4.2. Рушење и демонтажа 4.3. Земљани радови 4.4. Бетонски радови 4.5. Армирано-бетонски радови 4.6. Инсталатерски радови 4.7. Столарски радови 4.8. Зидарски радови 4.9. Изолациони радови 4.10. Кровнопокривачки радови 4.11. Готове конструкције и елементи
5.2. ЗАНАТСКИ РАДОВИ
5.1. Лимарски радови 5.2. Столарски радови 5.3. Браварски радови 5.4. Стаклорезачки радови 5.5. Гипсани радови 5.6. Подне и зидне облоге 5.7. Каменорезачки радови 5.8. Керамички радови 5.9. Паркетарски радови 5.10. Молерски радови и тапацирање 5.11. Фасадни радови

6. МОНТАЖНИ РАДОВИ
6.1. Електро-инсталациони радови
6.2. Водоводни и канализациони радови
6.3. Гасне инсталације
6.4. Инсталације централног грејања
8. ПЕЈЗАЖНИ РАДОВИ И ПРИЛАЗНИ ПУТЕВИ
8.1. Уређење екстеријера
8.2. Изградња унутрашњих путева
8.3. Потпорни и заштитни зидови
8.4. Асфалтирање

ЛИСТА ПРИХВАТЉИВИХ ИНВЕСТИЦИЈА И ТРОШКОВА ПО СЕКТОРИМА

Све инвестиције/трошкови набројани у овој листи могу да обухвате хардвер и софтвер који омогућавају производне процесе (управљање, надзор и контролу).

3.2. СЕКТОР МЕСА
3.2.1. Изградња и/или реконструкција
3.2.1.1. Изградња и/или реконструкција кланица и објеката за прераду меса, пријем и привремени смештај животиња за клање; смештај болесних животиња или животиња за које се сумња да су заражене; просторије за обуздавање и клање животиња; објекти за производни процес; објекти (постројења) за хлађење меса; објекти за сечење и паковање меса; објекти за паковање изнутрица; објекти за отпремање меса; објекти који се користе искључиво за клање болесних или животиња за које се сумња да су болесне; објекти за складиштење стајњака или садржаја дигестивног тракта; објекти за одвојено складиштење упакованог и неупакваног меса; хладњаче; објекти за складиштење нуспроизвода животињског порекла који нису намењени за људску употребу; постројења за инсталацију вентилације, климатизације, хлађења и грејања; споредна енергетска постројења; изградња и/или реконструкција система за водоснабдевање (укључујући бунаре), снабдевање гасом, струјом (укључујући генераторе) и канализациони систем
3.2.1.2. Изградња и/или реконструкција објеката/просторија за производњу прерађевина од меса; просторије/објекти за пријем, складиштење и/или сечење меса; производни објекти, укључујући просторије са посебним микроклиматским условима за производњу; објекти за паковање; објекти за чување готових производа; објекти за чување зачина и других адитива који се користе у производњи; објекти за складиштење амбалаже; објекти за одвојено складиштење прибора, опреме и посуда за чишћење, прање и дезинфекцију; објекти за одвојено сакупљање и складиштење нуспроизвода животињског порекла који нису за људску употребу; постројења за инсталацију вентилације, климатизације, хлађења и грејања; споредна енергетска постројења; изградња и/или реконструкција

система за водоснабдевање (укључујући бунаре), снабдевање гасом, струјом (укључујући генераторе) и канализациони систем
3.2.1.3. Изградња и/или реконструкција за складиштење готових производа животињског порекла у условима контролисане температуре и/или паковање и препакивање производа животињског порекла; објекти за пријем и складиштење хране; објекти за складиштење посуда за паковање; објекти за одвојено складиштење прибора, опреме и посуда за чишћење, прање и дезинфекцију; објекти за одвојено сакупљање и складиштење нуспроизвода животињског порекла који нису за људску употребу; објекти за отпремање робе; постројења за инсталацију вентилације, климатизације, хлађења и грејања; споредна енергетска постројења; изградња и/или реконструкција система за водоснабдевање (укључујући бунаре), снабдевање гасом, струјом (укључујући генераторе) и канализациони систем
3.2.1.4. Изградња и/или реконструкција простора са одговарајућом опремом за чишћење, прање и дезинфекцију возила за превоз животиња
3.2.1.5. Изградња и/или реконструкција управне зграде са пратећим објектима (канцеларије за лиценциране ветеринаре и ветеринарске инспекторе, лабораторије, просторије за одмор радника, просторије за пресвлачење и санитарне просторије, складиште за средства за чишћење, прање и дезинфекцију)
3.2.1.6. Изградња и/или реконструкција објеката за третман отпадних вода, управљање отпадом и превенција загађења ваздуха
3.2.1.7. Изградња и/или реконструкција мреже унутрашњих путева и паркинг места унутар имања (простора) у власништву
3.2.1.8. Изградња и/или реконструкција покривеног простора за истовар животиња
3.2.1.9. Изградња и/или реконструкција објеката за чишћење, прање и дезинфекцију возила за превоз животиња
3.2.1.10. Изградња и/или реконструкција објеката за третман отпадних вода, управљање отпадом и превенција загађења ваздуха
3.2.1.11. Изградња и/или реконструкција постројења за производњу енергије из обновљивих извора са максималним капацитетом годишње потрошње енергије у оквиру пољопривредног предузећа/газдинства (соларне енергије, ветротурбина, постројења на биомасу), укључујући повезивање електрана на дистрибутивну мрежу / од постројења до објекта
3.2.2. Опрема
3.2.2.1. Опрема за истовар животиња и истоварне рампе
3.2.2.2. Опрема за пријем, привремени смештај, храњење и појење животиња у простору за чекање, чишћење, прање и дезинфекција простора за чекање
3.2.2.3. Опрема за превоз животиња унутар кланице (у случају повређених или болесних животиња)
3.2.2.4. Опрема за усмеравање животиња током кретања у кланици
3.2.2.5. Опрема за обуздавање, омамљивање и клање животиња
3.2.2.6. Опрема за пријем сировина
3.2.2.7. Систем (делови, опрема) за транспорт трупова и делова трупа
3.2.2.8. Опрема за сечење трупова након искрварења
3.2.2.9. Уређаји за мерење удела мишићног ткива у трупу

3.2.2.10.	Опрема за сакупљање, пријем, складиштење (хладњача), уклањање и прераду нуспроизвода животињског порекла који нису намењени људској употреби и кланичног отпада
3.2.2.11.	Опрема за центре за сакупљање животињског отпада
3.2.2.12.	Опрема за прераду и паковање изнутрица
3.2.2.13.	Опрема за пражњење и чишћење желудаца, бешика и црева
3.2.2.14.	Опрема за сечење, прераду, паковање и обележавање
3.2.2.15.	Уређаји за хлађење живинских трупова (хлађење ваздушном струјом или „чилерима”)
3.2.2.16.	Опрема за прераду и складиштење масти
3.2.2.17.	Опрема за хлађење и/или замрзавање сировина и готових производа, укључујући и уређаје за мерење
3.2.2.18.	Опрема за производњу млевеног меса, полупрерађених производа од меса, механички одвојеног меса и готових месних прерађевина
3.2.2.19.	Опрема за пријем, руковање, чување и отпрему готових производа, са одговарајућим уређајима за мерење
3.2.2.20.	Опрема за чишћење, прање и дезинфекцију возила и кавеза
3.2.2.21.	Опрема за унутрашње ветеринарске контроле (као део објекта, интегрални део пројекта)
3.2.2.22.	Лабораторијска опрема, искључујући стакларију (интегрални део пројекта)
3.2.2.23.	Опрема за праћење, мерење и управљање процесима производње и складиштења (са инсталацијом)
3.2.2.24.	Опрема за чишћење, прање и дезинфекцију (стерилизацију) објекта, опреме, алата, апарата и машина
3.2.2.25.	Опрема за детекцију метала и/или других физичких ризика
3.2.2.26.	Опрема за обезбеђивање посебних микроклиматских услова у производним и/или складишним просторима (укључујући опрему за климатизацију простора – хлађење/грејање, исушивање/овлаживање ваздуха)
3.2.2.27.	Опрема за прање и хигијенско сушење руку у оперативним објектима и санитарним просторијама (укључујући тушеве), опрема за просторије за смештај гардеробе, опрема за чишћење, прање и дезинфекцију одеће и обуће
3.2.2.28.	Опрема за физички, хемијски и биолошки третман отпадних вода, управљање отпадом и превенцију загађења ваздуха
3.2.2.29.	Опрема за превенцију загађења ваздуха и обнављање растварача
3.2.2.30.	Инвестиције у опремање постројења за обновљиву енергију за сопствене потребе: посебно у соларну енергију, постројења на биомасу, котлове за сагоревање биомасе
3.2.2.31.	Опрема за руковање, утовар, истовар и унутрашњи превоз сировина и производа

10.5 ИНТЕНЗИТЕТ И ОБИМ ФИНАНСИЈСКЕ ПОДРШКЕ

Интензитет помоћи, односно удео јавне подршке у прихватљивим трошковима инвестиција за Меру 1 ИПАРД 3 износи:

- 60% укупних прихватљивих трошкова инвестиција;
- 65% у случају када је инвестицију реализовао млади пољопривредник (млађи од 40 година на дан доношења решења о одобравању пројекта);
- 70% за инвестиције у планинским подручјима, у складу са Правилником о одређивању подручја са отежаним условима рада у пољопривреди („Службени гласник РС“ број 39/2016)
- додатних 10% у случају:
 - за инвестиције у управљање отпадом и отпадним водама или
 - када је инвестицију реализовала произвођачка организација.

Мера 1 ИПАРД 3 мера за инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава који држе животиње за узгој/тов:

- минимални износ подстицаја 20.000 евра;
- максимални износ подстицаја по позиву 1.000.000 евра;
- укупни износ подстицаја за програмски период 2.000.000 евра.

Интензитет помоћи, односно удео јавне подршке у прихватљивим трошковима инвестиција за Меру 3 ИПАРД 3 износи:

- 60% укупних прихватљивих трошкова инвестиција;
- додатних 10% у случају:
 - за инвестиције у управљање отпадом и отпадним водама или
 - када је инвестицију реализовала произвођачка организација.

Мера 3 ИПАРД 3 мера за инвестиције у прераду и маркетинг пољопривредних производа и производа рибарства:

- минимални износ подстицаја 20.000 евра;
- максимални износ подстицаја по позиву 2.000.000 евра;
- укупни износ подстицаја за програмски период 3.000.000 евра.

11. РЕФЕРЕНЦЕ

1. Влада Републике Србије: Закључак о усвајању ИПАРД програма за Републику Србију за период 2014–2020. године, 2016, Службени гласник РС 30/2016-3, 84/2017-30, 20/2019-22, 55/2019-55
2. Влада Републике Србије: Национална стратегију за унапређење објеката у којима се послује храном животињског порекла за период од 2016. до 2021. године, 2017, Службени гласник РС 1/2017
3. Влада Републике Србије: Уредба о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју у 2019. години, 2019, Службени гласник РС 3/2019
4. Државна ревизорска институција Републике Србије: Извештај о ревизији сврсисходности пословања - Ефективност подстицаја у сточарству, 2019, Број: 400-1115/2019-04/15, <https://www.dri.rs/php/document/download/2459/3>
5. Гулан Бранислав: Точно говедарство Хрватске и Србије, 2019, Макроекономија, <https://www.makroekonomija.org/hrvatska/tovno-govedarstvo-srbije-i-hrvatske/>
6. European Commission: Short-term outlook for EU agricultural markets in 2019 and 2020, 2019, Edition No 25
7. EUROSTAT, Agricultural accounts and prices: Statistics Explained 13.02.2019. <https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/>
8. EUROSTAT, Extra-EU trade in agricultural goods, 2019, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Extra-EU_trade_in_agricultural_goods#EU_trade_in_agricultural_products:_slight_deficit
9. Закон о органској производњи, 2010, Службени гласник РС, 30/10
10. Институт за сточарство Београд-Земун: Главни одгајивачки програм у говедарству - Товне расе, 2019, <http://istocar.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2019/12/ГОП-Товне-расе-говеда-2020-2024.pdf>
11. Кецо Чедомир: Точно говедарство у Србији – сада или никада, 2017, <http://www.agroservis.rs/stocarstvo-agrarna-politika>
12. Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде: Извештај о стању у пољопривреди у Републици Србији у 2018. години, Књига I - Хоризонтални преглед, 2019, http://www.minpolj.gov.rs/wp-content/uploads/datoteke/korisna_dokumenta/ZK%202018%20I%20knjiga.pdf
13. Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде: Извештај о стању у пољопривреди у Републици Србији у 2018. години,

- Књига II - Преглед тржишта, 2019, http://www.minpolj.gov.rs/wp-content/uploads/datoteke/korisna_dokumenta/ZK%202018%20II%20knjiga.pdf
14. Министарство привреде Републике Србије: Преглед актуелног стања са SWOT анализом за прехранбену индустрију у Србији, 2019, <https://privreda.gov.rs/wp-content/uploads/2019/03/2-PR-Analiza-Stanja-Sa-SWOT-1.pdf>
 15. Митровић Весна: Тржиште: Месо и месне прерађевине - Месо купујемо у супермаркетима, 2016, Market network, 46, 50-60,
 16. Пантелић Влада: Производња говеђег меса, 2017, <http://istocar.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2018/04/Vlada-Panteli%C4%87-Proizvodnja-gove%C4%91eg-mesa-2017.pdf>
 17. Поповић Раде: Сточарство у Републици Србији - Попис пољопривреде 2012, Републички завод за статистику Републике Србије Београд, 2014, ISBN 978-86-6161-132-2 <https://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/Popis2012/STOCARSTVO.pdf>
 18. Правилник о контроли и сертификацији у органској производњи и методама органске производње, 2011, Службени гласник РС, 48/11
 19. Правилник о малим количинама примарних производа које служе за снабдевање потрошача, подручју за обављање тих делатности као и одступања која се односе на мале субјекте у пословању храном животињског порекла, 2017, Службени гласник РС, 111/17
 20. Привредна комора Србије: Билтени Удружења за сточарство и прераду сточарских производа Привредне коморе Србије, 2015 - 2019, квартална издања
 21. Републички завод за статистику Републике Србије: Анкета о структури пољопривредних газдинстава 2018 године - Сточарство, 2019, ISBN 978-86-6161-184-1 <https://publikacije.stat.gov.rs/G2019/Pdf/G20196008.pdf>
 22. Републички завод за статистику Републике Србије: Бруто домаћи производ,
 23. Статистика националних рачуна, 2018. број 267 - год. LXIX, 01.10.2019.
 24. Републички завод за статистику Републике Србије: Попис пољопривреде у Републици Србији 2012. године, 2013, Књига I, <https://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/Popis2012/PP-knjiga1.pdf>
 25. Републички завод за статистику Републике Србије: Попис пољопривреде у Републици Србији 2012. године, 2013, Књига II, <https://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/Popis2012/PP-knjiga2.pdf>
 26. SEEDDEV и ORCA, Економска анализа увођења стандарда добробити животиња, 2014, DMD, Beograd, ISBN 978-86-911349-6-9

27. SEEDDEV, Конкурентност пољопривреде Србије, 2017, http://www.minpolj.gov.rs/wp-content/uploads/datoteke/korisna_dokumenta/Konkurentnost_Srbije_Analiza_&_Summary.pdf
28. Тошић Милан: Објекти-опрема у свињогојству (држање – норме – рад – инвестиције – локације -типска решења), 2015, Београд, https://www.psss.rs/publikacije/objekti_i_oprema_u_svinjogojstvu.pdf
29. Универзитет у Новом Саду Пољопривредни факултет Департман за сточарство: Главни одгајивачки програм за товне расе говеда у АП Војводини, 2019, <https://drive.google.com/file/d/1CrM3D6xip9JV65q9Jl4RHOMXRqn7nddV/view>
30. World Bank Group: Rebalancing Serbia's Economy: Improving Competitiveness, Strengthening the Private Sector, and Creating Jobs, 2014 <https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/eca/Serbia/rs-competitiveness-rebalancing-serbian-economy.pdf>

12. ПРИЛОЗИ

12.1 EUROSTAT ПОДАЦИ О ЖИВИНИ И БРОЈУ ДОМАЋИХ ЖИВОТИЊА

Укупна тежина живине заклане у кланицама 2017. и 2018. године у хиљадама тона у Европи (EUROSTAT)

	2017.	2018.
EU-28		
Белгија	463.39	469.59
Бугарска	103.96	114.88
Чешка Република	158.91	164.26
Данска	148.00	147.70
Немачка	1 514.00	1 572.00
Естонија	:	:
Ирска	152.23	156.78
Грчка	214.30	219.91
Шпанија	1 528.85	1 636.82
Француска	1 650.00	1 732.00
Хрватска	64.50	66.20
Италија	1 327.10	1 284.95
Кипар	25.25	25.42
Летонија	33.56	33.20
Литванија	110.74	108.69
Луксембург	0.00	0.00
Мађарска	485.14	525.23
Малта	3.68	3.82
Холандија	:	:
Аустрија	:	:
Пољска	2 343.55	2 545.14
Португалија	340.92	345.54
Румунија	405.46	452.50
Словенија	68.66	69.17
Словачка	:	74.53
Финска	128.81	135.28
Шведска	158.52	156.50
Уједињено Краљевство	1 811.92	1 957.81
Швајцарска	9.71	9.47
Црна Гора	89.51	97.78
Северна Македонија	1.70	1.99
Албанија	5.17	4.84
Србија	78.23	85.16
Турска	2 189.24	2 226.34
Босна и Херцеговина	62.15	64.30
Косово UNSCR 1244	0.00	0.00

Укупан број домаћих животиња у Европи 2017. године у милионима (EUROSTAT)

	Говеда	Свиње	Овце	Козе
EU-28	88.4	150.0	86.8	12.7
Белгија	2.4	6.1	:	:
Бугарска	0.6	0.6	1.3	0.3
Чешка Реп.	1.4	1.5	:	:
Данска	1.6	12.8	:	:
Немачка	12.3	27.6	1.6	0.1
Естонија	0.3	0.3	:	:
Ирска	6.7	1.6	3.9	:
Грчка	0.6	0.7	8.6	3.8
Шпанија	6.5	30.0	16.0	3.1
Француска	18.6	13.1	6.9	1.2
Хрватска	0.5	1.1	0.6	0.1
Италија	6.3	8.6	7.2	1.0
Кипар	0.1	0.4	:	:
Летонија	0.4	0.3	0.1	0.0
Литванија	0.7	0.6	0.2	0.0
Луксембург	0.2	0.1	:	:
Мађарска	0.9	2.9	1.1	0.1
Малта	0.0	0.0	0.0	0.0
Холандија	4.0	12.3	1.0	0.5
Аустрија	1.9	2.8	0.4	0.1
Пољска	6.0	11.9	:	:
Португалија	1.7	2.2	2.2	0.3
Румунија	2.0	4.4	10.0	1.5
Словенија	0.5	0.3	:	:
Словачка	0.4	0.6	0.4	0.0
Финска	0.9	1.1	:	:
Шведска	1.4	1.4	0.6	:
Уједињено Краљевство	9.8	4.7	23.3	0.1
Швајцарска	1.6	1.4	:	:
Црна Гора	0.1	0.0	0.2	0.0
Северна Македонија	0.3	0.2	0.7	0.1
Албанија	0.5	0.2	1.9	0.9
Србија	0.9	2.9	1.7	0.2
Турска	16.1	:	33.7	10.6
Босна и Херцеговина	0.4	0.5	1.0	0.1
Косово UNSCR 1244	0.3	0.0	0.2	0.0

12.2 ПОДАЦИ РЕПУБЛИЧКОГ ЗАВОДА ЗА СТАТИСТИКУ ИЗ СЕКТОРА ПРОИЗВОДЊЕ И ПРЕРАДЕ МЕСА

Прогноза клања стоке ван кланица у Републици Србији, по месецима у 2019. години (РЗС)

		Јануар	Фебруар	Март	Април	Мај	Јун	Јул	Август	Септембар
Говеда	број, у хиљ.	7	1	10	5	10	20	10	17	16
	нето маса, t	1276	352	1890	1022	2180	3002	2163	3364	4246
Свиње	број, у хиљ.	513	79	100	233	305	171	146	169	158
	нето маса, t	25669	3937	5022	11663	15268	8564	7321	8442	7910
Овце	број, у хиљ.	216	22	46	105	263	145	115	118	103
	нето маса, t	4329	435	912	2110	5251	2896	2308	2363	2055
Козе	број, у хиљ.	14	3	7	13	37	33	37	30	25
	нето маса, t	200	35	103	188	523	458	521	420	348

12.3 КОМПАРАТИВНИ ПРИКАЗ ПРЕДЛОГА СПЕЦИФИЧНИХ КРИТЕРИЈУМА ДЕМАРКАЦИОНЕ ЛИНИЈЕ ИЗМЕЂУ КОРИСНИКА ИПАРД ПОДРШКЕ И НАЦИОНАЛНИХ МЕРА ПОДРШКЕ РУРАЛНОМ РАЗВОЈУ

Мера 1 - Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава – капацитет - број животиња				
	Узгој/тов	Националне мере руралног развоја	ИПАРД 3	ИПАРД 3 само стајњак, енергија обновљиви извози, биосигурност, прерада
Подсектор производње говеђег меса	говеда	до 39	од 40 до 1000	преко 1000
Подсектор производње меса оваца и коза	овце/козе	до 199	од 200 до 1000	преко 1000
Подсектор производње свињског меса	свиње	до 299	од 300 до 10.000	преко 10.000
	крмаче	до 39	од 40 до 400	преко 400
Подсектор производње меса пернате живине	бројлери	до 4999	од 5000 до 50000	преко 50000
	ћурке	до 999	од 1000 до 10000	преко 10000
	гуске	до 299	од 300 до 3000	преко 3000

Мера 3 - Инвестиције у прераду и маркетинг пољопривредних производа и производа рибарства – минимални дневни капацитет

		Националне мере руралног развоја	ИПАРД 3
Објекат за клање	Број говеда	до 9	од 10
	Број оваца/коза	до 49	од 50
	Број свиња	до 49	од 50
	Број бројлера	до 4999	од 5000
	Број ћурака/гусака	до 499	од 500
Објекат за расецање и прераду	Кг црвеног и белог меса	до 499	преко 500

12.4 КОМПАРАТИВНИ ПРИКАЗ МЕРА ИПАРД 2 ПРОГРАМА У СЕВЕРНОЈ МАКЕДОНИЈИ, ЦРНОЈ ГОРИ, ТУРСКОЈ И СРБИЈИ И ПРЕДЛОГ МЕРА ИПАРД 3 ПРОГРАМА ЗА СРБИЈУ

	Северна Македонија ИПАРД 2	Турска ИПАРД 2	Црна Гора ИПАРД 2	Србија ИПАРД 2	Србија предлог ИПАРД 3
Мера 1	Право на ИПАРД 2 програм подстицаја лице у сектору меса за меру 1: 1) пољопривредно газдинство - физичко или правно лице уписано у Регистар пољопривредних газдинстава (Регистар фарми); 2) задруга уписана у Регистар задруга. Допуштене су гринфилд инвестиције – специфични критеријум који се тиче броја животиња корисник треба да испуни у тренутку подношења захтева за одобравање исплате подстицаја. Минимални број животиња који треба да се задовољи:	Право на ИПАРД 2 програм подстицаја лице у сектору меса за меру 1: 1) физичко лице; 2) правно лице који у тренутку подношења захтева за одобравање исплате подстицаја треба да буду уписани у Регистар пољопривредних газдинстава или Регистар држаоца животиња . Допуштене су гринфилд инвестиције. Прихватљиве инвестиције за газдинства која на крају улагања имају: - 30 до 250 говеда; – 10 до 50 бивола; - 100 до 500 оваца; - 100 до 500 коза;	Право на ИПАРД 2 програм подстицаја лице у сектору меса за меру 1: 1) физичко лице; 2) правно лице. Средства подршке из Мере 1 могу се користити за подршку у сектору производње меса (тип говедарства, тип овчарства, тип свињарства и тип живинарства) и то за: 1) изградњу, реконструкцију или опремање објеката за држање стоке или живине; 2) изградњу, реконструкцију или опремање помоћних објеката на газдинству; 3) уређење инфраструктуре на газдинству; 4) изградњу, инсталацију и опремање система за коришћење обновљивих	Право на ИПАРД 2 програм подстицаја лице у сектору меса за меру 1 лице које је уписано у Регистар пољопривредних газдинстава и то: 1) физичко лице – носилац комерцијалног породичног пољопривредног газдинства; 2) предузетник; 3) привредно друштво; 4) земљорадничка задруга. Допуштене су гринфилд инвестиције - специфичне критеријуме капацитета објекта корисник треба да испуни у тренутку подношења захтева за одобравање исплате подстицаја. Прихватљиве инвестиције за	Право на ИПАРД 3 програм подстицаја лице у сектору меса за меру 1 лице које је уписано у Регистар пољопривредних газдинстава и то: 1) физичко лице – носилац комерцијалног породичног пољопривредног газдинства; 2) предузетник; 3) привредно друштво; 4) произвођачка организација. Допустити гринфилд инвестицију - специфичне критеријуме капацитета објекта корисник треба да испуни у тренутку подношења захтева за одобравање исплате подстицаја. Прихватљиве инвестиције за газдинства (изградња, реконструкција и опремање објеката, улагање у машине, опрему и механизацију, производња енергије из обновљивих извора на газдинству, прерада на газдинствима и директно стављање на тржиште сопствене

- 5 УГ говеда – 12 телади/јунади; - 1,5 УГ овце или козе – 15 оваца или коза; - 8 УГ свиње – 26 товљеника, 16 крмача; - 10 УГ живина (без ћурки, гусака, патака) – 1.428 бројлера. Максималан број животиња преко кога се одобравају само подстицају усмерени ка заштити животне средине и то преко на газдинству: - 2.000 товљеника или 750 крмача; - 40.000 бројлера. Интензитет помоћи, односно удео јавне подршке у прихватљивим трошковима инвестиција за Меру 1 ИПАРД 2 износи: – 60% укупних прихватљивих трошкова инвестиција; –65% у случају када је реализовао млади пољопривредник –70% за инвестиције у планинским подручјима	- 5.000 до 50.000 бројлера; - 1.000 до 8.000 ћурки; - 350 до 3.000 гусака. Интензитет помоћи, односно удео јавне подршке у прихватљивим трошковима инвестиција за Меру 1 ИПАРД 2 износи: – 60% укупних прихватљивих трошкова инвестиција; –65% у случају када је инвестицију реализовао млади пољопривредник –70% за инвестиције у планинским подручјима Додатних 10% за инвестиције у управљање стајњаком, отпадом и отпадним водама.. Мера 1 ИПАРД 2 - износ прихватљивих инвестиција од 20.000 до 1.000.000 евра, изузев бројлера до 500.000 и гусака до 250.000 евра. Максимални износ прихватљивих	извора енергије - фотонапонски системи; 5) набавку наменске опреме и механизације; 6) изградњу, реконструкцију објеката за скупљање и одлагање стајњака; 7) изградњу, реконструкцију или опремање објеката за скупљање, прераду и збрињавање отпада и нуспроизвода, укључујући стајњак; 8) изградњу система за водоснабдевање. Средстава подршке из Мере 1 може да користи корисник подршке, који: - има најмање три године искуства у пољопривредној производњи, преради или услугама везаним за пољопривреду; или - има најмање завршен IV 1 ниво националног оквира квалификација; или - је завршио обуку из сектора за који је поднио захтјев за дођелу подршке у трајању од најмање 50 часова. Право на добијање средстава подршке за	газдинства (изградња и опремање објеката, улагање у машине, опрему и механизацију, производња енергије из обновљивих извора на газдинству) која на крају улагања имају: - 20 до 1.000 говеда – 150 до 1.000 оваца и/или коза - 100 до 10.000 свиња - 30 до 400 крмача - 4.000 до 50.000 бројлера - објекат за производњу родитељског јата кокошака тешког типа Пољопривредна газдинства са више од: - 1.000 говеда - 1.000 оваца и/или коза - 10.000 свиња - 400 крмача – 50.000 бројлера - 10.000 ћурака - 3.000 гусака. прихватљива су за: 1) инвестирање у изградњу и/или реконструкцију објеката и/или опремање управљања отпадом, третман отпадних вода, спречавања загађења ваздуха, у изградњу и/или реконструкцију капацитета за складиштење стајњака, укључујући специфичну опрему за манипулацију и употребу стајњака, попут резервоара за стајњак и специјализоване опреме за транспорт стајњака; 2) инвестирање у производњу енергије из	производње) која на крају улагања имају: - 40 до 1.000 говеда – 200 до 1.000 оваца и/или коза - 300 до 10.000 свиња - 40 до 400 крмача - 5.000 до 50.000 бројлера - 1000 до 10.000 ћурака - 300 до 3.000 гусака - објекат за производњу родитељског јата кокошака тешког типа Пољопривредна газдинства са више од: - 1.000 говеда - 1.000 оваца и/или коза - 10.000 свиња - 400 крмача – 50.000 бројлера - 10.000 ћурака - 3.000 гусака. прихватљива су за: 1) инвестирање у изградњу и/или реконструкцију објеката и/или опремање управљања отпадом, третман отпадних вода, спречавања загађења ваздуха, у изградњу и/или реконструкцију капацитета за складиштење стајњака, укључујући специфичну опрему за манипулацију и употребу стајњака, попут резервоара за стајњак и специјализоване опреме за транспорт стајњака; 2) инвестирање у производњу енергије из
---	--	--	--	---

Додатних 10% за: -инвестиције у управљање стајњаком и/или отпадом и отпадним водама; - унапређење ефикасније примене азотних ђубрива; -унапређење енергетске ефикасности; -производњу биоенергије; -производњу енергије из обновљивих извора на газдинству. Мера 1 ИПАРД 2 –минимални износ прихватљивих инвестиција 3.000 евра; –максимални износ прихватљивих инвестиција за ову меру 1.500.000 евра у периоду спровођења ИПАРД програма. Инвестициона подршка за прераду на фармама и директни маркетинг се у оквиру ове мере одобрава се и породичним пољопривредним газдинствима (физичким лицима и	инвестиција током ИПАРД 2 пројекта 1.000.000 евра , изузев за бројлере 500.000 и гуске 250.000 евра. Максимално четири инвестиције током ИПАРД 2 пројекта, а нова се може пријавити тек након завршене исплате претходне.	спровођење Мере 1 могу остварити корисници подршке сектора меса који се у тренутку подношења захтева за доделу подршке: - баве производњом меса по једном турнусу и који имају најмање 30 говеда у тову, или најмање 50 оваца или 100 јагњади у тову или најмање 20 крмача или 100 свиња у завршном тову или најмање 1.000 пилића или најмање 100 ћурића. Нису допуштене гринфилд инвестиције Интензитет помоћи, односно удео јавне подршке у прихватљивим трошковима инвестиција за Меру 1 ИПАРД 2 износи: – 60% укупних прихватљивих трошкова инвестиција; –65% у случају када је инвестицију реализовао млади пољопривредник –70% за инвестиције у планинским подручјима –додатних 10% за инвестиције у управљање и складиштење стајњака и другог отпада из	Интензитет помоћи, односно удео јавне подршке у прихватљивим трошковима инвестиција за Меру 1 ИПАРД 2 износи: – 60% укупних прихватљивих трошкова инвестиција; –65% у случају када је инвестицију реализовао млади пољопривредник –70% за инвестиције у планинским подручјима –додатних 10% за инвестиције у управљање отпадом и отпадним водама. Мера 1 ИПАРД 2 – минимални износ 5.000 евра; –максимални износ 1.000.000 евра. Корисник може да оствари ИПАРД подстицаје од највише 1,5 милиона евра у периоду спровођења ИПАРД 2 програма.	обновљивих извора на газдинству. 3) унапређење биосигурности на фарми инвестирањем у објекте и опрему за безбедно уклањање уинутих животиња, изградњу и/или реконструкцију фиксних ограда око фарми и дезинфекционих баријера, опремање за чишћење и дезинфекцију, опрема за фиксне ограде и електричне ограде за пашњаке/ливаде; 4)инвестирање у објекте и опрему за прераду на газдинствима.изградњу објеката за складиштење стајњака и/или набавке специфичне опреме за манипулацију и коришћење стајњака Интензитет помоћи, односно удео јавне подршке у прихватљивим трошковима инвестиција за Меру 1 ИПАРД 3 износи: – 60% укупних прихватљивих трошкова инвестиција; –65% у случају када је инвестицију реализовао млади пољопривредник –70% за инвестиције у планинским подручјима Додатних 10% у случају када је: - инвестиција у управљање отпадом и отпадним водама; -
---	---	---	--	--

	правним лицима) и задругама. Пољопривредним газдинствима у статусу правног лица и задругама омогућена је инвестициона подршка за прераду и директни маркетинг и кроз Меру 3 ИПАРД 2 програма.		пољопривредне производње. Мера 1 ИПАРД 2 –минимални износ прихватљивих инвестиција 10.000 евра; –максимални износ прихватљивих инвестиција за ову меру 500.000 евра.		инвестицију реализовала произвођачка организација. Мера 1 ИПАРД 3 – минимални износ подстицаја 20.000 евра; – максимални износ подстицаја по позиву 1.000.000 евра; – укупни износ подстицаја за програмски период 2.000.000 евра. Инвестициона подршка за прераду на фармама и директни маркетинг у оквиру мере 1 ИПАРД 3 одобрава се породичним пољопривредним газдинствима (физичким лицима и правним лицима) и произвођачким организацијама.
Мера 3	Право на ИПАРД 2 програм подстицаје у сектору меса за меру 3 инвестиција у прераду и маркетинг имају: 1) правно лице; 2) задруга. Корисник мере 3 мора бити ПДВ обвезник. Предузећа која нису обухваћена дефиницијом малих и средњих предузећа, али запошљавају мање од 750	Кроз подршку ИПАРД 2 програма циљ је обезбедити усклађеност постојећих објеката са ЕУ стандардима и побољшати њихову конкурентност. Објекти који су наведени на Листи одобрених објеката Генералног директора Европске комисије за здравље и безбедност хране (DG SANTE) не испуњавају услове за	Право на ИПАРД 2 програм подстицаје у сектору меса за меру 3 инвестиција у прераду и маркетинг имају правна лица (микро, мала и средња). Средства подршке могу користити и велика правна лица која имају мање од 750 запослених или чији годишњи обрт не прелази 200.000.000 €, под условом да се инвестицијом обезбеђује испуњавање услова у	Право на ИПАРД 2 програм подстицаје у сектору меса за меру 3 инвестиција у прераду и маркетинг: 1) предузетник; 2) привредно друштво; 3) земљорадничка задруга. Лице у сектору меса остварује право за меру 3 мора да је 1) уписано у Регистар одобрених објеката; 2) регистровано у Агенцији за привредне	Право на ИПАРД 3 програм подстицаје у сектору меса за меру 3 инвестиција у прераду и маркетинг: 1) предузетник; 2) привредно друштво; 3) произвођачка организација Допустити гринфилд инвестиције – Одобрен објекат у националном Регистру одобрених објеката у тренутку подношења захтева за одобравање исплате подстицаја и то са: -минималним капацитетом клања 10 говеда или 50 оваца или 50 свиња или 5.000 бројлера или 500 ћурака и гусака

запослених и имају годишњи промет који не прелази 200 милиона ЕУР, такође могу бити прихватљива, али у овом случају подршка се може доделити само за улагања посебно намењена потпуном усклађивању објекта са релевантним ЕУ стандардима. Допуштене су гринфилд инвестиције – одобрен објекат у националном регистру одобрених објеката у тренутку подношења захтева за одобравање исплате подстицаја. Интензитет помоћи, односно удео јавне подршке у прихватљивим трошковима инвестиција за Меру 3 ИПАРД 2 износи: – 50% укупних прихватљивих трошкова инвестиција. Додатних 10% се могу одобрити за инвестиције у:	подршку само релевантних подсектора. За сектор прераде меса како за објекте за клање, тако и за расецање и прераду како за црвено тако и за бело месо није прихватљиво повећање капацитета постојећих објеката нити изградња нових објеката – нису допуштене гринфилд инвестиције Прихватљиве су инвестиције за објекте који имају следеће капацитете: - кланице клања од 30 до 500 говеда или бивола, од 50 до 4.000 оваца и/или коза дневно; - кланице клања од 1.000 до 5.000 бројлера, од 100 до 1000 ћурака или гусака на сат; - за расецање и прераду од 0,5 до 5 тона дневно. Интензитет помоћи, односно удео јавне подршке у прихватљивим	погледу заштите животне средине, јавног здравља, добробити животиња и заштите и здравља на раду за целокупан процес производње, односно постројења. Корисници средстава подршке морају бити регистровани за делатност прераде и/или производње пољопривредних производа - допуштене су гринфилд инвестиције. Право на добијање средстава подршке из Мере 3 могу остварити корисници који најкасније до исплате средстава подршке имају инсталирани капацитет производње и то: - кланице са минималним капацитетом дневног клања (8 радних часова) од десет грла говеда или 20 грла свиња или 30 грла оваца или коза или 3.000 комада живине; - прерада меса са минималним капацитетом годишње прераде од 10 т.	регистре и има активан статус. Право на подстицаје имају само микро, мала и средња правна лица. Лице остварује право на ИПАРД подстицаје за прераду и маркетинг у сектору меса и ако испуњава ветеринарско-санитарне услове за прераду меса у складу са прописима којима се уређује ветеринарство. Нису допуштене гринфилд инвестиције - капацитет се посматра у тренутку подношења захтева. Да се објекат не налази на Листи одобрених објеката Генералног директората Европске комисије за здравље и безбедност хране DG SANTE. Ако је подносилац захтева кланица право на ИПАРД подстицаје за прераду и маркетинг у сектору меса остварује и ако има утврђен минимални капацитет клања за: 10 говеда или 50 свиња	-минималним капацитетом расецања и/или прераде од 500 kg меса дневно. Прихватљиве инвестиције: 1. Изградња/ реконструкција објеката за клање/ објеката за расецање и/или прераду меса и и расхладних просторија за складиштење, као и опрема за кланице и објекте за расецање и/или прераду меса 2. Технологија и опрема за третман отпада и пратећих производа 3. Инвестиције у успостављање система безбедности хране (GHP, GMP, HACCP) 4. ИТ хардвер и софтвер за праћење, контролу и управљање производње 5. Улагање у обновљиве изворе енергије (изградња, инсталација и опрема), првенствено усмерена за сопствене потребе Право на подстицаје имају само микро, мала и средња правна лица. Предузећа која нису обухваћена дефиницијом малих и средњих предузећа, али запошљавају мање од 750 запослених и имају годишњи промет који не прелази 200 милиона ЕУР, такође могу бити прихватљива, али у овом случају подршка се може доделити само за улагања посебно намењена потпуном усклађивању објекта са
---	---	--	--	--

- побољшање енергетске ефикасности; - производњу био-енергије (коришћењем примарне или секундарне биомасе животињског или биљног порекла); - производњу енергије из обновљивих извора; - управљање отпадом и отпадним водама. Корисник остварује право на ИПАРД подстицаје за минималне прихватљиве инвестиције од 10.000 евра. Корисник може да оствари укупан износ ИПАРД подстицаја за прихватљиве инвестиције у оквиру ове мере од 4.500.000 евра у периоду спровођења ИПАРД програма.	трошковима инвестиција за Меру 3 ИПАРД 2 износи: – 50% укупних прихватљивих трошкова инвестиција. Додатних 10% се могу одобрити за инвестиције у побољшање управљање отпадом и отпадним водама. Мера 3 ИПАРД 2 - износ прихватљивих инвестиција од 30.000 до 3.000.000 евра. Максимално четири инвестиције током ИПАРД 2 пројекта, а нова се може пријавити тек након завршене исплате претходне.	Средства подршке из Мере 3 могу се додијелити за инвестиције чија укупна вредност прихватљивих трошкова износи од 40.000 € до 1.500.000 €. Средства подршке дољељују се у висини од 50% вредности одобрених прихватљивих трошкова. Додатна средства подршке од 10% могу се доделити за део прихватљивих/одобрених трошкова који се односе на управљање отпадом, нуспроизводима, пречишћавање отпадних вода и искоришћавање отпада.	или 50 оваца или 5.000 јединки живине на дан. Корисник ИПАРД подстицаја остварује право на ИПАРД подстицаје, без обзира на укупну вредност инвестиције за сектор меса у износу од 10.000 до 1.000.000 евра. Корисник може да оствари укупан износ ИПАРД подстицаја у оквиру ове мере од 2.000.000 евра у периоду спровођења ИПАРД програма.	релевантним ЕУ стандардима и то за: - управљање отпадом и отпадним водама; -побољшање енергетске ефикасности; - производњу енергије из обновљивих извора. Објекат који се налази на Листи одобрених објеката Генералног директората Европске комисије за здравље и безбедност хране DG SANTE не може да оствари подршку за већ одobreне подсекторе производње за извоз у ЕУ. Интензитет помоћи, односно удео јавне подршке у прихватљивим трошковима инвестиција за Меру 3 ИПАРД 3 износи: – 60% укупних прихватљивих трошкова инвестиција. Додатних 10% у случају када је: - инвестиција у управљање отпадом и отпадним водама; - инвестицију реализовала произвођачка организација. Мера 3 ИПАРД 3 – минимални износ подстицаја 20.000 евра; – максимални износ подстицаја по позиву 2.000.000 евра;
---	---	---	--	---

					– укупни износ подстицаја за програмски период 3.000.000 евра.
--	--	--	--	--	--